

**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI**

nº Curent 54997 Format

nº Inventar A28913 Anul

Sectie Depozit Raftul

ACADEMIA ROMÂNĂ

CREDINȚELE
ȚĂRANULUI ROMÂN
DESPRE CER ȘI STELE

DE

I. OTESCU
PROFESOR

CU 2 STAMPE

EXTRAS DIN:
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXIX.
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ s-sor ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DOAMNEI, 16.

1907.

18.476

Prețul 1 leu.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

Tom. I. — Sesiunea extraordinară din 1879.	L. B
> II. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1879—80.	3,50
Notiță onomastică topică macedo-română, de A. Mărgărit.	5.—
> II. Secf. II.—Discursuri, memorii și notițe (Sfârșit.)	
> III. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1880—1.	5.—
> III. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
> IV. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1881—2	3.—
Memoriu despre Tetravanghelul lui Ștefan cel Mare dela Homor și Tetravanghelul Mitropolitului Grigorie dela Voroneț, ambele manuscrite, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
> IV. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
Puiu, legendă de <i>Carmen Sylva</i>	—,50
Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, Episcop de Buzău, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
Cromatica poporului român. — Discurs de recepțiune de S. Fl. Marian, — cu Răspuns de B. P. Hasdeu	1.—
Memoriu despre mișcarea literaturii istorice în România și în străinătate, urmată în decursul anilor 1880 și 1881, de V. Maniu.	
Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului membru al Academiei Române Andreiu Mocioni (Mocsonyi), de V. Babeș.	—,60
> V. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1882—3	3.—
> V. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
Viața și operele lui Petru Maior. — Discurs de recepțiune de A. M. Marienescu, — cu Răspuns de V. A. Urechiiă	1,20
Descănțele adunate de G. Săulescu. Raport de S. Fl. Marian. — Din mănunchiul manuscrisurilor lui G. Săulescu. Rapoarte de N. Ionescu, Iacob Negruzzi, T. Maiorescu.	
Despre icoanele miraculoase dela Athon de proveniență română, de <i>Episcopul Melhisedec</i>	—,20
Grigorie Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui, de Ioan Sbiera	
> VI. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1883—4.	2.—
> VI. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac, de <i>Ep. Melhisedec</i>	1,20
> VII. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1884—5.	3.—
Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română, de B. P. Hasdeu.	
Dare de seamă asupra <i>Marelui Etimologic al României</i> , de B. P. Hasdeu.	
> VII. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
> VIII. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 185—86.	3.—
> VIII. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
Amintiri despre Gr. Alexandrescu. Scrisoare către V. Alecsandri, de Ion Ghica	—,30
> IX.— Desbaterile Academiei în 1886 — 7.	5.—
Discurs pronunțat în 26 Aprilie 1886 la înmormântarea profesorului și membrului Academiei G. M. Fontanin, de N. Quintescu.	
Dicționare și dicționare. Dare de seamă despre <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> , de B. P. Hasdeu.	
Verbul <i>Am</i> și substantivul <i>Ar</i> din <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> .	
> X.— Desbaterile Academiei în 1887 — 8	4.—
<i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> . Dare de seamă de B. P. Hasdeu.	
Bibliografia publicațiilor periodice românești și a celor publicate în limbi străine în România sau de Români în străinătate, 1817 — 1887, de Alexandru Pop.	2.—
Indice alfabetic al <i>Analelor</i> pentru 1878—1888	2.—
Tom. XI.—Desbaterile Academiei în 1888—9.	3.—
> XII.—Desbaterile Academiei în 1889—90	3.—

1956

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală "Carol I" București
Cota 13484

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C54572

RC 125/10

CREDINȚELE ȚĂRANULUI ROMÂN

DEESPR CER ȘI STELE

DE

I. OTESCU

Profesor.

Sedința dela 28 Martie 1907.

54572

Țăranii consideră stelele și constelațiunile mai numai după cum răsar ele, după cum sunt ele pe cer, de cu seara, la miezul nopții, și în zori, în timpul Iunie-Septemvrie, și mai ales în Iulie și August, toiul muncii agricole. Numai ciobanii mai țin socoteală și de restul anului; iar pe stelele pe cari le au ciobanii mai mult în vedere, ceilalți țărani le numesc stele ale ciobanului.

*
*
*

Ce m'a făcut pe mine să mă ocup de cerul românesc și să nu las aceasta altora mai compentenți, cu o cultură literară, iar nu științifică ca a mea?

Găsesc necesar să răspund la această întrebare; căci mă cred dator să mă explic, de ce intru eu într'un domeniu, care nu se atinge decât printr'un mic clin cu al specialității mele.

De copil știam multe despre chipul cum împart țăranii cerul în constelațiuni, precum și unele din credințele și legendele țăranilor asupra acestor constelațiuni. Părinții mei au fost agricultori; tatăl meu a avut moșii în posesiune în Ilfov, Vlașca și Buzău și a trăit cu mama veșnic între țărani până la adânci bătrânețe. Mama mai ales, spirit pătrunzător și cercetător, se interesă de toate credințele țăranilor, aveă o adevărată pasiune ca să afle tot ce crede și simte țăranul. Femeie relativ cultă, de un desăvârșit bun simț, cu o judicioasă și surprinzătoare memorie, ținea minte, până în

cele mai mici amănunte, orice i se spuneă odată și le povestii cu un deosebit farmec, căci aveă și darul de a povesti frumos. Și ca și cum ar fi voit să răsădească în inima mea tot ce eră sădit într'a ei, îmi povestii, când eram copil, o mulțime de basme și legende populare, din cari multe, foarte multe, mi s'au întipărit în minte.

Imi arătă și cerul, și-mi spuneă multe și despre cer; dar, ca copil, nu-mi dam seamă de importanța lor. Totuș, pentru că-mi plăceau, ca și basmele, mi s'au întipărit și acestea în minte; așa că, în mare parte, știam cele ce credeau țărani din Ilfov, Vlașca și Buzău, cu cari fuseseră în atingere părinții mei.

Mi-am închipuit însă că nu puteă fi numai atât la întreg poporul și m'am gândit, după cum spusei, că se vor găsi alții mai competenți, cari să culeagă și să scrie toate acestea. Dar văzând că, mai ales cu privire la constelațiuni, așteptam zadarnic, și așteptasem mult; fiind apoi și îndemnat de mai mulți colegi, cărora le spuseseam toate acestea, mă hotărîi să încep eu; și dea Dumnezeu ca acest început să fie spre îmbold celor cu alte mijloace, și materiale și culturale, mai bogate decât ale mele. Ca să fac lucrul cât mai complet posibil pentru mine, mi-am propus să fac o cercetare largă în întreagă țara, luându-mi ca colaboratori pe învățătorii sătești. În acest scop, încă din anul 1896, am făcut o hartă a cerului, proiectată pe orizontul Bucureștilor (a se vedeă la fine planșa I). În ea am pus toate constelațiunile astronomice cari se văd în România, așa cum sunt ele grupate în Astronomie, adică gruparea clasică greco-latină; și am însoțit această hartă de o explicare amănunțită, pentru a se puteă bine recunoaște constelațiunile astronomice. Am trimis harta, împreună cu explicațiunile, la toți învățătorii din țară, nelăsând de o parte nici Dobrogea, cu o adresă, în care-i rugam ca să cerceteze între țărani mai bătrâni, ce constelațiuni formează ei, cum le numesc, legendele și credințele din moși strămoși asupra lor și asupra cerului în genere, precum și asupra Pământului, Soarelui, Lunii, eclipselor, tunetului, trăsnetului, norilor, ploii, etc., și tot ce vor află să-mi comunice. Din comunicările primite, împreună cu cercetările mele proprii și cu cele ce știam, mi-am format materialul, pe care-l cred destul de interesant și cuprinzător. Vor fi și lipsuri, pe cari unele chiar le voi semnală; dar cele ce spun sunt convins că sunt exacte. Este adevărat că din comunicările primite multe mai nu spun nimic, sau aproape nimic; p. e. «țărani din această comună nu mi-au putut spune nimic, căci nici ei nu

știau»; sau «țărani cunosc numai Carul Mare și Carul Mic», ori cunosc cutare constelațiune din 50 de stele, și mai știu eu ce; însă în 39 din ele am găsit date importante, în concordanță unele cu altele, deși din diverse localități depărtate una de alta, deci date temeinice. Aceste 39 răspunsuri sunt: câte unul din Mehedinți, Muscel, Dâmbovița, Buzău, R.-Sărat, Brăila, Putna, Bacău, Botoșani și Tulcea; câte două din Vâlcea, Olt, Ialomița și Dorohoiu; trei din Argeș; cinci din Prahova și treisprezece din Neamț. Pe lângă acordul dintre ele, aceste răspunsuri erau în acord și cu cele ce știam eu, ceea ce m'a încurajat mult; și am mai cercetat și în urmă spre a verifica totul, mai ales acolo unde se iviau oarecari îndoeli.

Înainte de a intra în materie țin să declar un lucru. Nu m'am influențat de loc de cele ce s'au mai scris asupra unora din legendele ce voiu da. Eu prezent totul, așa cum l-am știut eu, sau cum mi-a fost comunicat. Am ținut să fiu consecvent cu mine însumi și cu bravii mei colaboratori învățători, cari au corăspuns așteptărilor mele.

În cursul lucrării, la ori ce numire sau credință dată, care este coprinsă și în vreuna din comunicările primite, voiu indica prin note în josul textului numirea comunei sau cătunului și județul din care e comunicată acea numire sau credință, afară, bine înțeles, când o numire sau credință e în deobște cunoscută. Iar la finele lucrării voiu da și numele tuturor învățătorilor ale căror comunicări le-am întrebuițat, arătând și din ce localitate sunt și în scurt și părțile ce am crezut mai importante. Acolo unde sunt date și numele și etatea țăranilor, cari au spus cele coprinse în comunicări, voiu da și numele și etatea acelor țărani.

De altfel, că la unele din legendele ce voiu da, deși la foarte puține, mai sunt și variante scrise de alții și din alte localități, aceea-i altă chestiune; vor intra și cele date de mine ca o altă versiune, fiind luată tot din gura poporului; dar voiu arăta unde cunosc și alte versiuni scrise, cari să prezente vreun interes din punctul de vedere al scopului urmărit de mine.

Și zic toate acestea numai de legende în general, căci asupra constelațiunilor țărănești și a legendelor speciale asupra lor nu s'a scris nimic: eu cel puțin nu am găsit nimic scris.

În fine, pe cât voiu crede necesar, voiu da și ideile și credințele celor vechi, mai ales ale Grecilor vechi și ale Romanilor, asupra constelațiunilor, corpurilor cerești și fenomenelor cerești și meteorologice, despre cari voiu vorbi. Și, acolo unde va fi cazul, voiu în-

cercă și să arăt de unde și cum au ajuns până la noi unele din vechile credințe: încercare poate temerară pentru mine, dar care mi s'a părut utilă.

I.

CONSTELAȚIUNI.

I. Cele două Urse.

a) In genere sunt numite *Carul Mare* și *Carul Mic*. Cele patru stele ce formează trapezul din ele, se numesc *Roatele Carului*, iar celelalte trei *Proșapul*, sau *Tânjala Carului*, sau *Oiștea*. In unele părți însă li se zice și *Ursul Mare* și *Ursul Mic* (1), trapezul celor patru stele fiind Trupul *Ursului* și celelalte trei *Coadă Ursului*. Iar Carului Mic i se mai zice și *Plugușorul* (2) și *Grapa* (3).

Și de însemnat e, că țărani de mai peste tot au idea, că cele două Care sunt totdeauna spre Miazănoapte, și unii (4) chiar se călăuzesc după ele noaptea.

b) Stelei polare îi zic unii și *Impărat* (5), iar alții și *Candela Cerului* (6), de sigur din cauză că această stea e fixă față de mișcarea diurnă, și e singura stea mai luminoasă în acea parte a cerului.

Însă stelei polare i se zice mai în general *Stâlpul* (7) sau *Steajărul* dela arie, numire din care răsare învederat, că țărani au conștiința, cel puțin nedeslușită, nelămurită, a fixității stelei polare; și că cerul se învâртеște împrejurul acestei stele, ca și caii în arie în jurul steajărului.

c) Alți zic stelei polare și *Steaua Ciobanului* (8), căci după ea se călăuzesc noaptea ciobanii.

Dar mai ales numesc țărani *Steaua Ciobanului* (9) pe Venera, ca *lucafăr de seară*, ceea ce își are însemnătatea sa, când avem

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Rușavăț, Buzău.

(3) Lișna, Dorohoiu.

(4) Băsenii-Stârci, Argeș.

(5) Cracăul-negru, Neamț.

(6) Drăgănești, Olt.

(7) Odăi, Buzău; Marginea-de-sus, Prahova.

(8) Cordăreni, Dorohoiu.

(9) Odăi, Buzău; Cracaoani și Uscați, Neamț.

în vedere că această numire nu are nici o legătură cu nimic particular ciobanilor, și că și Francezii tot astfel numesc acest luceafăr.

În fine steaua polară mai e numită (1) și *Țăgără*, sau *Țagără* sau *Țagăra*.

d) În Carul Mare, lângă a doua stea din Proțap, e o stea mică care abia se vede, numită *Alcor* sau *Saidac* în Astronomie: Saidac fiind cuvânt arab, care înseamnă încercare, căci de ea se slujiau Arabii ca să recunoască limpezimea atmosferei într'un moment dat; precum și ca să încerce dacă nu și-a slăbit cineva vederea; pentru că o vedere slabă nu poate distinge această stea; și o vedere chiar cât de puternică tot nu o poate distinge dacă atmosfera nu e destul de limpede. Țăranii văd bine și această stea, și o numesc unii *Cărăușul* (2), care mână boii carului; iar alții o numesc *Cățelușa*, care merge pe lângă car; și unii chiar zic pe nume acestei cățelușe, numind-o *Paloschița* (3). Unii însă (4) păstrează și *Cărăușul* și *Cățelușa*, dar pe *Cățelușe* o văd în steaua ce e lângă Roata Carului, de unde începe Proțapul.

Cărăușului îi zic unii și *Ucișă-l Toaca* sau *Ucișă-l Crucea* (5), adică diavolul, zicându-i: *Ucișă-l Crucea* care mână boii Carului. Și e și o legendă în care intră mai toate constelațiunile țărănești de pe cer, legendă care, între altele, lămurește și această numire. Această legendă, pe care o voi numi *legenda cerului*, voi da-o tocmai după ce voi fi înșirat toate constelațiunile țărănești; căci e nevoie de cunoașterea lor spre a fi mai bine înțeleasă această legendă.

În fine *Cărăușului* i se mai zice și *Văcarul* (6) și atunci cele șapte stele ale Ursei sunt șapte boi pe cari îi paște *Văcarul*.

e) În general *Carele* sunt formate de țărani, după cum am spus, din cele patru Roate și Proțapul; unii însă își închipuesc și că cele patru Roate formează Carul, iar cele două stele ce urmează sunt *Boii Carului*: steaua polară, care e steaua din urmă a Carului Mic, fiind *Candela Cerului* sau *Stâlpul*, după cum am spus; iar pe steaua din urmă a Carului Mare o numesc aceștia *Ursul* sau *Lupul*; și zic că boii Carului Mare, văzând această dihanie, s'au speriat, și au cârmit Carul Mare spre dreapta, boul dela *hăis* cârmind pro-

(1) Uscăți, Neamț.

(2) Cordăreni, Dorohoiu.

(3) Turcoaia, Tulcea.

(4) Sahaia, Teleorman.

(5) Bârcu, Neamț.

(6) Odăi, Buzău.

șapal spre *cea*, (1); și în legenda cerului vom vedea cu ce prilej s'a întâmplat aceasta.

f) Asupra Carului Mare o prea frumoasă legendă e următoarea (2): Se zice că a fost odată un oarecare *Pepelea* (3), care s'a apucat de rămășag cu Dumnezeu, că într'o noapte el va împinge înapoi Carul Mare până în *Calea Laptelui*. Însă pe cât *Pepelea* împinge Carul, pe atâta Dumnezeu duce *Calea Laptelui* mai departe; așa că bietul *Pepelea* împinge mereu Carul, luptând fără preget, ca să câștige rămășagul, și încă până acum nu a izbutit.

Și nici nu o să poată izbuti vreodată, căci: ce poate face omul contra voinței lui Dumnezeu?

Această legendă simbolizează de sigur învârtirea Carului și a Căii Laptelui împrejurul polului, învârtirea aceasta fiind ca și cum cerul ar fi tot dintr'o sigură bucată; și că această învârtire nu conține de loc.

Tot ca să se explice învârtirea Carului împrejurul polului, precum și pentru ce Carul e cu Proșapul strâmb, e și următoarea legendă (4): *Carul Mare*, care are patru *Roate* și trei *Perechi de Boi* (5) suiă un deal. Și când cei doi boi dinainte suiseră deasupra în vârful dealului, iacăta și Dumnezeu, și zise cărăușului care mână boii: «La deal, la deal, cu ajutorul lui Dumnezeu». Cărăușul, care era cam supărat (6), a răspuns: «De acum, ori o vrea Dumnezeu, ori n'o vrea, eu tot am ajuns în vârful dealului».

Atunci Dumnezeu, *ca să-l smerească*, a făcut ca boii din frunte să înceapă a da înapoi, așa că înainte n'au mai voit să tragă; o roată s'a smintit din loc, și toată greutatea Carului lăsându-se pe acea roată, de atunci Carul Mare se învârtește tot îndărăt.

Și mai e încă și o altă legendă asupra Cărelor, legenda cu jurătorul

(1) Drăgănești, Olt; Ciocăneștii-mărgineni, Ialomița.

(2) Cristești, Botoșani.

(3) *Pepelea* e adesea întâlnit în povestile populare românești; el e închipuit ca un om isteț, iscoditor, născocitor, îndrăzneț, priceput, îndemănat și foarte șiret, păcălind pe toți ceilalți oameni; însă nu e chiar Dracul, și nu e rău ca Dracul, deși e câte odată asemuit cu Dracul. În această legendă *Pepelea* e cel păcălit, de sigur numai pentru că a avut a face cu Dumnezeu; căci încolo *Pepelea* și pe Dracul îl păcălește.

(4) Negrești, Neamț.

(5) Fiecare din cele trei stele ale Proșapului fiind închipuită că este câte o pereche de boi; închipuire pe care am mai găsit-o și în comunicările din Grigoreni, Bacău, și din Cătunul Mânăstirea Bistrița, Neamț.

(6) Sau poate pentru că chiar *Ucișă-l Crucea* era cărăușul.

strâmb, pe care voiu da-o când voiu vorbi de Calea Laptelui, căci cu Calea Laptelui stă în mai strânsă legătură acea legendă.

g) Ceea ce însă e mai de însemnat pentru noi ca Români, fiind și unul din motivele cari m'au încredințat de daco-romanismul cerului românesc, e felul cum explică țăranii noștri rostul acestor Care. Ei zic (1) că în Carul Mare, care e un car ca ori ce car, Traian puneă pe robii din Dacia și îi ducea la Roma; iar în Carul Mic puneă pe căpeteniile Dacilor; în fine zic că Paloșchița e Cățelușa lui Traian.

Alții (2) însă zic și că cu Carul Mare a dus Iov averile lui de le-a îngropat, iar cu Carul Mic s'a dus Iov la cer; dar această credință pare a fi de proveniență ovreească.

h) Afară de aceste două Care, poporul mai numește *Care* și constelațiunile astronomice *Vizitiul* și *Perseu*; *Vizitiul* fiind *Carul lui Dumnezeu* (4), căci se crede că la sfârșitul lumii, când Hristos va judecă lumea, pe cei drepți în acel Car îi va duce la Raiu, iar *Perseu* fiind *Carul Dracului* (3), căci, după ce va judecă lumea Hristos, pe cei păcătoși în acest Car îi va trimite la Iad: căci «tot în cer e și Iadul ca și Raiul» (4) zic adesea țăranii.

i) De sigur că constelațlunea Carului Mare a trebuit să fie una din întâile constelațiuni pe cari le-a plăsmuit omul, căci a trebuit să izbească mai mult, pentrucă e totdeauna vizibilă și cam într'aceeaș parte a cerului, și are și stelele ce o compun destul de luminoase. Virgiliu, în *Georgice*, crede că întâile constelațiuni plăsmuite ar fi: Carul Mare, pe care-l numește *Ursul lui Licaon*, *Pleiadele* și *Hiadele*.

În descripțiunea scutului lui Achille, Homer vorbește de *Pleiadele*, *Hiadele*, *Orion* și *Ursul* sau *Căruța*, care singură nu se scaldă în Ocean, adică nu apune.

Și negreșit au mai trebuit să fie tot atât de vechi și *Cănele Mare cu steaua Sirius*, *Taurul cu steaua Aldebaran*, *Văcarul cu steaua Arcturus*, ș. a.

Pe cât se pare, numirea de Car este numirea ce i s'a dat pentru întâia dată Ursei Mari, aceasta fiind și numirea cea mai populară nu numai la noi, dar la toate popoarele și în toate timpurile; și Mi-

(1) Măcăi, Argeș.

(2) Călugăreni, Neamț.

(3) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

(4) Turcoaia, Tulcea.

tologia este care a scornit, sau cel puțin a căutat să explice numirea de Ursa Mare, pe care a căpătat-o mai în urmă.

În Mitologie, Ursa Mare e nimfa *Callisto*, fiica lui Licaon, Regele Arcadiei, și Ursa Mică e cânele ei, fiind chiar numită de Fenicieni *Cinosure*, adică coada cânelui. Și iată legenda relativă :

Zeus (Joe) Zeul cerului, deși având de soție pe Hera (Junona), a avut însă relațiuni și cu multe alte femei, pe cari Hera eră foarte geloasă. Zeus, luând forma Artemisei (Dianei), pentru că nimfa Callisto eră favorita Artemisei, înșelă pe Callisto, care deveni mamă născând pe *Arcas*.

Artemisa oropsi pe Callisto și o izgoni; iar Zeus, voind să onoreze pe aceste două ființe, Callisto și Arcas, le sui în cer, Callisto fiind însoțită și de cânele ei favorit. Însă Hera, geloasă pe Callisto, metamorfoză și pe Callisto și pe cânele ei în ursoaice, iar Arcas deveni *Văcarul*.

Ovidiu în «Metamorfoze» spune că Joe a metamorfozat pe Callisto în ursoaică, chiar pe pământ, pentru a nu bănuî Junona relațiunile ei cu Joe.

Și într'o zi Arcas, la vânătoare, eră să omoare pe mama lui, crezând-o un urs adevărat; însă Joe, intervenind la vreme, răpi ursoaica în cer și duse acolo și pe Arcas, care deveni *Arctophylax*, ceea ce înseamnă păzitorul ursoaicei.

În fine legenda continuând spune că Junona, văzând pe cer astrele cari compun Ursele și bănuind lucrul, rugă pe zeii mărilor să nu le dea voie să se cufunde în Ocean: de aceea Ursele nu apun niciodată.

Mai în urmă cele șapte stele ale Ursei Mari fură privite ca șapte boi, cari pasc în câmpiile cerești; și astfel această constelațiune deveni pentru Romani *Septem Triones*, iar păzitorul Ursei deveni păzitorul boilor, adică *Văcarul*.

Ursa Mică se pare că a fost o constelațiune plăsmuită în urma Carului Mare, căci se pare că ea a avut întâiu ca nume pe cel de Ursă. Cu șase secole înainte de Hristos, Thales o numește Ursa Mică, și numai peste trei secole dela Thales, Aratus observă că Ursa Mică se mai chiamă și Carul Mic, din cauza asemănării acestei constelațiuni cu a Carului Mare.

După unele legende Ursa Mică nu ar fi metamorfoza cânelui Callistei, ci ar fi chiar Arcas, metamorfozat în urs ca și mama sa.

Nici o constelațiune nu e așa de universală și la toate popoa-

rele, și nu a primit atâtea numiri ca Ursa Mare, probă că nici una nu a izbit vederea atât de mult.

Grecii vechi o numiau *Helice*, din cauza învârtirii ei în jurul polului, care eră mult mai aproape de ea acum trei patru mii de ani (1). Mai târziu a fost numită Ursă, probabil pentru că ursul eră singurul animal cunoscut de cei vechi în regiunile polare. Iar Romanii, după cum am spus, o numiră și Septem Triones.

Galii o numiau Misterț, ceea ce n'a împiedicat pe Francezii de azi de a-i zice Carul lui David sau Tigae, și pe cei din evul de mijloc de a-i zice Căruța lui Artur, cum e cântată de ultimii barzi. Egiptenii o numiau și Hipopotam (Horus-Apollon).

Atanase Kircher, celebrul jesuit german, fizician, matematician, orientalist și filolog (1602—1680), numește trapezul celor patru stele Sicriul lui Lazăr, iar pe celelalte trei Maria, Marta și Magdalena; această numire se pare a fi de influență orientală, căci Arabii o numiau Sicriu și Familia ce urmează după sicriu. Schiller, în dorința de a creștiniza cerul, o numește Barca lui Sfântul Petru. Chinezii o numesc Pe-Teu, un fel de măsură de grâne ca banița, sau mai bine ca cupa veche, cele patru stele ale trapezului fiind banița sau cupa și celelalte trei mânerul; însă mai târziu i-au zis și Ti-Ce, adică Carul Suveran.

Dela Urs, arctos în grecește, și dela Septem Triones, polul Nord a fost numit Arctic, sau Septemtrional, ceea ce învederează că în toate timpurile Ursa Mare a fost considerată ca o constelațiune de căpetenie a acestei regiuni circumpolare.

Ursa Mică a fost numită și Feniciană, pentru că Fenicienii, cei dintâi, au băgat de seamă fixitatea ei în regiunea nordică a cerului, și s'au călăuzit cu ajutorul ei pe mare, ceea ce le-a asigurat supremația comerțului mediteranian timp de o mie de ani (2).

Tocmai ca și Românilor, și Chinezilor li s'a părut că steaua polară e ca un fel de stea care domină cerul, și împreună cu ea și constelațiunea Ursa Mică; de aceea Chinezii au numit steaua polară Marele Suveran al Cerului August, tot Impăratul; iar pe ce-

(1) Acum patru mii de ani eră ca stea polară steaua *alfa* din constelațiunea Dragonului, stea care este mai aproape de Ursa Mare decât e steaua polară de acum, alfa din Dragon fiind între cele două Urse cam la aceeași distanță de amândouă.

(2) Acum trei mii de ani eră ca stea polară steaua *vita* din Ursa Mică. După ea se călăuziau Fenicienii. Această stea *vita* e Roata din urmă și de deasupra a Carului Mic. Ea chiar e numită și azi în Astronomie *Kocab*, dela numirea ei arăbească *Kocab-al-Shemali*, ceea ce înseamnă *Steaua Nordului*.

lelalte stele ale Ursei Mici le-au numit cu numiri dela curtea imperială chineză: Steaua Suverană, Principele Imperial, etc. Și am văzut că și Ursa Mare a devenit Carul Suveran.

Terminând cu cele două Urse, observ că și la Latini steaua Alcor eră considerată tot Cărăușul Carului ca și la noi, însă închipuit ca un copil; iar în urmă a devenit Mânzul, care merge vecinic pe lângă mă-sa.

II. Dragonul.

În general peste tot e numit *Balaurul* (1), nu însă cu înțelesul de șarpe năprasnic, ci cu înțelesul de smeul baladelor populare, de aceea unii îi zic chiar *Smeul*; cele două trapeze din el sunt numite *Incolăcitura* sau *Colacul*, cel dela mijloc, și *Capul* Balaurului, cel dela margine (2).

Smeul baladelor populare e o ființă de pe alt tărâm; el e un fel de om, însă nu ca toți oamenii. Pielea lui este solzoasă ca pielea de șarpe, și să prelungește formând o coadă lungă-lungă, care dă Smeului într'adevăr înfățișarea de șarpe. Poate sbură prin văzduh, din care cauză i se mai zice și Sburătorul; însă sub această numire el are însușiri cu totul altele, despre cari voi vorbi în urmă, când voi vorbi despre cer în genere (Cap. III.). Smeul când vrea, și mai ales când e numai cu soția lui, care de obicei e o fată de pe pământ, se poate desbrăca de pielea lui solzoasă, rămânând om ca toți oamenii.

De multă bună credință, până la prostie, smei în multe povești populare sunt adesea păcăliți de oameni poznași. Ceea ce însă întrupează toată fama smeiilor legendari este puterea lor de neînchipuit de mare, din care cauză ei erau îngrozitori, căci erau de neînvins; numai voinicii Feți-frumoși erau în stare să se măsoare cu zmeii la luptă; dar și aceștia, neputând învinge pe zmeii mai voinici, decât cu foarte mare greutate și numai cu oarecari ajutoare minunate: p. e. cu al corbului, care în toiul luptei îl stropește pe Făt-frumos cu apă, ca astfel răcorit și înviorat să doboare în sfârșit pe smeul.

Asupra constelațiunii Balaurului, iată ce adaugă comunicarea din cătunul Mănăstirea Bistrița, Neamț: «Dragonul se numește Balaur;

(1) Măcăi, Argeș; Cordăreni, Dorohoiu.

(2) Cordăreni, Dorohoiu.

și se zice că acest balaur în timpuri de ploi și furtuni mari învie și se joacă prin nori. Când norii ar fi subțiri, s'ar scăpa jos pe pământ. Se spune că în timpurile din vechime s'a scăpat un balaur la locul numit Dealul Balaurului, din județul Neamț; și a stat acolo mult timp, până a putrezit. Lungimea și grosimea îi erau foarte mari, scheletul colosal, o coastă îi era de două palme domnești de lată, etc».

În Astronomie Dragonul din constelațiune este șarpele mitologic, păzitor al pomilor cu mere de aur din grădina Hesperidelor. Acest monstru a fost ucis de Hercule, și Hercule a fost pus pe cer împreună cu Dragonul, Hercule fiind închipuit cu genuchiul drept pe pământ și cu piciorul stâng pe capul Dragonului.

Dar pe cât se pare, această explicare a rostului constelațiunii Dragonului e scornită mai în urmă.

La Grecii vechi Apollon se confundă adesea cu Hercule, amândoi fiind zei solari: Apollon închipuind razele solare în general, iar Hercule razele Soarelui care răsare, așa că Hercule era mai mult o altă înfățișare a lui Apollon. Și după mitologie *Apollon a ucis cu săgețile pe Python, Dragon groaznic*; iar la nașterea lui Apollon, tatăl său Zevs, *zeul cerului, îl gâti cu o mitră de aur, îi dete o liră și un car tras de lebede, și în fine îl trimise la Delfi, aproape de fântâna Castaliei*, fântâna profeției și a poeziei, ca să-și vestească oracolele. Admițând că numai în urmă a fost pus Hercule în loc de Apollon, dar că la început a fost Apollon, această legendă ar explica rostul pe cer al constelațiunilor astronomice *Hercule, Dragonul, Săgeata, Lira, Coroana adică mitra, Carul, Lebăda și Fântâna*, cum la început a putut să fie numită constelațiunea Pegasul, după cum vom vedeă, cari toate sunt constelațiuni împrejurul polului. Și tot acolo sunt și cele două Urse și Văcarul, constelațiuni în legătură cu un alt fiu al lui Zevs, Arcas, după cum am văzut. Și vom vedeă că și constelațiunea *Delfinul*, tot poate fi în legătură cu Apollon; iar constelațiunile *Vulturul și Vizitiul* cu steaua Capra, sunt constelațiuni în legătură deadreptul cu Zevs: așa că regiunea aceasta din prejurul polului ar fi fost primitiv ca un domeniu ceresc al zeului cerului, hărăzit fiilor lui în cea mai mare parte. Și nu pomenii nimic de Perseu, care e un alt fiu al lui Zevs, constelațiunile Perseu, Andromeda, Cefeu, Cassiope, Pegasul fiind toate în legătură cu legenda Andromedei, căci se pare că aceste constelațiuni au fost astfel numite numai în urmă, când și Apollon s'a confundat cu Hercule.

Nu am văzut nicăeri scrise acestea, este adevărat, dar mie-mi par scrise în cer.

III. Hercule.

Enumit în general *Omul* (1), și în închipuirea poporului el e un voinic falnic, un Făt-frumos, care e Hercule al legendelor românești, căci după cum vom vedea în legenda cerului, omul a avut să lupte, nu numai cu un smeu, ci chiar cu Dracul și pe Dracul l-a răpus.

Asupra legendei mitologice a acestei constelațiuni astronomice, am vorbit când am descris constelațiunea Dragonului.

IV. Lira.

E numită *Ciobanul cu Oile* (2), steaua Vega fiind Ciobanul, și cele patru stele ce par că vin după el, formând un paralelogram, fiind Oile. Și se zice că: «fiind zi de post se poate mânca brânză după ce a răsărit Ciobanul (3)». «Ciobanul se vede pe cer până la ziuă» (3), zic țărani. Steaua Vega, e numită și *Luceafărul cel Mare de miezul nopții* (4), sau *Luceafărul cel Frumos* (5), precum și *Regina Stelelor* «căci și stelele pe cer au conducător sau cârmuitor, după cum au și oamenii pe pământ; și după cum se zice și la Tatăl-nostru: precum în cer așa și pe pământ (5)».

Numirea de Liră, dată în Astronomie acestei constelațiuni, poate fi din cauza formei ei. Paralelogramul format de cele patru stele, Oile Ciobanului, poate da închipuirea corpului unui instrument de muzică, ca Lira, Chitara sau Harpa, numiri ce rând pe rând a avut această constelațiune, steaua Vega fiind gâtul instrumentului. Iar rostul acestei constelațiuni astronomice pe cer rezultă simplu din cele ce am spus la constelațiunea Dragonului, deși se dă și ca Lira lui Orpheu în Mitologie (6).

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Talea, Prahova; Hangu, Neamțu.

(3) Hangu, Neamțu.

(4) Mărginenii-de-sus, Prahova; Cracăul-negru și Crăcăoani, Neamț.

(5) Cătunul Mănăstirea Bistrița, Neamț.

(6) Constelațiunea Lira a mai fost câte odată numită de cei vechi și Broasca Țestoasă, și se pare că ea a fost numită astfel din cauză că vechile lire se făceau din țesturi de broască țestoasă; dar se poate și că această numire să fie tot din cauza formei constelațiunii, steaua Vega închipuind capul Broaștei Țestoase și celelalte patru stele cele patru picioare ale ei, cum se văd ele la o broască țestoasă când umblă.

În urmă s'a agățat această Liră de un Vultur *care cade*. De altfel chiar numirea stelei Vega e în legătură cu această agățare, căci cuvântul Vega derivă dela arabul *Waki*, constelațiunea fiind numită de Arabi *al-nasr-al Waki* care înseamnă Vulturul căzând, numire prin care Arabii voiau să deosebească această constelațiune de constelațiunea *el-nars el-tair*, Vulturului sburând, dela care a derivat numirea stelei *Allair* din constelațiunea astronomică a Vulturului.

V. Lebăda sau Crucea.

E numită în general *Crucea* (1) sau *Crucea Mare* (2) sau *Crucea Miezului Noptii* (3).

În închipuirea poporului aceasta e Crucea pe care a fost răstignit Hristos (4). De aceea, când țărani o văd noaptea, se închină la ea zicând că li s'a arătat Isus Hristos (5).

Unii însă numesc această constelațiune și Fata Mare cu Cobilița (6) (Coromâsla), Fata fiind închipuită cu capul spre steaua polară.

În fine alții (7) văd în această constelațiune numai Cobilița Ciobanului, căci «răsare și apune odată cu Ciobanul (Vega)». Și zic că Ciobanul are gălețile două în cobiliță și una în mână. Iar stelei din mijlocul Crucii, numită Albeiro în Astronomie, țărani îi zic *Fântână* sau *Fântâna din Răscruci*, de ea fiind rezemată cobilița Ciobanului.

Nu e deplină înțelegere asupra obârșiei numirii de Lebădă, ce s'a dat în Astronomie acestei constelațiuni. Se poate că albeața acestei regiuni a Căii Laptelui, unde e Lebăda, să fi stârnit închipuirea de lebădă. Unii vor să vadă în această Lebădă pe aceea în care s'a metamorfozat Zeus pentru Leda.

Am spus însă care e idea mea cu privire la această constelațiune, vorbind la constelațiunea Dragonului de legenda mitică a nașterii lui Apollon.

Înainte de a termina cu această constelațiune, observ cu privire la numirile ei românești, că țărani mai văd o cruce în constelațiunea

(1) Băsenii-Stârci și Scheiul, Argeș; Călugăreni, Prahova; Ulmu, Brăila.

(2) Cristești, Botoșani; cătunul Mănăstirea Bistrița, Neamț; Măcăi, Argeș.

(3) Cordăreni, Dorohoiu.

(4) Măcăi și Scheiul, Argeș; Gura Boului, Olt.

(5) Cracăul-negru, Neamț.

(6) Mărginenii-de-sus și Talea, Prahova; Turcoaia, Tulcea.

(7) Hangu, Neamț; Talea, Prahova.

astronomică Delfinul, și o altă fată mare tot cu cobiliță, Fata de Impărat, pe care o formează din trei stele din constelațiunea astronomică Vulturul, și încă și o altă fată mare fără cobiliță, Fata Mare din Horă, și această fată mare e steaua Gemma din constelațiunea astronomică Coroana Boreală, pe care constelațiune țărani o numesc Hora. Dar asupra acestora voi vorbi la rândul lor.

VI. Delfinul.

E numit, după cum am spus la Constelațiunea Lebăda, Crucea (1) sau Crucea Mică (2). Și observ că tot această numire de Cruce îi dau și Arabii: «al-Salib» care înseamnă Cruce.

Asupra numirii de Delfin, dată acestei constelațiuni în Astronomie, ce o fi simbolizând ea, nu e de loc hotărît. Unii ar voi să vadă pe Delfinul trimis de Poseidon (Neptun) să descopere ascunzătoarea Amphitritei și care aduse pe Amphitrita la Poseidon (3).

Eu însă, în legătură cu cele ce am zis la constelațiunea Dragonului, văd în acest delfin pe delfinul simbolizând pe Apollon în credințele vechilor Greci, și sub forma căruia Apollon a atacat corabia care purtă pe Cretanii dela Gnosos, pe cari apoi îi făcù Miniștrii adică preoții săi în sanctuarul pitian dela Delfi.

În tot cazul vederea generală a constelațiunii poate da închipuirea unui pește, după cum o dă și pe aceea de Cruce, «Crucea de mână cu care merg preoții la zi întâiu», cum mi-o caracteriză un țaran.

VII. Vulturul.

I se zice tot *Vulturul* sau *Vulturul Domnului*. Însă mai în general cu steaua Altair, și cele două stele mai luminoase vecine, ce vin de o parte și de alta a stelei Altair, țărani formează constelațiunea Fata de Impărat, cu cobilița (4), Altair fiind Fata, iar cele două stele Cârligele Cobiliței, de cari sunt atârinate donițele, cofele sau gălețile, în cari Fata de Impărat duce apă spre a răcori sufletele celor morți păcătoși și duși în Iad (5).

(1) Ciocăneștii-Mărgineni, Ialomița; Butești, Vâlcea; Turcoaia, Tulcea; Crăcăoani, Neamț.

(2) Hangu, Neamț; Cristești, Botoșani.

(3) A se vedea nota de jos dela constelațiunea Peștii, asupra lui Poseidon.

(4) Călugăreni, Prahova; Rușavăț, Buzău; Gaița, Ialomița; Lișna, Dorohoiu; Negrești, Neamț; Grigoreni, Bacău.

(5) Ciocăneștii-Mărgineni, Ialomița.

Cei vechi numiau această conteslațiune Vulturul, de sigur din cauza celor două stele ce vin de o parte și de alta a stelei Altair, cari stele ușor pot închipui două aripi cari ar purtă pe steaua Altair. Și la cei vechi acesta eră Vulturul lui Zevs sau Joe, după cum și la noi a trecut ca Vultur al lui Dumnezeu.

Cât privește obârșia numirii de Altair, am spus-o la conteslațiunea Lirei odată cu a numirii de Vega.

VIII. Cefeu.

E numit *Coasa* (1). Stelele *alfa*, *gama* și o stea mai mică dintre ele și în linie dreaptă cu ele formează Coporâia (Coporâșca), adică coada Coasei; (fig. 1) Steaua *vita* formează mânerul sau cornul coporâii: iar stelele *mi*, *zetta* și *delta*, fierul coasei.

Fig. 1.

IX. Perseu.

E numit *Căpătâna* (2) sau, după cum am spus la cele două Urse, e numit și *Carul Dracului*.

Fig. 2.

Alții însă îi zic *Barda*. Steaua *alfa*, cea mai luminoasă stea din Perseu, cu steaua *vita* numită Algol în Astronomie și steaua cuprinsă între acestea pe linia alfa-Algol, precum și steaua vecină cu Algol, de pe prelungirea acestei linii, (fig. 2) formează *Coada Bardei*, și în alfa e *Muchia Bardei*; iar încolo *Gura Bardei* să vede dela sine ușor în partea despre Cassiope. În loc de Barda i se zice și Toporul.

Numirea de Algol ce se dă în Astronomie stelei care reprezintă Capul Medusei, derivă din arăbește, din «al-ghul» care înseamnă monstrul sau Dracul, și pe mai multe hărți Perseu e chiar numit *Purtătorul Capului Dracului*. De alt fel, de sigur,

(1) Lișna, Dorohoiu.

(2) Drăgănești, Olt; Braniștea, Dâmbovița.

că și numirile țărănești ale acestei constelațiuni, *Carul Dracului* și *Căpățâna*, sunt în legătură cu o licărire de aducere aminte despre Capul Medusei dela strămoșii noștri.

X. Cassiope.

Cassiope e numită *Scaunul lui Dumnezeu* (1). Cele șase stele principale ale acestei constelațiuni dau bine închipuirea unui scaun, închipuire care nu a putut scăpa nici celor vechi; de aceea, în desemnurile astronomice, Cassiope e pusă pe un scaun, scaunul ei regesc, deși soțul ei Cefeu, Regele, stă în picioare. Acestei constelațiuni i se mai zice și *Mănăstirea* (2), de sigur pentrucă este scaunul lui Dumnezeu.

XI. Andromeda.

E numită *Jghiabul Puțului*, Puțul fiind constelațiunea astronomică Pegasul.

XII. Pegasul.

I se zice *Toaca* (3) fiind considerate numai cele patru stele cari formează marea trapez al Pegasului, și cari închipuesc o toacă atârnată; de sigur toaca Mănăstirii lângă care e.

Însă împreună cu Adromeda se numește, după cum am spus mai sus, și *Puțul cu Jghiab*, cele patru stele ale trapezului Pegasului fiind colțurile ghizdurilor puțului, iar Adromeda jghiabul.

Să nu fie cumva în numirea de puț cu jghiab, la care să adapă caii, o rămășiță din *Hippocrene* care înseamnă izvorul calului, care izvor a țâșnit dintr'o stâncă a Heliconului, lovită de copita Pegasului? Ori fântâna Pirene, din care a băut Pegasul? Ori mai de grabă fântâna Castaliei?

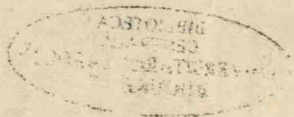
În fine Pegasului i se mai zice și *Gavădul Mic* (4), Gavădul Mare fiind conteslațiunea Leul, căreia în popor i se zice și Calul.

(1) Cordăreni, Dorohoiu.

(2) Cristești, Botoșani.

(3) Talea, Prahova.

(4) Drăgănești, Olt.

Cuvântul gavad reprezintă aci ceva analog cu herghelie. Domnul profesor Candrea, coleg cu mine la Liceul Mihaiu Viteazul, om care s'a ocupat mult de chestiunile filologice cu privire la cuvintele românești, mi-a afirmat că cuvântul gavad înseamnă ceva analog cu haită de lupi sau păducherniță, și deci turmă, cireadă, herghelie.

Și e curios că în sfera Chinezească a cerului, această regiune a Pegasului e numită T'ien-Kiù, care înseamnă grajd ceresc. Și unii comentatori cred, că deoarece aceste stele treceau la meridian Primăvara, la epoca când se curățiau grajdurile în China, și se stropiau cu sângele unui cal sacrificat, această conteslațiune ar fi de origine chinezească. Și se poate că așa a fost considerată la început și la Greci această constelațiune, Pegasul suprapunându-se în urmă spre a completa legenda Andromedei, dar că în popor tot nu s'a stins vechia idee de grajd cu cai, care apoi a trecut și la Romani și dela ei la noi ca herghelie.

Ori cum chestiunea dă de gândit.

Legenda mitologică asupra constelațiunilor Cefeu, Perseu, Cassiope, Andromeda și Pegasul, așa zisă legenda Andromedei, e aceasta:

Cassiope, soția lui Cefeu, Regele Etiopiei, cu toată negreala figurii ei, începù să se creadă mai frumoasă ca Nereidele, albele și frumoasele nimfe ale Mării. Aceste nimfe se simțiră atinse de nebuna pretențiune a Cassiopei, și rugară pe Poseidon (Neptun), Zeul Mărilor, ca să le răsbune. Poseidon le ascultă rugăciunea: inundă țara și trimise și pe un monstru de mare îngrozitor, care pustii coastele mâncând oameni și turme. Oracolul Amon, fiind întrebat ce e de făcut contra acestui biciu dumnezeesc, respunse că el nu putea fi înlăturat decât dacă Andromeda, fca Regelui, va fi sacrificată, fiind dată pradă gurii monstrului. Cefeu consimți și legă de o stâncă pe marginea mării pe fca sa, ca să o mănânce monstrul. Perseu sosind, văzù pe frumoasa fecioară și se înamoră de ea.

El propuse lui Cefeu, că va scăpa țara de monstru și va scăpa și pe Andromeda, dacă i-o va da lui de soție. Neapărat că Cefeu primi bucuros propunerea, iar Perseu călare pe Pegas, alergă în ajutorul Andromedei și ajunse monstrul tocmai când erà gata să îmbuce pe Andromeda, care chiar leșinase de groază; el arată monstrului capul Medusei și monstrul muri ca trăsmit. Iar spre ținerea de minte a acestor întâmplări, toată familia fu pusă pe cer împreună și cu Pegasul și cu capul Medusei, care e închipuit prin steaua Algol.

54572

XIII. Vizitiul.

E numit în general de țărani tot *Vizitiul* (1), sau *Trăsura* (2), sau *Surugiul* (3); steaua Capella fiind *Capra*, animalul, iar cele trei stele mai mici, de lângă Capră, fiind *Iezii Caprei* tocmai ca și în Astronomie.

Cei trei Iezi sunt încă considerați și ca constelațiune aparte, fiind numită *Sfredelul Mic* sau *Burghiul* (4), sau *Sfredelul Pământului* (5).

Iar întreaga constelațiune Vizitiul mai e numită și *Ocol* (6), sau *Țarc*, precum și *Carul lui Dumnezeu*, după cum am spus la cele două Urse.

Vechii Greci vedeau în constelațiunea Vizitiului pe Erichthonios, Regele Atenei, inventatorul înhămării cailor. În «Almagesta» această constelațiune e numită Heniochus, care tocmai înseamnă vizitiu. El eră desemnat din cele mai depărtate timpuri cu biciul și hățurile în mână, de unde și numirea latină ce i s'a dat de *Tenens Habenas*; și Capra cu doi iezi, de curând născuți, o ținea pe brațul stâng. Această Capră este Capra *Amaltheia*, care a alăptat pe Zevs.

Ce a asociat Vizitiul cu Capra, nu a trăsorii, ci animalul, e greu de găsit.

Poporul român vede trei iezi, adică în cele trei stele fiecare câte un ied; dar în desemnurile astronomice, cele două stele mai apropiate sunt șoldurile celor doi iezi, iar a treia e în capul iedului din dreapta.

XIV. Văcarul.

E tot astfel numit și de țărani. Și asupra obârșiei numirii lui în Astronomie i-am dat legenda mitică odată cu a Urselor.

-
- (1) Cristești, Botoșani.
 - (2) Hangu, Neamț.
 - (3) Drăgănești, Olt; Hangu, Neamț.
 - (4) Suhaia, Teleorman.
 - (5) Cordăreni, Dorohoiu.
 - (6) Lișna, Dorohoiu.

XV. Coroana Boreală.

În general i se zice *Hora* (1), după cum am spus la constelațiunea Lebăda; steaua Gemma fiind *Fata Mare din Horă*, iar cele două stele mici de tot din interiorul cercului horei fiind numite *Lăutarii* (2). Eu însă nu văd decât un singur lăutar și nici pe acela în totdeauna.

Acestei constelațiuni i se mai zice încă și *Casa cu ograda sau curtea ei* (3), steaua Gemma fiind casa, iar celelalte stele din cerc împrejmuirea. Și tot în același șir de idei i se zice și *Coliba* sau *Cociorva* (4).

Mitologia explică astfel originea acestei constelațiuni. Ariana, fca lui Minos, fiind părăsită de Teseu pe țărmii mării, plângea cu foc. Dionysos (Bacchus) însă o consolă luând-o de soție și dăruindu-i o coroană minunată; apoi această coroană, sau numai pietrele ei, a fost pusă pe cer. Chinezii numesc această constelațiune *Scoica cu Mărgăritar*, și e curios că steaua Gemma din această constelațiune eră numită de Romani *Perla*, adică mărgăritarul coroanei.

XVI. Ophiuchus și Șarpele.

Unii îi zic *Șarpele*, inchipuind (5) pe șarpele care a ademenit pe Eva (6). Însă mai în general acestei constelațiuni i se zice *Calea Rătăciților* (7), numire foarte nemerită, căci în adevăr această constelațiune șerpuește în toate direcțiunile. Pe această Cale vor umbla oamenii păcătoși, rătăcind zăpăciți la a doua venire a Mântuitorului, când vor auzi de judecata lui.

(1) Călugăreni, Prahova; Ciocăneștii-Mărgineni, Ialomița; Cristești, Botoșani.

(2) Călugăreni, Prahova.

(3) Lișna, Dorohoiu.

(4) Crăcăul-negru, Neamț.

(5) Măcăi, Argeș; Lișna, Dorohoiu.

(6) Acest șarpe e Diavolul, și cuvântul românesc Dracu își are obârșia din grecul drakon, care însemnă șarpe, cuvânt care a trecut la Latini draco, și dela ei la noi dracu și la mai toate popoarele Europei de azi.

(7) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

XVII. Peștii.

Sunt numiți în popor tot *Peștii* sau *Crapii* (1). Și după credința unora aceștia sunt cei doi pești cu cari a nutrit Iristos cele cinci mii de oameni (2).

În Astronomie aceștia sunt peștii cu cari fugiră Venus și Amor de persecuțiunea gigantului Typhon, sau cei doi Delfini cari aduseră pe Amphitrita la Poseidon (Neptun) (3).

XVIII. Berbecul.

E numit tot *Berbecul* (4), dar țărani nu-i văd decât coarnele.

La Romani Berbecul era Jupiter-Amon și Chryso-Malus, cel cu lâna de aur, sacrificat lui Jupiter și transportat în cer. Să nu fie însă mai de grabă Apollon Carneios al Dorienilor, care în expedițiunea Dorienilor a mers în capul lor, ca Berbecul în capul turmei, sau cum eră constelațiunea Berbecului în capul constelațiunilor zodiacale? Idee la care ne alipim mai mult, când știm că Berbecul n'a fost dintre primele constelațiuni zodiacale plăsmuite, ci plăsmuirea acestei constelațiuni e din timpul când s'a hotărit zodiacul, fiind împărțit în cele 12 constelațiuni, înaintea cărora s'a putut închipui constelațiunea Berbecului, căci această constelațiune precedă atunci echinocțiul și veniă așa dar înaintea constelațiunilor zodiacale, ca berbecul înaintea turmei. Dar se poate și că vederea acestei constelațiuni, în care coarnele berbecului răsar oarecum învederat, să fi stârnit închipuirea de berbec, sau alt animal cu coarne, și s'a preferit berbecul pentru motivele de mai sus.

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Măcăi, Argeș.

(3) Poseidon ca Zeu al mărilor eră închipuit de cei vechi cu o mutră posacă și încruntată, cu părul vâlvoi, și barba încâlcită, închipuire simbolizând marea când e agitată. El aveă de soție pe Amphitrita, care e o personificare femenină a mării; și iată după o versiune mitologică cum s'a făcut această căsătorie. — Poseidon a văzut pe Amphitrita la Naxos, jucând în corul Nereidelor, s'a înamorat de ea și a voit să o iea de soție. — Dar pe cât se pare, Amphitritei nu prea i-a convenit această căsătorie, căci a fugit tocmăi lângă Atlas, cum am zice noi, tocmăi la sfârșitul lumii maritime, cărei lumi aparține ea. — Însă Poseidon puse în urmărirea ei, după unii un Delfin, care ar fi simbolizat prin constelațiunea Delfinului, după cum am spus la acea constelațiune; iar după alții doi Delfini, cari au descoperit ascunzătoarea Amphitritei și au adus-o la Poseidon; aceștia ar fi simbolizați prin constelațiunea Peștii.

(4) Drăgănești, Olt.

XIX. Taurul.

a) E numit în popor tot *Taurul* sau *Gonitorul* (1); însă poporul țarmurește această constelațiune numai la triunghiul ce se aseamănă bine cu triunghiul caracteristic al feței unui cap de taur.

Pe steaua Aldebaran țaranii o consideră ca luceafăr, numindu-l *Luceafărul Porcesc* (2), sau *Porcarul* (3), căci când răsare el se deșteaptă porcii și încep să grohăescă, semn că se apropie de ziuă.—Și de altfel *Vierii*, sau Porcii sau *Scroafa cu porcei*, după cum vom vedea imediat, sunt lângă el.—Ii mai zic și *Deșteptătorul* (4), căci când răsare el, cocoșii încep să cânte de ziuă: și de aceea cred țaranii că e pus de Dumnezeu întrădins pe cer ca un vestitor prin răsărirea lui, că muncitorul trebuie să se scoale, și că strigoii au reintrat în gropile lor, iar spiritele rele și în special Joimărițele au pierit de pe pământ.

b) Din Pleiade, poporul face o constelațiune deosebită, numită în general *Cloșca cu pui*, sau *Găinușa* (5), ori *Găina* (6).

Cloșca e constelațiunea de căpetenie a țăranilor, pe care ei nu o pierd din vedere nici iarna, formând ceasornicul de noapte al lor, în lunile de iarnă (7); deoarece, după înălțimea acestei constelațiuni pe cer, țaranii își dau seama cât mai e până la ziuă; cum am zice noi, cam cât e ceasul.

Unii țarani cred că cel ce va vedea răsăritul Cloștii la Duminica Mare (8), mai ales cel ce va vedea-o mai întâiu, va avea mare noroc.—Și cine se scoală în fiecare dimineață în postul Sfântului Petru ca să vadă când răsare Cloșca, acela nu va duce lipsă de nimic, având timpul prielnic să-și facă toate trebile (9).—Când se ivește pe cer Cloșca la Drăgaică (24 Iunie), are puterea să facă să crească porumbul (păpușoiul) să-l vezi cu ochii cum crește (10).—

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Stănești, Vâlcea; Călugăreni, Prahova.

(3) Dobreni, Neamț.

(4) Stănești, Vâlcea.

(5) Cristești, Botoșani; Cracaoani, Negrești și Dobreni, Neamț; Cordăreni, Dorohoiu. În comunicarea din Negrești, se zice astfel „E numită Cloșca cu Pui sau Găinușa, din cauză că Cloșca merge înainte și Puii mai mici în urmă“.

(6) Băsenii-Stârci și Scheiu, Argeș; Călugăreni, Prahova.

(7) Braniștea, Dorohoiu; Dumitrești, R.-Sărat.

(8) Băsenii-Stârci, Argeș.

(9) Cristești, Botoșani.

(10) Bărcu, Neamț.

Câte odată Pleiadelor li se zice și Stelele Ciobanului, căci ciobanii observă primăvara când acele stele apun în amurg, și atunci zic că oile pot să se hrănească cu iarbă (1). De altfel și sătenii zic: «Când înnoptează și Găinușa e la toacă (adică la înălțimea la care e Soarele când toacă de seara la biserică), atunci oamenii știu hotărît că oaia se satură de iarbă» (2).

c) Hyadele iar formează o constelațiune deosebită pentru popor, fiind numită *Vierii* (3), sau *Porcii* (4), sau *Scroafa cu purcei*. — Numai prin confuziune unii zic și Pleiadelor tot Scroafa cu Purcei (5).

De altfel și la Romani Hyadele erau numite *Suculae*, ceea ce înseamnă scrofițe.

Și acest cuvânt latin corespunde cu greul *siades*, dela care mult mai bine a putut derivă *Hyades*, decât din *iin* care le-ar arăta ca ploioase, deși se întâlnește des în Mitologie dându-li-se acest atribut.

d) Pleiadele au ațintit băgarea de seamă a omului din cele mai depărtate timpuri. Iată ce zice Flammarion asupra lor, în *Les Étoiles*, tezaurul lui de observațiuni asupra cerului, opera lui de căpetenie: «Inainte de cunoașterea anului solar, primele popoare își regulau calendarul după stele. Anul începea cu răsăritul în zori al Pleiadelor în primăvară, și iarna cu răsăritul lor în amurg în toamnă; anul eră împărțit în două părți, și aparițiunea lor în Noemvrie eră salutată cu sărbătoarea morților, pe care noi am păstrat-o în Duminica tuturor sfinților. Egiptenii vechi dau lunii No-

(1) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

(2) Călugăreni, Neamț.

(3) Băsenii-Stârci, Argeș.

(4) Călugăreni, Neamț.

(5) În comunicarea din Dobreni, Neamț, săteanul Constantin Boboc, din Cășerie, de 75 ani (în 1896), explică astfel aceste constelațiuni:

«Acele șapte stele grămadă se numesc *Găinușa*. În urma ei este *Porcarul* cu *Porcii*. Acei doi luceferi apropiați (de sigur Castor și Polux din Gemenii), sunt Doi Frați, cari se ajung la trei ani⁴. Această din urmă expresiune, că cei doi frați se ajung la trei ani, ar părea fără nici un sens. Dar se explică ușor, având în vedere că în timpul Septemvrie-Deceemvrie 1896, când acest moșneag spunea cele ce preced, planeta Marte eră în constelațiunea Gememeni de tot aproape de Castor și Polux (la începutul lui Noemvrie 1896, eră chiar lângă Polux); și tot cam în aceleași pozițiuni, deși cu mărimi aparente deosebite, revine această planetă cam din doi în doi ani, exact după un an, 10 luni și 22 zile, revoluțiunea siderală a planetei Marte fiind de 686,98 zile. Deci moșneagul nu se înșelă decât asupra perioadei de 3 ani; în colo considerând și pe Marte ca al treilea frate, care nu uită pe ceilalți doi și mai dă pe la ei din când în când.

emvrie numele de *Athar-Aye*, luna Pleiadelor, sau *Athor*; și tot așa eră și la Caldeeni și Evrei. Se găsește aceeași împărțire a anului și la sălbatecii Polineziei: o jumătate de an e numită *Matarii i nia*, Pleiadele sus, și cealaltă jumătate *Matarii i raro*, Pleiadele jos.

«Australienii sărbătoresc în același mod în Noemvrie *Mormodilek* sau Pleiadele. Se găsește același obicei în Peru și în Mexic. Marea piramidă dela Giseh, care este exact îndreptată spre cele patru puncte cardinale, și a cărei destinațiune primitivă a trebuit să fie ca să serve de observator, are două galerii scobite oblic în masivul ei: una spre Nord, ochind spre steaua polară (alfa din Dragon, acum patru mii de ani), cealaltă spre Sud, ochind precis la înălțimea Pleiadelor, a căror trecere la meridian, la miezul nopții, hotărâ atunci începutul anului. La Grecii vechi, Hesiod fixează lucrul câmpului după Pleiade, și la vechii Latini ele se numiau *Vergiliae*, astrele Primăverii.

«Se preocupau atunci mai mult de răsăritul lor în zori. Echinocțiul de primăvară, care trece astăzi aproape de steaua *alfa* din Andromeda, trece prin Pleiade acum patru mii de ani.

«Analele Astronomiei chineze ne-au păstrat o observațiune a acestui grup de stele, făcute în anul 2357 înaintea erei noastre, și arătând echinocțiul de primăvară, ceea ce corespunde calculului retrospectiv ce putem face, astăzi când cunoaștem efectele precesiunii. Către anul 570 înaintea erei noastre, Anaximandru fixă apusul lor în zori la 29 zile după echinocțiul de toamnă. Acum trei mii de ani navigatorii așteptau epoca răsăririi lor în primăvară, pentru a porni la drum, ceea ce a făcut pe etimologiști să conchidă că numele lor derivă din *plein*, navigator. Așa credeă și Laland, Argo, etc.

«E mult mai probabil însă că el derivă mai simplu din Pleias, mulțime».

Continuând observ că azi nu se văd bine decât șase stele în Pleiade.

Cei vechi însă, numărau șapte, și Ovidiu spune că a șaptea a fugit pe timpul războiului Troii. Însă cu multă băgare de seamă, și dacă cerul e limpede, se mai vede și o a șaptea, dar mai la o parte spre Sud. Să nu fie asta cea dispărută, a cărei depărtare și micime i-a născut legenda fugii? Sigur e, că vederi puternice disting cu ochiul liber în Pleiade zece stele, și cele cu totul rare chiar 14, după cum sunt și vederi slabe cari disting numai 5 sau și mai puține. Și în realitate sunt peste 1.000.

Țăranii francezi numesc și ei acest ghem de stele tot Cloșca cu Pui, ca și ai noștri; însă îi mai zic și Ciorchinele de struguri.

De altfel numirea de Cloșcă cu Pui e veche. Acum nouă secole Arabii îi ziceau *Dagiâgea al-samâ ma banatihi*, Cloșca cerească cu puii ei. Steaua Aldebaran își trage numele său din arabul al-dabarân care înseamnă: ceea ce urmează, pentru că această stea urmează Pleiadelor; acesta e principalul calificativ ce-i dau cei vechi acestei stele. Romanii o numiau câte odată și Palilicium, pentru că Paliile se serbau fixându-se epoca lor după răsăritul acestei stele. Arabii însă o mai numiau și Ochiul Taurului și Ovreeii Ochiul lui Dumnezeu. Să nu fie această numire ovreească în legătură cu vitelul lor de aur, amintirea lor despre Boul Apis?

Constelațiunea Taurului a jucat un rol de căpetenie în Mitologiile antice: la Egipteni eră Boul Apis; la vechii Greci, și mai ales la Cretani, eră Zeus Asterios, care aveă simbol taurul, sub forma căruia Zeus răpi pe Europa. Tot așa eră și la Romani. De altfel această constelațiune este de sigur cea mai veche din constelațiunile zodiacale; întâia pe care echinocțiul din acele vremuri a pus-o mai la vedere; căci, după cum observă Flammarion, se pare că Astronomia de observațiune nu a fost croită decât pe timpul când echinocțiul de primăvară trecea prin steaua Aldebaran, adică aproape cu trei mii de ani înaintea lui Hristos. Cam către această epocă a trebuit să se fi plăsmuit, fără îndoială, constelațiunile zodiacale, bine înțeles, nu toate de odată, ci treptat, ca și celelalte constelațiuni, după strălucirea și importanța lor; și ele numai în urmă au fost reunite teoretic într'un acelaș brâu care s'a împărțit în douăsprezece părți sau semne, străbătute rând pe rând, lună după lună, de Soare.

Ordinea formării constelațiunilor zodiacale pare a fi aceasta: mai întâiu Taurul, Gemenii, Leul, Virgina, Scorpionul, Săgetătorul și Peștii; și apoi Racul, Berbecul, Capricornul, Vărsătorul și Balanța.

XX. Gemenii.

Toată constelațiunea țăranii o reduc numai la cele două stele principale egale, numite Castor și Polux în Astronomie, pe cari țăranii le numesc *Frații* (1) sau tot *Gemenii* (2); însă pentru țăranii

(1) Drăgănești, Olt; Dobreni, Neamț. A se vedea și nota 5 dela Hyadele.

(2) Călugăreni, Prahova.

români ele nu sunt Castor și Polux ci Romul și Rem (1). Mama în loc de Rem zicea Romil. Și auzind acestea, oare s'ar mai putea cineva îndoi de originea noastră? Dar vom mai găsi și alte probe asupra acestei origini și chiar mai temeince. Și să nu uităm și Carele în cari transportă Traian pe robii lui din Dacia și pe Paloșchița, Cățelușa lui Traian, despre care am vorbit deja.

Polux e numit și *Comoara*, sau *Comoara lui Iov* (2) și e și o legendă asupra acestei comori, pe care voiu da-o când voiu vorbi de Spițelnicul Mare din Orion.

Cei vechi numiau pe Gemeni Dioscurii, ceea ce înseamnă fii ai lui Zevs. Câte odată, și așa a rămas în definitiv, ei erau Castor și Polux; și câte odată Apollon și Hercule; și unii și alții fiind fiii lui Zevs. Cultul Dioscurilor eră răspândit în toată Grecia și Italia. Castor și Polux erau fiii lui Zevs, metamorfozat în Lebădă, cu Leda, gemeni născuți din acelaș ou, și Helena, Aurora radioasă, născută din alt ou, cele două ouă fiind făcute în acelaș timp de Leda. Castor și Polux erau Zeii protectori ai ospitalității și liniștitorii furtunelor. Ei se credeau că apar prin flăcările slabe ce se văd câte odată pe catarturile corăbiilor, așa zisele focuri ale Sfântului Elm. Și curios e, cu referire la această credință, că la rassa sălbatică a Tasmanienilor din Australia, acum dispărută, care avea și ea oarecari începuturi de Astronomie, Castor și Polux erau înlocuiți prin doi negri, *inventatorii focului*.

XXI. Racul.

E numit în popor tot *Racul* și are următoarea legendă (3) asupra lui:

Când Hristos a fost răstignit pe cruce, schingiitorii lui voră să-i bată patru piroane în corp: adică două în cele două palme, unul în labele picioarelor puse una peste alta, și al patrulea mai lung în buric. Racul însă a furat pironul cel mai lung și s'a strecurat cu el prin fugă, mergând îndărăt. De atunci Mântuitorul, drept recunoștință, a binecuvântat racul ca să se mănânce de toată lumea și în zilele de post ca și în cele de dulce; iar spre a se păstră amintirea faptului său, Mântuitorul a hotărît ca racul să umble mereu îndărăt, și l-a pus și pe cer.

(1) Măcăi, Argeș.

(2) Gura-Hangului, Grințieș, Bistricioara și Călugăreni, toate din Neamț.

(3) Măcăi, Argeș.

În Astronomie, racul din constelațiune e cel trimis de Hera ca să muște pe Hercule, când Hercule ucideă Hidra; acest rac însă a fost omorit de Hercule, iar Hera îl puse pe cer.

XXII. Leul.

Rar e numit *Leul*. Mai în deobște însă e numit *Calul* (1). Și e numit și *Gavădul Mare*, Gavădul Mic fiind Pegasul, după cum am spus la acea constelațiune.

În Mitologie Leul pare a fi apoteoza leului omorit de Hercule în pădurea Nemei. În evul de mijloc mai eră și leul tribului lui Iuda, și leul din groapă al lui Daniel.

Steaua Regulus a fost numită de Greci Basiliscos, adică regișorul, pentru că se credea că aceia, la nașterea cărora presidă mai ales această stea, erau de viță regală. La Arabi Regulus eră *Al-maliki*, regala. Copernic a latinizat pe regișor prin Regulus. De mult timp însă i se zice și *Inima Leului*.

XXIII. Virgina.

În popor e *Fecioara*, ceea ce e tot Virgina. Și în credința lui această constelațiune reprezintă pe Fecioara Maria (2), mama Mântuitorului; steaua Spicul prin albeața lucirii ei arătând inima curată a Fecioarei.

Grecii cei vechi au numit această constelațiune Parthenos (Athena), zeița veșnic fecioară a Grecilor, Minerva a Romanilor, zeița înțelepciunii. Și curios e că poporul nostru păstrează încă în minte atributul acesta de feciorie al zeiței înțelepciunii, pe care din această cauză o confundă cu Fecioara Maria. Astfel mitul Arachneei a rămas în mintea poporului nostru, iată cum: Țăranii cred, că dacă omoară cineva un păianjen, Maica Domnului îi iartă nouă păcate, pentru că păianjenul e blestemat de Maica Domnului, fiindcă s'a lăudat că poate toarce firul mai subțire ca Maica Domnului. Atunci eră fată frumoasă păianjenul; și, numai ca pedeapsă, a ajuns o lighioană așa de scârboasă.

La Romani eră numită această constelațiune Virgo, adică tot Virgînă, și deveni în poezie: Ceres, zeița semănăturilor; Themis, zeița

(1) Lișna, Dorohoiu.

(2) Măcăi și Scheiu, Argeș.

dreptății, căci are balanța dreptății, adică constelațiunea balanței, la picioarele ei; Astrea, ai cărei părinți sunt Joe și Themis, și care scârbită de crimele oamenilor s'a reîntors în cer la finele epocii de aur; Diana din Ephes; Isis din Egipt; Atergatis sau Fortuna; Minerva, care e tot Athena; Erigone, fiica lui Arcas (Văcarul); și Sibila lui Virgiliu, care cu o ramură în mână se pogoară în infern, adică sub emisferul Nord.

I s'a pus câte odată și un copil în brațe ca la Isis Egipteana, ceea ce ușor se poate transforma în Fecioara Maria cu Isus în brațe.

În treacăt observ că Spicul și Regulus au făcut pe Hyparc să descopere fenomenul precesiunii.

XXIV. Balanța.

E numită tot Balanța sau Cântarul (1). Cu el va cântări Hristos la judecata de apoi faptele oamenilor (2).

În Mitologie, această Balanță e, după cum spuserăm, Balanța justiției a Zeiței Themis, sau și a Astreei.

Unii scriitori spun că această constelațiune nu ar fi introdusă în zodiac decât de pe timpul lui August, dar aproape cu trei secole înainte ea există la Egipteni cu acest nume. Virgiliu îi dă o altă obârșie, care ar rezulta din explicarea numelui acestei constelațiuni, că ea face zilele egale cu nopțile; deci că ea a fost creată când echinocțiul de toamnă trecea prin ea; dar această constelațiune există cu acest nume înainte de a trece echinocțiul prin ea.

Numele ei a trebuit să fie rezultat din egalitatea celor două stele principale ale ei, căci Balanța cea mai veche a trebuit să fie cea cu două talere; iar Balanța cu un singur taler, așa zisă la noi cântarul, și aiurea balanța romană, este relativ mai nouă; și nu pentru că e de origine romană i s'a zis balanța romană, ci pentru că e de origine arabă, numele ei rezultând din arabul *rommana*, care înseamnă greutate. Maneton, cu trei secole înaintea lui Hristos, scrie că Ghiarele Scorpionului au fost schimbate în balanță; deci constelațiunea este mai veche decât Maneton, dar nu cu mult, sau e chiar din timpul lui.

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Măcăi, Argeș.

XXV. Scorpionul.

Această constelațiune e numită de țărani *Scorpi* (1), *cu ochiul ei de sânge și ghiarele ei întinse*, vom vedea de ce, la legenda cerului.

Scorpionul de sigur a fost pus pe cer de către un popor din climatele calde, unde acest animal e bine cunoscut, și unde această constelațiune se urcă mai sus deasupra orizontului. Totuș Scorpi par'că ar fi cu totul familiară și țăranului nostru, deși el n'a avut cum s'o vadă și mai n'ar ști să spună ce-i scorpi. Știe că e o dihanie fioroasă și cu niște ghiare năpraznice, nesățioasă de sânge, și atâta tot. Sigur că acest animal a impresionat mult pe stămoșii noștri Romani, așa că nici până azi această impresiune nu s'a putut șterge din memoria stănepoților lor Români. «Slabă și rea ca o scorpie» când zice Românul despre o femeie, vrea să arate tot ce poate scârbi și îngrozi mai mult.

Scorpionul simbolizat prin constelațiunea astronomică e în Mitologie cel ce a înțepat pe Orion în momentul când eră să prindă pe Artemisa, pe care o urmăria.

Steaua lui principală e numită Antares: cuvânt care înseamnă că această stea e rivală a planetei Marte, Ares fiind Marte la Greci; și Antares cu Marte rivalizează în culoarea lor roșie, Marte fiind cea mai roșie astră.

XXVI. Săgetătorul.

E numit *Arcașul* (2), care în credința poporului e un *Răsboinic Roman* (3).

Tradițiunile vechi egiptene și grecești vorbesc de un fel de monștri jumătate oameni și jumătate cai, având trupul de cal cu cele patru picioare și coada, iar în loc de gâtul calului și cap fiind o jumătate de om dela mijloc în sus, cu cele două mâni și capul; acești monștri erau numiți centauri, și erau socoliți ca foarte voinici și buni arcași. Unul din ei, numit Chiron, eră medic și un fel de profesor al zeilor, și lui i se atribuiă de vechii astronomi invențiunea sferei cerești, adică prima reprezentare a cerului pe un

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Drăgănești, Olt.

(3) Măcăi, Argeș.

glob pentru studiul Cosmografiei. După cât se vede, cei vechi credeau serios că acești monștri au existat: naturalistul Pliniu spune, că chiar în timpul său se arată la Roma un centaur păstrat în miere; ceea ce arată numai că și pe vremurile acelea se găseau unii șireți, cari speculau credințele.

Acești monștri nu au putut exista, căci nu ar fi putut așa de odată să dispară o rassă întreagă și destul de numeroasă, fără să rămâie nici o urmă de existența acestei rasse, vreun schelet măcar; astfel că ne aflăm în fața unei legende; și mai mult decât probabil, această legendă a centaurilor s'a născut de când omul a început călăria. Primii călăreți probabil vânători, fiind văzuți cum alergau călări urmărindu-și vânatul, pe care-l loviau cu săgețile lor și cu lăncile, făcură de sigur asupra celor ce nu aveau idee de calul călărit, impresia că au a face cu o singură făptură, care e și cal și om voinic și bun arcaș. De altfel legendele asupra centaurilor îi dau și ca rășboinici. În desemnurile din cele mai vechi timpuri până azi, săgetătorul din această constelațiune e figurat printr'un centaur cu arcul întins, și săgeata din arc țintind spre Scorpion. Acest centaur e supozat a fi Chiron. Arago chiar numește această constelațiune Săgetătorul sau Chiron. Cu toate acestea unii zic că acest săgetător nu ar fi centaur ci ar fi Crocus, vestit vânător care locuia pe muntele Helicon lângă muze.

XXVII. Capricornul.

E numit *Țapul* (1). I se mai zice și *Cornul Caprei* (2). Și e credința în popor că atunci când fulgeră la Cornul Caprei ploaia e sigură (3).

Capricornul din constelațiunea astronomică e monstrul mitologic jumătate țap și jumătate pește, închipuit ca având capul și picioarele dinainte de țap, și restul corpului terminându-se ca o coadă de pește.

El reprezintă lighioana în care s'a metamorfozat Zeul Pan, când, pentru a scăpa de gigantul Typhon, s'a aruncat în apa Nilului.

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Măcăi, Argeș.

(3) Idem.

XXVIII. Vărsătorul.

E numit tot *Vărsătorul*.

Această constelațiune în Astronomie reprezintă pe Ganymede. După tradițiunea omerică, zeii au înălțat pe Ganymede la cer și l-au transportat în Olimp, spre a încântă ochii și a înveseli inimile zeilor prin frumusețea lui, și spre a fi paharnicul care varsă nectar zeilor, și mai ales lui Zevs. După alte tradițiuni mai populare, Zevs chiar, metamorfozat în vultur, a răpit pe încântătorul tânăr în cer, din câmpiile Troii, unde Ganymede eră păstor sau vânător. Și de altfel pe cer constelațiunea Vulturului e deasupra și aproape de a Vărsătorului.

*
* * *

Terminând șirul constelațiunilor zodiacale, observ că poporul numește aceste constelațiuni *Zodii*; și-și închipuește că «sunt niște ființe cu înfățișarea numelui ce-l poartă. Ele țin în mâinile lor soarta oamenilor. Fiecare om are o soartă după zodia în care s'a născut (1)».

În fine voiu cită următoarele din *Les Étoiles* a lui Flammarion, spre a completă istoricul acestor constelațiuni.

«E încă un punct al Istoriei Astronomiei, care poate să ne intereseze cu drept cuvânt: acela al antichității zodiacului.....

«S'au scris dizertațiuni interminabile asupra antichității zodiacului, unii făcând-o să se ridice la 15.000 de ani, alții la 22.000. După studiul direct pe care-l făcurăm asupra cerului și istoriei lui, am văzut că formațiunea zonei zodiacale este posterioară creațiunii constelațiunilor, și că constelațiunile au avut origini diverse și succesive. S'a băgat de seamă mai întâiu drumul descris de Lună, și s'a împărțit această circumferință în 28 de părți, reprezentând locuința Lunii în fiecare noapte a lunii. Apoi s'a recunoscut că planetele se mișcă în lungul aceluiaș brâu, și că în cursul său anual aparent Soarele urmează și el acelaș drum, ceea ce nu a putut fi constatat decât tocmai în urmă, deoarece nu se observă direct mersul astrei zilei prin fața stelelor, și nu a putut să se aprecieze decât prin comparațiunile făcute după apusul sau înaintea răsăritului său. Astfel s'a putut face să treacă, printre constelațiuni preexistente, o zonă măsurând 15 grade de lățime, în mijlocul căreia trece calea Soarelui sau Ecliptica.

(1) Răstoaca, Putna.

«E sigur că din timpul lui Homer și Hesiod nu eră decât un mic număr de constelațiuni denumite, și că aceasta Strabon a avut grije să o sublinieze pentru a împiedică pe contimporanii săi ca să-l acuze că e ignorant. Endemus dela Rodos, elevul lui Ariost, atribue introducerea zonei zodiacale în sfera greacă lui Oenopide din Chio, contimporanul lui Anaxagora. Numai către al șaselea secol, înaintea erei noastre, zodiacul a primit numirile cari ne-au fost păstrate; ba încă Balanța nu a fost detașată de Scorpion decât în al treilea secol înaintea erei noastre.

«Fără îndoială, răsăritul în zori sau în amurg al oarecăror stele sau oarecăror grupe situate către ecliptică izbise pe observatori, și am văzut că, mai ales Pleiadele, au jucat principalul rol, în stabilirea primelor calendare. Sunt mai multe mii de ani de când drumul zodiacal este tras de cursul lunii și al planetelor; dar nu e mai mult de trei mii de ani de când zodiacul nostru actual este hotărît....

«Să notăm asupra acestora că Aldebăran din Taurul, Antares din Scorpion, Regulus din Leul și Fomalhaut (din Peștele austral) se găsesc aproape în unghi drept una cu alta și împart cerul în patru părți egale. Aceste patru stele, strălucitoare și remarcabile, numite și stele regale, erauenerate de Perși, 2.500 ani înaintea erei noastre, ca cei patru gardieni ai cerului. Atunci Aldebaran, sau Ochiul Taurului, eră în echinocțiul de primăvară și gardian al Răsăritului; Antares, sau Inima Scorpionului, se găsiă precis în echinocțiul de toamnă și eră gardian al Apusului; în fine Regulus, Inima Leului, nu eră decât la o mică distanță de solstițiul de vară, și Fomalhaut, la o mică distanță de solstițiul de iarnă, astfel ca să arate pentru Perși Miază-zi și Miază-noapte. Fără îndoială tot de aceste stele vorbește Chou-King, monumentul istoric cel mai vechiu și cel mai autentic al Chinei, când el raportează că Impăratul Yao, către anul 2.357 înaintea erei noastre, ordonă astronomilor Hi și Ho să observe steaua Niao a primăverii; steaua Ho a verii; steaua Hiu a toamnei și steaua Mao a iernii, verificând în acelaș timp și umbra Soarelui».

XXIX. Orionul.

E una din constelațiuni pentru cari țăranul a fost cu o deosebită luare aminte; însă el a grupat și altfel stelele acestei constelațiuni, decât cum sunt grupate în Astronomie, păstrând și ceva din grupele astronomice și formând și mai multe constelațiuni nouă.

Cele trei stele din mijlocul Orionului se numesc de țărani: de unii *Tresfetitele* (1), adică cei trei sfinți, Vasile, Grigore și Ioan;

(1) Turcoaia, Tulcea.

iar de alții *Trifetițele*, precum și *Cei Trei Crai*, sau *Craii dela Răsărit*, adică cei trei magi cari au adus lui Hristos daruri, numiri cari amintesc pe cei trei regi, Saul, David și Solomon din Astronomie.

Unii le mai zic și *Toiege* (1), iar alții și *Cingătoarea Regelui* (2), numiri cari amintesc Toiagul lui Aron și Centura lui Orion, cum iar se mai numesc aceste trei stele în Astronomie.

Tresfetitele cu steaua Rigel și steaua mai luminoasă care e de aceeaș parte cu steaua Rigel, (fig. 3) precum și steaua ce e de aceeaș parte cu steaua Betelgeuse, însă fără steaua Betelgeuse, formează constelațiunea Rarița (3), zisă mai des la plural Rarițele (4). Rarița vestește țaranului sfârșitul nopții: «Scoală mă, că a răsărit rarițele», se aude des pe la țară înainte de culesul porumbului.

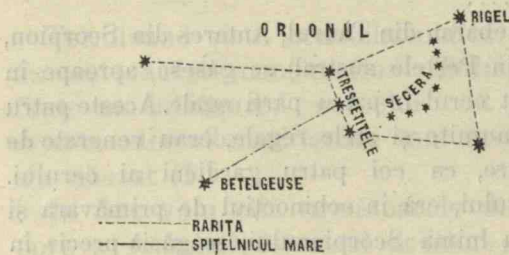

Fig. 3.

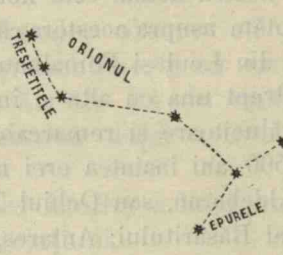

Fig. 4.

Alții (5) însă formează Rarița din Tresfetitele, steaua ce vine de aceeaș parte cu steaua Rigel, însă fără steaua Rigel, și cele trei stele din constelațiunea Iepurele, cari vin în dreptul acesteia, formând un arc aproape perpendicular pe linia Tresfetitelor (fig. 4). Iar alții (6) reduc întreagă Rarița la Tresfetitele. În fine alții mai zic în loc de Rarița și *Plugul* (7) și *Grebla* (8).

Între Rigel și Tresfetitele e un arc de șapte stele. Acestea formează *Secera* (9) și seamănă de minune cu o seceră.

- (1) Almăjelul, Mehedinți.
- (2) Gaița, Ialomița.
- (3) Băsenii-Stârcei și Scheiul, Argeș.
- (4) Ciocăneștii-Mărgineni și Gaița, Ialomița; Ezerile, Prahova; Călugăreni, Neamț.
- (5) Lișna, Dorohoiu.
- (6) Seheiu, Argeș; Ezerile și Călugăreni, Prahova; Cracaoani, Neamțu.
- (7) Lișna, Dorohoiu.
- (8) Gaița, Ialomița.
- (9) Gura-Ilangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

Tresfetitele cu steaua Betelgeuse formează constelațiunea *Sfredelul Mare* (1), *Spițelnicul* sau *Spițelnicul Mare*, care are vârful în steaua Betelgeuse, mânerul fiind Tresfetitele. Spițelnicul este îndreptat cu vârful spre comoară, adică spre steaua Polux din constelațiunea Gemenii, și iată ce cred țărani (2):

Către sfârșitul lumii, Spițelnicul se va apropia de Comoară și în sfârșit va găuri Comoara. Atunci toți banii din Comoară se vor vărsa pe pământ, dar în schimb va pieri apa de pe fața pământului. Și oamenii ne mai având apă, setea îi va întei; și vor alerga în uibul locului căutând apă; iar văzând de departe lucirea aurului și a argintului căzut din Comoară, vor alerga într'acolo, căci vor crede că e apă, ca să bea, să li se potolească jarul setei; însă ajungând aproape vor vedeă că s'au înșelat amar și vor plânge cu foc. Atunci le va ieși înainte Antihrist, sau Antihârs, sau Antihârț (3), cum îi zic mai toți țărani. Și Antihrist va da celor ce vor voi să se închine lui câte un butoiu de apă și un car cu pâine. Cei lipsiți de credință și cei slabi de înger și lacomi se vor înșelă și-l vor crede, și se vor închina lui; însă vor vedeă că, bând apa lui Antihrist și mâncând pâinea lui, vor ajunge și mai cu sete și mai cu foame: și va fi vai și amar de ei. Dar oamenii cei pioși, tari de înger și buni la Dumnezeu, nu se vor închina lui Antihrist, ci vor voi mai bine să moară.

Atunci le va ieși înainte Hristos, care le va da câte un colț de prescură și un păhărel de vin, cu cari le va astâmpără și setea și foamea. Aceasta va fi *vremea de apoi*. Și Hristos va începe *judicata din urmă* sau *judicata de apoi*.

E curios cum fantazia cade de multe ori de acord cu știința.

Neapărat, țăranul, care nu odată o fi avut prilegiul să vadă ce e setea, mai ales vara la munca câmpului pe arșița dogoritoare a soarelui, a putut să-și dea seama ce grozav ar fi pentru om să lipsească apa de pe pământ. De aci însă, până la a crede că odată și odată pământul va fi lipsit de apă, e ceva. Și totuși știința probează că pământul pe cât îmbătrânește pe atât se împuținează pe suprafața lui acest lichid indispensabil vieții; și aceasta se întâmplă nu pentru că apa pierе într'adevăr, dar pentru că ea pătrunzând în

(1) Scheiul, Argeș; Gura-Hangului și Grințieș, Neamțu.

(2) Gura-Hangului, Grințieș, Bistricioara, Călugăreni și Uscăți toate din Neamț; Vernești, Buzău.

(3) În revista *Șezătoarea*, an. I, pag. 221, e o altă legendă asupra lui Antihârs, dar care se vede că nu e de proveniență românească.

interiorul scoarței pământului, hidratează diversele roce subterane încorporându-se lor. Acesta e un proces natural în orice planetă; și avem un exemplu viu de împușinarea apei pe o planetă, în Marte, planeta vecină a noastră, mai bătrână și relativ mai de timpuriu îmbătrânită decât Pământul, căci a fost mai mică și deci s'a răcit relativ mai repede ca Pământul. Asemenea avem un exemplu viu și în Lună care, deși poate mai tânără ca Pământul, e îmbătrânită cu totul din cauza micimii ei. Și cu toate că ideile sunt împărțite asupra cauzei pentru care Luna nu mai are apă pe suprafața ei, dar tot nu e mai puțin adevărat că și ea e tot o planetă, și totuș a ajuns că nu mai are apă. Și dacă nu pătrunderea în subsolul Lunii a făcut să piară apa, cel puțin apa în stare lichidă, de pe suprafața Lunii, asta ar proba numai atât că mai pot fi și alte cauze cari să producă lipsa apei lichide de pe suprafața unei planete, fiind nevoie pentru aceasta numai de un timp destul de îndelungat; dar timpul pentru știință, în astfel de chestiuni, nu se ține în seamă. Și iată cum poporul, luând înaintea științei, a întrevăzut aceasta prin fantazia lui.

În comunicarea din Urșai, Neamț, sunt cuprinse următoarele, ca o variantă la cele ce preced: «Asupra constelațiilor Sfredelul și Carul Mare, țăranii povestesc următoarele: În vremea de de mult un om căută comoara lui Iov în cer, și găsind-o a înfipt sfredelul, care se vede și astăzi în apropierea Drumului Robilor. Pe urmă s'a întors acasă de a luat carul cu boii spre a merge să-și iea comoara găsită. Și pe unde mergea el cu acel car fiind drumul cotit, de aceea se vede proșapul cârmit în partea dreaptă. Spun că dacă acel om va ajunge să-și încarce comoara, atunci lumea se va schimba. Dumnezeu va seca toate apele de pe fața pământului și va fi ploaie într'o parte a lumii, numai cu bani de argint; iar oamenii, crezând că plouă cu apă, vor alerga acolo ca să-și potoale setea; și găsind bani în loc de apă au să se încarce cu banii și să plece înapoi. Apoi pe drum în calea lor au să găsească pe Sfântul Petrea cu un coș (paner) de prescuri și cu un pahar de apă ținându-l în mână; din coș și din pahar va da la fiecare om care nu va fi fost prea lacom la luat bani, și la acei cari au fost prea lacomi, nu le va da nimica, și acei ce vor mânca și bea din mâna Sfântului Petrea nu vor mai înseta și flămânzi niciodată, iar cei ce nu vor mânca și bea, vor fi însetați și flămânzi totdeauna».

Constelațiunea Orion la cei vechi a fost prilejul multor legende. Orion era închipuit sub figura unui gigant cu armură de aur, cu

sabia scânteitoare, înzestrat cu o putere de nebiruit, și mergând cu pași mari pe calea lui cerească. Intovărășit de câinele său, adică constelațiunea Câinelui Mare, care e lângă Orion, acest gigant, în fantazia celor vechi, urmăria pe celelalte astre, cari păliau la lumina lui. În special el urmăria Pleiadele. Vara răsărind în zori, adevărat odată cu Aurora, se povestește de cei vechi că el eră aman-tul Aurorei, și că ea îl ridicase în cer.

Marinarii făcuse din el un fiu al lui Poseidon (Neptun), zeul mărilor.

Când în mersul lor noaptea pe mare, aci înălțați pe vârful valurilor, aci cufundați în profunzimile lor, marinarii vedeau strălucitoarea constelațiune a Orionului, aci că se ridică, aci că dispăre la orizont, ei ziceau că gigantul umblă cu pași mari, aplecându-se când pășește, și trece din insulă în insulă, făcându-și drum printre valuri cu capul în cer și picioarele în mare. O parte din an constelațiunea Orionului nefiind vizibilă, aceasta disparițiune a dat naștere legendelor cari povestesc moartea gigantului răpus de săgețile Artemisei, sau omorât de Scorpionul, pe care Artemisa îl făcuse să iasă din pământ, și care a înțepat pe Orion.

Numele stelei Betelgeuse derivă din arabul *Ibt-juza*, umărul gigantului, de unde s'a făcut Btaljause și Betelgeuse. Numele stelei Rigel derivă din arabul *Ridjl-al-juza*, piciorul gigantului. De aceea se mai zice acestor stele și Umărul drept și Piciorul stâng ale lui Orion. Steaua Bellatrix are nume latinesc care înseamnă rășboinica. În Astrologie aceasta e steaua femeilor oratoare.

XXX. Câinele mare și Câinele mic.

Sunt numite *Câinele* (1) sau *Dulăul* și *Cățelul*. Steaua Sirius, frumoasa stea din Câinele Mare, cel mai mare și mai scilpitor brilliant al cerului, e numită de țărani *Zorilă* (2) sau *Luceafărul din Zori*, căci răsare tocmai în zori; și pe când lumina zorilor șterge treptat treptat lumina celorlalte stele, *Zorilă* singur se luptă până în cele din urmă cu zorile și se vede falnic până începe de se luminează bine de ziuă. De altfel tot *Zorilă* îi zic unii câte odată și *Venerei* ca *Luceafăr* de dimineață, dar numai pentru că o cred că e steaua Sirius, căci poporul român nu dă în general *Venerei* decât numirea

(1) Drăgănești, Olt.

(2) Călugăreni, Prahova.

de Luceafărul de seara și Luceafărul de dimineața; numai celui de seara mai zicându-i, după cum am spus, și Steaua Ciobanului. Steaua Sirius e care în August, toiul muncii agricole, se îngână cu zorile; pe când Venera, când e, când nu e, în zori în acest timp, când țăranul trebuie să se scoale cu noaptea în cap.

Unii numesc pe Câinele Mic și *Sfredelul* (1) sau *Spîțelnicul mic* (2). În așa caz steaua Procion, care e cea mai luminoasă stea din această constelațiune e Mănerul Spîțelnicului, și steaua ce urmează în mărime după Procion e Vârful Spîțelnicului.

Linia Tresfetitelor trece și prin steaua Sirius și prin steaua Aldebaran, Tresfetitele fiind între aceste două stele cam la aceeași depărtare de fiecare din ele, aceste două stele fiind cei doi Luceferi ai Zorilor, cel dintâiu chiar fiind numit Zorilă. Și de băgat seamă e că țărani confundă adesea acești doi Luceferi între ei, zicând pe unul în locul celuilalt, adică numind pe Sirius Luceafăr Porcesc și pe Aldebaran Zorilă.

Importanța constelațiunii Câinele Mare și mai ales a stelei Sirius mă face iar să recurg la Flammarion care dă asupra lor lucruri foarte interesante.—Iată ce zice Flammarion tot în *Les Etoilés*:

«A întrebă la ce epocă oamenii pământului au băgat în seamă pe Sirius pentru întâia oară, ar fi a întrebă de cât timp sunt oamenii pe această planetă, căci prima privire omenească, care s'a ridicat către cer, a trebuit să fie izbită de superioritatea acestei lumini cerești, și, chiar dela originea contemplațiunilor astronomice, soarele cerului înstelat a trebuit să primească aclamațiunile cugetării admirătoare și mărturiile venerațiunii omenești. Numele pe care această splendidă stea îl poartă încă și astăzi vine din grecul *Seîr*, care înseamnă esențial a străluci, și care altă dată eră aplicat și Soarelui ca și lui Sirius.—Adjectivul seîrios a devenit calificativul ordinar al unei astre strălucitoare și arzătoare, cum se vede în toți vechii poeți. Dacă am voi să ne urcăm și mai sus, am găsi că cuvântul grec Seîr vine dela sanscritul Svar, care are aceeași semnificațiune, a străluci, a lumina, și care la vechii noștri străbuni din Asia însemnă cerul însuș.—Cum toată lumea o știe astăzi, Soarele purtă în această limbă primitivă numele devenit clasic de Surya; e tot acelaș radical, aceeaș impresiune primă a naturii asupra cugetării omenești.

«Din Svar, a străluci, a derivat Seîr, apoi Sirius.

(1) Scheiul, Argeș.

(2) Călugăreni, Prahova.

«Din Varuna, boltă, a derivat Uranos, cer, apoi Uranus.

«Din Dyaus, aer luminos, a derivat Theos, marea ființă, apoi Zevs, Deus, Dieu (1).

«Din Zeus și Pater s'a format Jupiter.... etc., etc.

«Acum mai mult de cinci mii de ani, 3285 ani înaintea erei noastre, adică cu un secol și jumătate aproape înainte de construcțiunea marelui piramidă a lui Cheops, și 940 ani înainte de data ordinară fixată deluviului, Sirius regulă calendarul egiptean: răsăritul său heliac (2) coincidea cu solstițiul de vară, și revărsările Nilului începeau cu prima zi a lunii Pachon (luna inundațiilor). Strălucitoarea stea se numea la Egipteni Sothis, cuvânt care înseamnă tot care radiază. Rolul său de a anunța creșterea Nilului a fost simbolizat printr'un Câine prevestitor.

«Homer și Hesiod au cântat pe Sirius ca și moșii lor din Egipt, Chaldea, Asia și China. Hesiod recomandă a se culege viile când Orion și Sirius au ajuns la mijlocul cerului. — Strălucitoarea stea răsăria altădată dimineața către 21 Iunie, și cu toate că ea anunță creșterea Nilului, ea era în același timp și semnalul sosirii marilor călduri. — Din această cauză chiar, numele Căinelui, canis, și acela al stelei Căinelui, Stella Canicula, au devenit la rândul lor sinonimele marilor călduri ale verii, și vedem pe autorii latini, Virgiliu, Horațiu, Maniliu, recomandând depărtarea de marile orașe și mergerea la răcoare la țară în timpul zilelor caniculare. — Canicula începea atunci, dacă credem pe Theon din Alexandria, 20 de zile înainte de răsăritul lui Sirius și se termină 20 de zile în urmă, această perioadă având privilegiul de a da turbare căinilor și friguri oamenilor. — Sirius nu mai răsare acum la 21 Iunie, ci tocmai la finele lunii August (3) începe a apărea înaintea răsăritului soarelui. — Totuș de două mii de ani prescripțiunile astrologice au păstrat vechea dată a zilelor caniculare, și astăzi încă se poate ceti în almanahurile noastre din fiecare an, că ele se întind dela 3 Iulie la 11 August, perioadă care nu mai are acum nici un raport cu imperiul lui Sirius. — Bizară metamorfoză a ideilor și a cuvintelor: canicula cât de arzătoare și cât de înăbușitoare e, nu derivă din idea căldurii, ci dela cuvântul câine; regiunile arctice nu mai înseamnă de loc ținuturile frigului, dar cele ale ursului; septentrion nu-i de loc astfel numit pentru că indică Nord, dar pentru că aduce aminte pe cei șapte boi ai constelațiunii boreale.....

«Cea mai mare parte din vechii autori au simbolizat în Sirius constela-

(1) La noi Dumnezeu e format din Domnul Zeu.

(2) Răsăritul în zori, înaintea soarelui, căci soarele la cei vechi era Helios.

(3) Stil nou.

țiunea întreagă a Câinelui Mare; dar din zilele noastre calificativul se aplică exclusiv stelei».

Acest Câine Mare e, după cum am văzut, câinele gigantului Orion.

Cât privește însă pe Câinele Mic, observăm că numele stelei Procion înseamnă înaintea câinelui, pentru că răsăritul în zori al lui Sirius, câinele, eră așteptat, pândit, cu multă grije de Egipteni; și Procion apărea înaintea lui Sirius, vestindu-l. În urmă i s'a zis Câinele Mic, rămânând Sirius Câinele Mare.

XXXI. Balena.

I se zice *Chitul* și, pentru țărani, acesta este chitul care a ținut pe Ionas trei zile în pântecul său (1). Ei nu prea știu ce este chitul, zic că e un pește mare și atâta tot; de altfel chiar și în legenda biblică cu Ionas se vede tot această confundare a balenei cu un pește mare; și Balena din constelațiunea astronomică nu e chiar o balenă, ci e considerată ca un monstru marin, care nu are a face cu balena, căci de balenă nu aveau idee vechile popoare, cari nu cunoșteau mările polare de nord, unde locuște balena. În evul de mijloc chiar se zicea acestei constelațiuni monstrul marin și peștele de mare.

XXXII. Porumbița.

I se zice tot *Porumbița* (2) și țăranul își inchipue că e porumbița pe care a trimis-o Noe din corabie, la sfârșitul deluviului, care apoi s'a întors cu ramura de măslin în cioc (3).

Și lucrul de ținut în seamă e, că aceasta este singura constelațiune de origine nouă, cel puțin așa se crede, care e și în gura țăranului român. Credința în literatura științifică e că această constelațiune a trebuit să fie închipuită de navigatorii portughezi în al XV și al XVI secol, în amintirea deluviului; și dela ei, probabil prin comerț, a ajuns și la noi; sau, poate mai degrabă, această constelațiune n'o fi atât de nouă pe cât se crede.

Terminând cu constelațiunile, observ că țăranul mai are și alte

(1) Măcăi, Argeș.

(2) Gaița, Ialomița; Măcăi, Argeș; Ulmu, Brăila.

(3) Măcăi, Argeș.

constelațiuni, de ex. Corbul, probabil că tot Corbul din Astronomie, care iar se crede că e cel trimis de Noe, ca și porumbița, dar care nu s'a mai întors; Lupăria sau Haita de lupi, probabil Leul Mic, și *Luceferii cei mici*, cărora nu le pot indica sigur locul (1).

Și vor mai fi poate și altele.

De altfel, deși am pus toată stăruința pentru a da cele mai precise date, nu mă prind că nu voiu fi făcut și oarecari confuziuni sau erori.

Lucrarea prin natura ei e de așa fel, că ar fi imposibil ca să se prindă cineva că a spus dintr'odată ultimul cuvânt.

În tot cazul însă, sunt convins că am dat datele cele mai exacte și complete posibil, omisiunile fiind foarte puține și confuziunile sau erorile și mai puține.

*
* * *

În rezumat, din cele de până aci, rezultă cu multă siguranță, că poporul formează următoarele constelațiuni, al căror loc și a căror grupare le-am dat (2):

(1) În comunicarea din Cracăul-Negru, Neamț, se numește cu numele de Luceferii cei Mici constelațiunea astronomică Ophiuchus și Șarpele; am însă toate motivele să mă îndoiesc de exactitatea locului indicat, și să bănuiesc mai de grabă că Luceferii cei Mici sunt steaua Antares și stelele cari formează Ghiarele Scorpionului. Așa cel puțin mi-a arătat un țăran din Cheia din Prahova; dar nici el nu eră sigur, căci altădată prefăcându-mă că am uitat ce-mi arătase el, și arătându-i eu pe cei trei Regi și stelele Rigel și Betelgeuse din Orion, și întrebându-l dacă cumva aceștia sunt Luceferii cei Mici, el mi-a răspuns, că aceștia sunt; și la îndoiala mea el singur mi-a mărturisit că nu e sigur de locul lor. Și orice alți țărani am întrebat în diverse localități, nu au știut să-mi arate Luceferii cei Mici, deși spuneau că au auzit de ei.

Asemenea într'o comunicare din Cristești din Botoșani e dată sub numirea de Rază, constelațiunea astronomică Săgeata, căreia îi precizează bine locul pe cer. Dar nu am putut verifica această numire, căci pe cine am întrebat, nu știu nimic despre ea, nici nu auzise măcar de ea; cu toate acestea cuvântul Rază e cu totul popular, nu ca rază de cerc, ci ca rază de lumină; și așa privit lucrul se poate asemui ușor o rază de lumină cu o săgeată, raza de lumină țâșnind din corpul luminos ca săgeata din arc.

De mirat e că țărani, cari încolo au pus pe cer toate uneltele agricole mai întrebuintate, n'au pus și sapa care servește atât de mult mai ales la lucrul porumbului. Și sigur că nu au pus-o, căci am întrebat într'adins, și toți pe cari i-am întrebat mi-au răspuns că nu e pe cer nici o sapă. Să fie sapa o uneltă agricolă mai nouă, sau cel puțin care s'a introdus la noi după ce dejă fusese completat cerul românesc cu toate constelațiunile lui, și se fixaseră ideile asupra acestui cer?

(2) Numerele latine ce pun aci înaintea fiecărei constelațiuni corespunde cu numărul acelei constelațiuni din harta constelațiunilor țărănești ce dăm la fine (planșa II); iar numerele în cifre arabe sunt stelele. În acea hartă am pus doar numirea mai obișnuită a constelațiunilor și a câtorva stele, între cari și cei trei luceferi ai cerului țărănesc.

I. Constelațiunea Carul Mare, cu stelele Cărașul, sau Ucigă-l-Toaca, sau Ucigă-l-Crucea, Cățelușa Paloschița, și Ursul sau Lupul (1). Această constelațiune se mai numește și Ursul Mare, și Cei Șapte Boi, cu steaua Văcarul (2).

II. Constelațiunea Carul Mic, sau Ursul Mic, sau Plugușorul, sau Grapa; cu steaua Stâlpul, sau Candela Cerului, sau Impăratul, sau Steaua Ciobanului, sau Țăgără, ori Țăgără, ori Țăgara.

III. Constelațiunea Balaurul sau Smeul.

IV. Constelațiunea Omul.

V. Constelațiunea Ciobanul cu oile, cu steaua Ciobanul, care e numită și Luceafărul cel Mare de miezul nopții, sau Luceafărul cel Frumos, sau Regina Stelelor.

VI. Constelațiunea Crucea Mare, sau Crucea miezului nopții, sau Fata Mare cu cobilița, sau Cobilița Ciobanului; cu steaua Fântâna din răscruți.

VII. Constelațiunea Crucea Mică.

VIII. Constelațiunea Vulturul, sau Vulturul Domnului, sau Fata de Impărat cu cobilița.

IX. Constelațiunea Coasa.

X. Constelațiunea Căpățâna, sau Carul Dracului, sau Barda, sau Toporul.

XI. Constelațiunea Scaunul lui Dumnezeu, sau Mănăstirea.

XII. Constelațiunea Jghiabul puțului.

XIII. Constelațiunea Puțul, sau Gavădul Mic. Puțul se zice și împreună cu Jghiabul, Puțul cu jghiab.

XIV. Constelațiunea Vizitiul, sau Trăsura, sau Surugiul sau Carul lui Dumnezeu, sau Ocolul sau Țarcul; cu steaua Capra, și cele trei stele Iezii Caprei (1); aceste trei stele se consideră și ca constelațiune separată, numită Sfiredelul Mic, sau Burghiul, sau Sfiredelul Pământului.

XV. Constelațiunea Văcarul.

XVI. Constelațiunea Hora, cu steaua Fata Mare din Horă, și cele două stele, Lăutarii (4). Această constelațiune mai e numită și Casa cu Ograda, sau Coliba, sau Cociorva.

XVII. Constelațiunea Șarpelui, sau Calea Rătăciților.

XVIII. Constelațiunea Peștii sau Crapii.

XIX. Constelațiunea Berbecul.

XX. Constelațiunea Taurul, sau Gonitorul cu Luceafărul porcesc, sau Porcarul.

(1) Pe hartă Cărașul e notat cu numărul 1, Paloschița cu 2 și Ursul sau Lupul cu 3.

(2) Steaua Văcarul e tot steaua Cărașul. A nu fi confundată această stea cu constelațiunea Văcarul, pe care o dăm la numărul XV.

(3) Pe hartă Capra e notată cu numărul 1 și Iezii Caprei cu 2, 3, 4.

(4) Pe hartă Fata Mare din moară e notată cu 1 și un Lăutar cu 2.

- XXI. Constelațiunea Cloșca cu pui, sau Găinușa, sau Găina.
 XXII. Constelațiunea Vierii, sau Porcii, sau Scroafa cu porcei.
 XXIII. Constelațiunea Frații, sau Gemenii, sau Romul și Rem (Romil); cu steaua Comoara, sau Comoara lui Iov.
 XXIV. Constelațiunea Racul.
 XXV. Constelațiunea Leul, sau Calul, sau Gavădul Mare.
 XXVI. Constelațiunea Fecioara, cu steaua Spicul.
 XXVII. Constelațiunea Balanța, sau Cântarul.
 XXVIII. Constelațiunea Scorpii, cu steaua Ochiul Scorpiei.
 XXIX. Constelațiunea Arcașul.
 XXX. Constelațiunea Țapul, sau Cornul Caprei.
 XXXI. Constelațiunea Vărsătorul.
 XXXII. Constelațiunea Tresfetitele, sau Treifetitele, sau cei trei Crai, sau Craii dela Răsărit, sau Toiege, sau Cingătoarea Regelui.
 XXXIII. Constelațiunea Rarița, sau Rarițele, sau Plugul, sau Grebla.
 XXXIV. Constelațiunea Secera.
 XXXV. Constelațiunea Sfredelul Mare, sau Spițelnicul, sau Spițelnicul Mare.
 XXXVI. Constelațiunea Câinele sau Dulăul; cu Luceafărul Zorilă.
 XXXVII. Constelațiunea Cățelul, sau Sfredelul, sau Spițelnicul Mic.
 XXXVIII. Constelațiunea Chitul.
 XXXIX. Constelațiunea Porumbița.

Grupările acestor constelațiuni aproape toate sunt, după cum am văzut, la fel cu ale cerului clasic, ceea ce se explică prin originea romană a Românilor. Și multe din ele chiar au păstrat și numirea lor clasică. Modificările cari s'au făcut în grupări au fost: simplificându-se unele, cari s'au redus numai la părțile lor esențiale, mai bătătoare la ochi, ca la Gemenii și Taurul, sau subîmpărțindu-se altele, sau altfel grupându-se, ceea ce e mai rar, ca la Orion. Însă în trăsuri generale, diferențele ca grupări sunt aproape neînsemnate, ori mici și puține (1). Cu numirile însă, deosebiriile sunt mult mai mari și mai numeroase, căci numirile clasice sunt multe cari sunt de zeități păgâne, cum le zice Românul, pe cari Românul devenit creștin nu le mai putea admite pe deantregul; și astfel, ori mănținând numirea veche i-a dat o explicație creștinească,

(1) De altfel de sigur că constelațiunile cari și-au păstrat numirile, fără a se fi făcut grupări nouă în ele, au trebuit la început să-și fi păstrat și grupările și așa am făcut-o și eu în harta constelațiunilor țărănești. Numai cu timpul s'au trecut cu vederea părțile mai puțin bătătoare la ochi ale acelor constelațiuni.

cum e cazul cu Fecioara; ori a talmăcit vechea numire înlocuind-o cu una corespunzătoare, dar nu nume propriu, și prin aceasta înălăturând mitul, cum e cazul cu Hercule, căruia i-a zis Omul, dar subînțelegând un voinic, tot un fel de Hercule; ori le-a schimbat pe deantregul, nepăstrând decât numirile de animale și pe cele comune, ca Vizitiul, Văcarul, cari puteau rămâne și independent de mituri. Ba încă, după ce le-a primit astfel, a creat nouă legende asupra lor, în legătură cu credințele și spiritul Românului, din cari cea mai importantă și completă, pe care voiu da-o imediat, îmbrățișează aproape întregul cer.

Neapărat, chestiunea religioasă a jucat un rol covârșitor în toate acestea. Romanul, cu religiunea lui, cu pusderia ei de zei, cari formau ca un fel de altă omenire, însă mai superioară, ceea ce nu o scutiă cu toate acestea de toate păcatele omenești, adesea chiar destul de josnice, și în care supranaturalul eră foarte natural, aveă o Mitologie care-i încătușă toată gândirea, și căreia poezia, pictura și arta veche în genere îi datorește mult; și chiar și azi, pictorul și artistul în genere nu odată simte nevoia de a recurge la ea, pentru a realiză sublimul.

De aceea Românul creștinat, cu un Dumnezeu, un Hristos și o Marie, a trebuit să simță un nemărginit gol în imaginația lui, Mitologia ne mai existând pentru el, fiindu-i smulsă deodată cu singurul cuvânt Hristos. Simplitatea sublimă a nouăi lui religiuni și morala ei ideală și regenerătoare a simțirii și cugetării, au fost în stare să-i cucerească inima, printr'o profundă convingere. Dar aceasta nu-i puteă opri și sborul fantaziei lui, pe care în mod firesc vechea religiune i-o crease, i-o formase, i-o nutrise, și i-o desvoltase în așa grad, încât chiar și azi tot mai licărește ici și colo în închipuirea strănepoților lui, explicând poate cu mult succes firea Românului de azi.

Acest copac gigantic, cu rădăcini atât de adânci în firea vechiului păgân, nu puteă fi smuls cu totul și deodată din firea noului creștin, fără a se fi sdrobit ființa însăș a noului creștin; iar abateră trunchiului acestui copac sub ascuțișul securii nouălor credințe, nu a putut împiedică lăstare nouă ca să se ivească, să crească și să se desvolte; numai că, altul fiind mediul desvoltării acestora, și fiind luminate și încălzite de un alt soare, soarele dulce, blând și curat, al nouăi credințe creștinești, acestea au făcut ca nouăle mlădițe să fie netede și drepte, cu totul lipsite de nodurile și strâm-

băturile vechiului trunchiu, și de mușchiul mucigăit și infect al unor credințe josnice și desfrânate.

Acest fluviu care curgea năvalnic și clocotind în gândirea vechiului păgân, nu putea să fie oprit deodată și întreg prin stăvilarul creat de noua lui credință, cu toată tăria convingerii neofitului în această credință. Și astfel acest fluviu, deși împuținându-și și domolindu-și undele, tot a trebuit să urmeze a curge, măcar ca un pârâu, însă croindu-și o nouă albie, curgând mai lin și limpezit, fiind lipsit în acest nou curs de cascadele și turbureala potmolului pestifer al materialismului brutal și imoral al vechilor credințe.

Și se știe că în legiunile lui Traian, cu care acest Mare Impărat a cucerit Dacia, erau foarte mulți creștini, așa că originea poporului român se confundă cu începutul creștinării lui. Și numai în Dacia se putea practica mai în tihnă creștinismul, care atunci era încă în fașă, și era prigonit vajnic în toate celelalte provincii ale vastului imperiu roman.

Astfel pentru legionarii neofiți creștini ai lui Traian rămași în Dacia, această nouă patrie le era cu atât mai scumpă, și recunoștința lor pentru Traian, care le cucerise această patrie scumpă creștinească, le era cu atât mai mare. De aceea ei iubiră pe Traian ca pe un tată; și către el și către stabilirea lor în Dacia, nouăle mlădițe răsărite din trunchiul fantaziei lor își îndreptară creșterea ca către lumina dătătoare de viață; și asupra lui Traian și asupra stabilirii lor în Dacia își revărsară ei, ca într'un Ocean al recunoștinței, cursul lin și cristalin al pârâului acum creștinesc, rămas din fluviul acelei fantazii vechi: plăsmuind acele sublime legende asupra lui Traian și Dochiei și asupra lui Făt Frumos, în care se vede că ei au asemuit pe Traian cu Soarele figurat prin chipul frumos al lui Apollon sau Hercule, legende în cari acest popor își spunea originea lui, după cum în vechile legende, devenite mituri locale, cei vechi spuneau originea vechilor stățișoare presărate pe tot litoralul european și asiatic al mării Mediterane. Și în definitiv, Mitologia însăși chiar în vederile ei generale, nu e decât o legendă a originii întregului univers, așa cum își închipuiau cei vechi această origine, bazați pe observațiunea tuturor fenomenelor, așa cum le explicau și și le figurau ei, închipuire ce formă geneza lor, religiunea lor, care în fond era o apoteozare a fenomenelor cerești și mai ales meteorologice, și în care naturalul, în conformitate cu firea lor, înăbușia adesea așa de crud moralul. La aceste străvechi mituri, când toată lumea veche a litoralului mediteranian a început

să vină într'un mai des contact, mai ales din cauza comerziului mereu crescând, se adăugară apoi unul câte unul miturile locale, adesea transformându-se pentru a se putea adapta, și generalizându-se și ele. Aceasta explică de ce în Mitologie, din cauza conflictelor diverselor mituri locale, sau a necompletei lor adaptări, se întâlnesc atâtea confuziuni sau controverse sau lucruri fără nici un înțeles; de ce un cuvânt, adesea numai prin forma lui, a putut să dea naștere la credințe chiar destul de complexe; de ce Mitologia este o știință grea și vastă, în care explicarea fenomenelor apoteozate trebuie să meargă mână în mână cu explicarea fenomenelor istorice și filologice, pentru a fi mai bine înțeleasă.

Și după cum cei vechi și-au pus episoade din miturile lor în cer, așa făcù și Românul cu originea lui în Dacia, punând în cele două Care, în Paloșchița, în Romul și Rem, în Arcașul războinic Roman, amintiri ale acestei origini, și de cari amintiri vom mai vedeă încă și alte exemple, când vom vorbi de Calea Laptelui. Apoi pentru că acestea în definitiv erau puține, mai recurse și la noua lui religie; iar golurile, ce tot mai rămaseră, le umplù cu agricultura lui, pe care o puse în cer. Acesta e de sigur mersul istoric în care s'a format cerul românesc, și care explică de ce în el se vede Cruce, Toacă, Mănăstire, Plug, Coasă, Seceră, ș. a., alături cu reamintiri despre Traian și Dacia, și alături cu unele din vechile numiri păgâne.

De altfel această apoteozare a agriculturii, agricultura rezumând, orice s'ar zice, vieața țaranului român, nu trebuie să ne surprindă. Romanii, este adevărat, încă erau un popor la care agricultura era în mare cinste. Dar ei nu au putut să o pună în cer, pentru că cerul lor era plin de mituri de origine greacă, căci dela Greci ei au împrumutat cerul pe deantregul; și Grecii vechi nu erau, cum nu sunt nici cei de azi, în țara lor, agricultori; deoarece pământul lor ingrat nu le-o putea permite. Erau însă marinari, și de aceea Mitologia lor vedem că nu se referă, în cea mai mare parte a ei, decât la cele ce interesează pe un popor de marinari: marea, norii și mai ales vânturile, fiind reprezentate sub nenumărate feluri, și la ele referindu-se cele mai multe și cele mai variate mituri.

Și iată de ce Românul, creator propriu a unei părți din cerul lui, nu a putut uita agricultura lui, după cum Grecul vechiu n'a uitat marea lui, cu toate ale ei, deși părinții Românului, adică Romanii, nu au avut agricultura în cerul lor.

In fine observ că grupările nouă de stele din constelațiunile

inchipuite de țărani cele mai multe au oarecare asemănare cu obiectul inchipuit, lucru care nu se întâlnește decât foarte rar în constelațiunile astronomice: Scaunul, Crucile, Secera, Barda, Coasa, ș. a., se pot ușor recunoaște urmărind stelele din cari sunt formate aceste constelațiuni.

Legenda cerului. (1)

La facerea lumii, cerul erà foarte aproape de pământ; însă omul, cum e nesinchisit din fire, nu și-a dat seamă de această bunătate dumnezească, că nu erà puțin lucru pentru om să aibă pe Dumnezeu în preajma lui, ca să-i poată cere sfatul, ca unui bun părinte, ori când aveà vreo nevoie. Nesinchiseala a ajuns așa de departe, că într'o zi o femeie a aruncat spre cer o cârpă murdărită a unui copil, cârpă cu care erà cât pe aci să mânjească cerul. Și atunci Dumnezeu s'a mâniat foc, și a depărtat cerul atât de mult, că nu degeaba zicem noi: «departe cât cerul de pământ».

Depărtându-se cerul, căzând această nouă pacoste pe capul bietului om, și tot din cauza femeii, că de aia-i femeia «poale lungi și minte scurtă», omul, pentrucă nu puteà pune mult preț pe sfatul femeii, mai ales că «femeia nu prea-i pricepută decât poate doar la rele», și gândindu-se că i-ar fi fost foarte de folos povețele lui Dumnezeu, de cari simțià multă lipsă, a plecat să se ducă la Dumnezeu, urcându-se până la El, sus, în cer.

Știind că o să-i fie drumul lung, că dela pământ până la cer e mult, mult de tot; și că va aveà zăbavă nu glumă, până s'o întoarce acasă, plecând, omul și-a luat cu dânsul: carul mare cu patru boi, carul mic, candela din părete, crucea de pe biserică, fântâna din răscruci, barda, sfredelul, spițelnicul, secera, coasa, plugul și rarița, dulăul dela târlă, cățelul din curte, cloșca cu pui, scroafa cu purcei, ciobanul dela oi, văcarul dela vaci, vizitiul dela cai, porcarul dela porci și hora din sat: căci vrea să se arate înaintea lui Dumnezeu ca bun creștin ce erà, și a căutat să-și iea și cele trebuincioase la drum, să aibă de toate; și nici să nu fie singur pe drum, să mai aibă omul cu cine schimbă o vorbă, pe atâta amar de cale, și să aibă și pe cine să-i fie în ajutor la vreo nevoie. Apoi luă și grâu și porumb de semănat, ca intrând în câmpiile întinse ale cerului, să are și să semene, când o fi să i

(1) Drăgănești, Olt; Vernești, Buzău.

se isprăvească merindele, și să aștepte până s'or coace roadele, ca secerând grâul și culegând porumbul, să-și facă merinde, să aibă cu ce-și urmă calea mai departe.

Așa și făcù omul, și a mers și a tot mers astfel mult timp, până către mijlocul drumului sub cer. Aci însă îi ieși înainte Ucigă-l Crucea.

— Unde te duci?

— Nu-i treaba ta.

— Pe cine cauți?

— Cată-ți de drum și cară-te mai iute.

— Ești un arțăgos.

— Ba tu ești un viclean și un rău.

Și cu «tu ești», «ba tu ești», se luară sdravăn la ceartă.

Diavolul scoase atunci din traista lui: balaurul și șarpele năprasnic, ursul, scorpia blestemată, calul furios, căpuțana de om, și pe toate le asvârli înprejurul omului, ca să-l înspăimânte.

Omul însă nu se înspăimântă, și fără să-și piardă cumpătul, că doar Românul nu se sperie cu una cu două, se încăieră la luptă vitejește cu dracul: atât de vitejește că dintr'un fleac de trânteaală se făcù sub cer o vijelie mare, că și azi durează acolo sus, și va dură în veci acea vijelie, pe care noi o numim vântul turbat, pentrucă orice sburătoare ajunge până la acest vânt, turbează pe loc și cade jos moartă; și orice lighioană mănâncă din ea, turbează și ea.

În toiul luptei omului cu dracul, (1) cățelul, deși mic dar vânjos nevoie mare și rău de mama focului, se repezi la cal ca să-l muște; și calul încolțit de cățel, când mai văzù și pe dulăul dela târlă că vine în urma cățelului, îi trecù furiile pe loc și o croi la fugă.

Ciobanul dela oi, sdrobi capul balaurului cu cobilița.

Văcarul puse pe goană pe șarpe cu ajutorul horii, și svârcolele fugii șarpelui se văd și azi pe cer; iar vizitiul sdrobi căpuțana cu barda.

Scorpia, care-și întindea ghiarele spre om, vrând să vie în ajutorul dracului, când văzù că omul răpune pe drac, înfuriindu-se îi țâșni sânge din ochi; și de blestemată și rea ce e, înțeleni cu ghiarele întinse, plesnind fierea în ea de atâta necaz.

Numai boii dela carul mare nu s'au purtat bine, căci s'au

(1) De aci înainte, cât durează lupta, legenda capătă un deosebit farmec, dacă sunt urmăriți pe harta constelațiilor țărănești, ce o dăm la fine, situațiunile relative ale constelațiilor despre cări se vorbește în legendă, căci așa se vede că povestirea luptei urmărește aceste situațiuni relative ale constelațiilor, nu iea lucrurile la întâmplare, fără nici un rost.

speriat de urs și au cârmit proțapul, boul dela hăis cârmind spre cea. Dar și ursul îngheță de frică, când îl văzù pe om cum stâlcise pe dracul, și doar dracul erà lângă urs; și vedeà bine ursul că și lui are să-i vină rândul acuș-acuș, de aia nici nu mai crâcnì ursul.

Toate acestea se vād și azi pe cer. In mijlocul acestor chipuri omul biruitor se vede falnic și măreț; iar dracul s'a stâlcit, sgribulinduse atât de mult, că abia să mai zărește. Și și acolo sus, omul tot regele firii e, cum l-a hărăzit Dumnezeu să fie pe pământ, căci chiar și dracul îi știe de frică, și-l ține de stăpân.

Omul mai are mult până să ajungă la Dumnezeu; însă pentru că i-a ajutat Dumnezeu să învingă și pe diavolul, căci omul nu poate face nici o ispravă fără ajutorul lui Dumnezeu, omul e încredințat că Dumnezeu tot nu l-a uitat, deși și-a depărtat cerul de el; și că Dumnezeu îl va ajuta pe om, ori când omul se va ruga la Dumnezeu, cu credință și suflet curat.

In sfârșit, drumul pe care a mers omul îl cunoaștem bine: căci se vede bine în nopțile senine și fără Lună. El se numește Calea Laptelui, pentrucă a fost albit cu laptele vărsat din gălețile ciobanului: ciobanul, când a avut nevoie de cobilița lui, ca să lovească pe balaur, din pripă a răsturnat gălețile, trăgând cobilița repede, și laptele s'a vărsat pe drum, și a curs, și a tot curs, împraștiindu-se pe tot drumul.

Nici nu îndrăznesc să comentez această legendă, așa-mi pare de sublimă; și de altfel ar fi și greu.

Observ numai, că idea de a face un drum lung de ani, semănând și strângând roadele, în cursul drumului, pentru a-și reface merindele de drum, am întâlnit-o și în Istorie, dar numai odată: când cu înconjurul Africei făcut sub Neco, sub care domnia egipteană a Faraonilor mai dete ultima licărire de viață a lampei ce se stinge. Asemenea idea cu caii furioși, și termenul e absolut din gura țăranelui, am mai întâlnit-o doar în Mitologie: caii furioși ai lui Diomede, cari se nutriau cu carne de om.

Calea Laptelui.

La legenda cerului găsirăm o explicare a acestei numiri ce se dă acelei fășii alburii, care despică cerul în două cam pe la mijloc, și care, după cum s'a spus, se vede bine și complet numai în nopțile senine și fără Lună. Vederea ei par'că, nu știu cum, te mișcă: par'că-ți insuflă un fel de respect pentru cer; îți umple inima de un

fel de maiestate, pe care o simte un drept credincios când intră într'un templu măreț, unde vede o lume întreagă plină de o mută evlavie.

Această maiestate evlavioasă nu a putut scăpa poporului român; și ca să nu fi întrevăzut prin ea pe Traian, nu ar fi fost în firea și simțirea lui. De aceea el numi această fășie alburie și o numește mai de obște Troian, (1) sau Troianul cerului, (2) sau Calea lui Traian, sau Drumul Robilor, poporul închipuindu-și că prin Troianul ceresc e arătat pe cer drumul pe care a venit Traian în Dacia, și că tot pe acest drum ducea el pe robii din Dacia la Roma, punându-i în cele două Care, Carul Mare și Carul Mic.

Cei ce zic acestei bande numai Drumul Robilor, iată ce explicări dau acestei numiri:

a) Drumul Robilor (3) e însemnat de Dumnezeu pe cer, pentru numeroșii robi luați de Impăratul Traian, când cu războaiele lui în Dacia; și de aceea i se mai zice și drumul lui Traian.

b) Se spune (4) că în vechime locuitorii de aci au fost duși în robie într'o împărăție depărtată spre Apus și Miază-zi; și desrobindu-se, nu știau pe unde să se mai întoarcă acasă. Atunci Dumnezeu le arată pe cer drumul.

c) Traian, (5) robind pe Daci și ducându-i la Roma, aceștia au fugit înapoi venind numai noaptea pe Troian.

În aceste explicări, luate chiar din gura poporului, se vede precis că e vorba de robii Daci, duși de Traian la Roma; căci chiar în cea de a doua din explicările acestea, împărăția dela Sud-Vest nu poate fi decât la Roma.

Sunt însă și alte explicări în cari aceasta nu mai e așa de precis, sau e cu totul altceva. Aceste explicări se văd însă că au fost născocite mai în urmă ca o explicare a numirii de drum al robilor deja existând, alta însă fiind obârșia acestei numiri. Iată câteva din aceste explicări:

a) Drumul robilor (6) aduce aminte scăparea robilor pe acea cale arătată de cer.

(1) Scheiul, Argeș.

(2) Scorțeni, Prahova.

(3) Braniștea, Dâmbovița.

(4) Ciocăneștii-Mărgineni, Ialomița.

(5) Scheiul, Argeș.

(6) Bârcu, Neamț.

b) În vechime(1), după cum spun bătrânii, popoarele robite puteau să fie duse de dușmani mai departe cu ajutorul acestui semn ceresc, care de aia-i drumul robilor.

c) Drumul robilor(2) e numit așa, căci pe acest drum trebuie să meargă la împărăția cerului toți aceia cari sunt robi pe pământ. Se mai zice și drumul lui Traian, pentru că se crede că pe această dungă albicioasă s'a ținut Traian când a venit aci.

d) E numită drumul robilor(3), căci pe acest drum se luau robii ca să poată veni în țara sau locul de unde au plecat(4); și acest drum are să piară de pe cer, atunci când o pieri robia de pe pământ.

e) Drumul robilor(5) e drumul pe care se vor duce oamenii la judecata de apoi, căci oamenii sunt toți robii lui Dumnezeu.

f) Pe acest drum(6) se duc sufletele morților la Raiu.

De altfel și în Mitologia greco-latină, Calea Laptelui e drumul la palatul lui Zeus sau Joe, și pe care cale intrau eroii în cer; iar pe dreapta și pe stânga acestei căi erau locuințele zeilor mai principali. Poezia egipteană salută în Calea Laptelui drumul eterat care duce la locuința Zeilor. «Și chiar acum, zice Flammarion, Creștinii miștici cred că au descoperit într'insa drumul sufletelor către misteroasele regiuni ale eternității».

Asupra numirii de Calea Laptelui, țăranii, afară de legenda cu

(1) Băsenii-Stârci, Argeș.

(2) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

(3) Răstoaca, Putna.

(4) În revista *Șezătoarea*, an. I p. 233, se zice «Se crede că e lăsată de Dumnezeu pentru călăuzirea înapoi spre țara lor a oamenilor ce scăpau dela robia păgânilor. Pe această cale se îndreptau și veniau și creștinii noștri moldoveni care se întâmplau de scăpau dela robia Tătarilor». Și se dă apoi o foarte gingașe povestire cu scăparea unei fete moldovence din robia tătarască. În loc de Tătari sunt puși câte odată în povestirile țăranesti din Moldova, Capcâni sau Căpcăunii. În comunicarea din Uscăți, Neamț, se exprimă aceasta astfel: „Capcâni erau niște sălbatici, cari veniau prin aceste locuri de luau pe oameni, și-i duceau în țara lor, care se află spre Răsărit; acolo cum ajungeau îi puneau într'un zemnic sau beciu, făcut adânc în pământ, unde-i țineau noaptea închiși, iar ziua îi scoteau de-i puneau la tot felul de munci grele și asupritoare. Acești robi, când scăpau din mâna Capcânilor, se luau după calea albă a cerului și veniau spre casă urmărind-o toată noaptea; iar în timpul zilei stau ascunși prin codri, gropi și altele, ca nu cumva să-i zărească acei nelegiuți; și așa urmau ei în fiecare noapte, până ajungeau în țara lor, unde se născuseră și crescuseră“. Analoage sunt și unele credințe din Muntenia. Astfel din Almăjelul din Mehedinți primesc că «drumul robilor e semn după care se călăuziau Românii robiți de Turci, întorcându-se în Țara-românească».

(5) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

(6) Cristești, Botoșani; Mărgineni, Prahova.

laptele vărsat din gălețile ciobanului, pe care am văzut-o cuprinsă în legenda cerului, mai au și alte legende. Mi-aduc aminte de una ce mi-o spunea mama, dar nu o știu minte toată; și în nici una din comunicările ce am primit dela învățători nu am văzut-o, și nici țărani pe cari i-am întrebat eu nu o știau. Imi reamintesc numai atât, că în acea legendă eră vorba de laptele curs pe acea cale din sânurile unei mame, care-și căută, mergând tocmai până în cer, pe copilașul ei răpit dela sânu-i, mi se pare de un Vultur; dar nu-mi reamintesc de loc circumstanțele. De altfel legenda mitologică a Căii Laptelui cam aduce cu aceasta, deși parcă tot e mai frumoasă cea românească, chiar sub această formă esențială. În legenda mitică Hera, după sfatul Athenei, dete să sugă lui Hercule, pe care-l găsisse pe câmp, unde Alcmene, mama lui, îl părăsise tocmai de frica Herei. Voinicul copilaș însă supse cu atâta putere, că începù să țâșnească laptele; și mai ales, când săturat lăsă făța din gură, curse atât de mult lapte, că se formă acea cale, în care stelele sunt picăturile acestui lapte zeesc.

Mai iată și o altă legendă românească:

Odată(1) un om a furat paie de grâu dela altul, și fiind tras la judecată, a jurat că nu a furat, cu toate că păgubașul mersese pe urma paielor până la casa hoțului. Dumnezeu ca să arate lumii pe jurătorul strâmb, înfierându-l pe veci, și ca să se știe în veci ce mare păcat e să juri strâmb, a așezat pe cer chipul carului și al căruței cu care furase jurătorul strâmb paietele, precum și paietele vărsate, dela locul lor și până la casa hoțului.

După o altă versiune (2) hoțul eră chiar finul păgubașului, și paietele furate au fost duse într'un coș.—În această versiune carul și căruța de pe cer pierd astfel orice amestec (3).

Asupra numirii de troian, observ că nu e vorba de troian ca omăt de zăpadă, căci s'ar putea zice luîndu-se lucrul ușor, că, pentrucă albeața acestei fășii alburii cerești e ca a zăpezii unui troian de zăpadă, de aceea a fost numită troian. Ar fi tocmai o confuziune de asemănări de cuvinte, confuziune de care avem multe pilde în Mitologie. Nici prin gând nu i-a trecut poporului troianul de zăpadă, și el numește tot troian și toate drumurile vechi și

(1) Almăjelul, Mehedinți.

(2) Turcoaia, Tulcea.

(3) A se vedea și în Papahagi. *Literatura populară a Armânilor*, pag. 812, sub titlul de «Calea Lactee» o variantă foarte frumoasă a acestei legende la Armâni.

mai ales valurile vechi, adică întăriturile de șanțuri cu parapete, din această țară, pe cari drumuri sau valuri le crede că sunt ale lui Traian, sau făcute de el, sau din timpul Romanilor.

Căii Laptelui i se mai zice și *Crângul Cerului* (1) de unii, iar alții confundând, îi zic și Drumul Orbilor, în loc de al robilor.

II.

PĂMÂNTUL.

Țăranii nu au de loc idea sfericității Pământului și izolării lui în spațiu, ci au asupra lui credințe cari reamintesc pe ale celor vechi. Astfel pentru ei (2) Pământul e plan, sau cum zic ei «în-tins ca fața unei mese»; și la marginile lui Pământul se îmbină cu cerul.

Dedesubt pământul stă rezemat pe ceva:

Unii cred că stă rezemat pe stâlpi, cari sunt mai de regulă în număr de trei, fiind după unii de fier, iar după alții de lemn, sau de ceară. Pe acești stâlpi, (3) chiar de fier, îi roade din când în când o sgripturoaică bătrână de când lumea, și rosul ei produce cutremurile de pământ. Această sgripturoaică se hrănește numai cu mălaiu și apă date de oamenii de pe pământ și iată cum:

Mălaiu îi dă atunci când, după ce femeia a cernut, bate cu mâinile amândouă capetele căpisterii sau copăii, ca să se scuture mălaiul de pe ea; și numai acel mălaiu, ce se scutură de pe marginea căpisterii e al sgripturoaicei. Iar apă îi dă atunci când se duc femeile la fântână să aducă apă: mai înainte de a umplea donițele, ca să ducă apă acasă, femeile toarnă puțină apă ca să le clătească, și pe urmă o dau încolo; apa, pe care o dau ele încolo, e a sgripturoaicei. De aia e bine, adaugă țăranul, ca omul să facă economie din toate, chiar și din cele mai neînsemnate lucruri, până și de apă, ca să nu-și strice obiceiul bun al economiei: căci orice risipă, cât de mică, folosește vrășmașului și poate clinti pământul din loc.

Alții pun în locul sgripturoaicei pe Iuda Iscariotul.

(1) Cristești, Botoșani.

(2) Braniștea, Dâmbovița.

(3) Ezerile, Prahova.

Iar alții(1) spun că Pământul e făcut din felurite lucruri la un loc, pe cari le-a amestecat Dumnezeu, și le-a pus pe apă ca să stea. El e ținut ca să nu se scufunde pe spinarea unui pește mare (2); iar când se cutremură Pământul, e pentrucă atunci se mișcă peștele.

Ca probă că Pământul e așezat pe apă, țăranii zic că, dacă Pământul nu ar fi pus pe apă, nu ar izvorî apă din el peste tot locul, dacă sapi destul de adânc. Și cutremurul îl aduc ca probă că Pământul e pe pește, căci mișcarea peștelui, care stă la porunca lui Dumnezeu, face cutremurul.

Unii pun împreună cu peștele și stâlpi ca să susțină Pământul, zicând că Pământul e pe spinarea unui pește și sprijinit de trei stâlpi. Iar alții pun doi pești în loc de unul, sau doi bivoli,(3) că și bivoli stau bine în apă.

În fine unii explică cutremurul de Pământ și astfel(4): Pământul se cutremură atunci când se uită Dumnezeu în jos. Dacă Dumnezeu se uită numai cu coada ochiului, Pământul se cutremură mai încet; iar dacă se uită drept, atunci Pământul se cutremură tare, de frica lui Dumnezeu: «fiindcă Pământul se vede că e păcătos, căci pe el să făptuesc tot felul de păcate și nelegiuri; și de aia nu poate da Pământul ochii cu Dumnezeu, fără să se cutremure».

Voi termină aceste credințe asupra Pământului cu o legendă asupra plâsmuirii munților și văilor pe Pământ.

Dumnezeu (5) făcù Pământul; și când să-l isprăvească deabinelea, a băgat de seamă că nu o să încapă întreg sub cer, spre a-l face șes peste tot locul, cum îl croise; și a trimis pe albină la ariciu ca să-l întrebé ce să facă. Când albina s'a dus la ariciu, și i-a spus pentru ce a venit, acesta a răspuns:

— De! Auzi vorbă! 'Și-a găsit și Dumnezeu pe cine să întrebé; pe un biet înghemuit ca mine. Du-te, albino, îndărăt și îi spune lui Dumnezeu că eu nu mă pricep la astfel de lucruri.

Albina însă șireată, a sburat numai până la un pom, în apropiere de ariciu; și acolo s'a pitit subt o frunză, ca să nu o vază

(1) Lișna, Dorohoiu.

(2) Braniștea, Dâmbovița; Ezerile, Prahova; Lișna, Dorohoiu.

(3) Braniștea, Dâmbovița.

(4) Ezerile, Prahova.

(5) Ezerile, Prahova.

ariciul. Acesta crezând că albina a plecat de tot, a început a vorbi singur.

— Mă! Cum nu au ei atâta cap! Așteaptă să afle astfel de lucruri, tocmai dela un biet mototol ca mine.... Nu le vine lor în gând atâta lucru, că, dacă nu încape Pământul să-l facă neted în tot locul, să-l mai strângă grămadă pe unele locuri, mai ghemuindu-l, și mai sbârcindu-l, și să facă dealuri, munți și văi...

Albinei care eră pitită supt frunza de pom, atâta i-a trebuit să afle; și bâzzz, sbură tocmai la Dumnezeu. Ariciul cum auzi bâzâitura, a înțeles că albina a fost ascunsă în apropiere și a auzit tot. De aceea necăjit zise: Du-te, mîncă-ți-ar ce iese din tine, cine te-a trimis; că ai auzit tot ce am vorbit eu.

Albina, ducându-se înapoi la Dumnezeu, i-a spus tot ce a aflat dela ariciu; și în urmă Dumnezeu a isprăvit Pământul, așa cum îl vedem, cu dealuri munți și văi. Și de aia noi îi mîncăm mierea albinei, fiindcă a voit Dumnezeu ca să facă în totul pe placul ariciului, și deci i-a ascultat și blestemul(1).

(1) Alte variante ale acestei legende sunt: în *Insectele* Părintelui Sim. Fl. Marian, edițiunea Academiei Române, 1903, pag. 122, titlul Albina; și în revista *Sezătoarea*, anul II, sub titlul „Cosmogonia poporului“, precum și în *Magnum Etymologicum* sub titlurile Albină și Ariciu.

În revista *Sezătoarea*, an I, pag. 232, se explică formarea munților și văilor astfel: «Într-o vreme peștii cari țin Pământul în spinare, infuriindu-se, au început să se svârcolească tare, și atunci pământul clătînându-se și cutremurându-se cumplit, pe unele locuri a crăpat tare, formând văile, iar pe alte locuri valurile mari dedesupt ale apei l-au ridicat în sus, formându-se munții și dealurile. Tot atunci se spune că s'ar fi deschis în Pământ și izvoarele, cari hrănesc cu apă râurile ce curg prin văi». Această explicațiune a formării munților și văilor are meritul că se aproprie de cea științifică, punându-se cutremurile de pământ ca o cauză primordială.

Tot în revista *Sezătoarea*, anul III, pag. 25, iată cum se explică «Creațiunea». «Întâiu și 'ntâiu, când nu eră pământul făcut, eră numai stei de apă și nu se vedeă pământ pe nicăiri, doar numai apă și apă și încolo nimic. Dumnezeu a chemat pe broască și i-a poruncit să se ducă în fundul mărilor, să vază nu cumvă o fi niscaiva pământ pă acolo, și să vie să-i spuie. Broasca n'a avut încotro și s'a dat d'a scofundișu în adâncurile mărilor și tocmai după multă vreme s'a întors îndărăt aducând o țăr dă pământ în gură, spunând lui Dumnezeu că este mult pământ în fundul apelor. Dumnezeu a poruncit atuncea apelor să se tragă în lături ca să lase să iasă pământul deasupra. Apele au ascultat de porunca lui Dumnezeu și s'au tras înlături, și pământul stă deasupra până în ziua de azi și tot așa o să stea până la vremea de apoi. De atunci Dumnezeu a blagoslovit pe broască, și ăl de omoară broaștele face un păcat mare și la moartea lui va fi plin de bube pe tot trupul, taman cum este broasca. Urzirea pământului a fost într'o Marți, și d'aia e păcat și nu e bine să croești cămașe, șubă, nădragi, izmene, să începi case nouă, olate și tot felul de lucruri, că superi pe Dumnezeu. O altă legendă este

III.

CERUL.

Pentru țărani, cerul e material și mărginit acolo unde se îmbină cu pământul. El e așternutul picioarelor lui Dumnezeu (1). Cei mai înaintați însă în gândire, recunosc că noi nu vedem chiar cerul, ci numai albastrimea lui, căci el e foarte departe și desigur că e albastru (2).

În ideile lor, cerul e «un pod» dela care în sus e lumea cerească și în jos e cea pământească. (3). Unii (4) își închipuiesc acest pod ca o boltă de fier groasă, așezată pe apă, apa care înconjură pământul, și pe stâlpi; și având uși pe lângă apă pe unde umblă făpturile îngerești, ca să ducă la Dumnezeu știri de pe pământ. Alții însă și-l închipuiesc tot de pământ (5) pe care, dacă ar fi omul, ar avea câmpii nemărginite, pe cari ar ară și semăna, ca în legenda cerului. Iar alții și-l închipuiesc ca o piele (6), care stă sus în aer, prin atotputernicia lui Dumnezeu : ceea ce aduce aminte vorbele psalmistului, care zice lui Dumnezeu: «Cel ce ai întins cerul ca o piele».

În fine unii își închipuiesc că cerul nu e dintr'o singură bucată, ci din două bucăți, cari se îmbină, ceea ce îi permite să se deschidă; iar Calea Laptelui arată tocmai locul pe unde se face îmbinarea.

Cerul e locuit ca și pământul, însă nu de oameni; ci (7) în cer locuiește Dumnezeu cu Ingerii Lui și cu toți Sfinții; și tot acolo, la Dumnezeu, cred că se duc după moarte și sufletele oamenilor drepecți de pe pământ. Acolo e Raiul. Iadul e și el în cer, mai

și aceasta: Dumnezeu când a făcut pământul a scuipat în palmă, și din scuipatul lui Dumnezeu s'a făcut Pământul. Pământul stă în palma lui Dumnezeu până în ziua de azi».

Și mai departe: «Pământul stă pe șasă furci de ceară. Iuda roade mereu la ele, ca să se scufunde Pământul și să se prăpădească lumea, dar când isprăvește una de ros, dă fuga la alta și pân s'o roază, a roasă crește la loc, și așa el roade de colo până colo fără de nici un folos. La Paști când vede ouă roșii la creștini, el și mai rău se prosteste, își pierde de tot cumpătul».

(1) Răstoaca, Putna.

(2) Ezerile, Prahova; Răstoaca, Putna.

(3) Braniștea, Dâmbovița; Cristești, Botoșani.

(4) Lișna, Dorohoiu.

(5) Ezerile, Prahova; Negrești, Neamț.

(6) Călugăreni, Prahova.

(7) Turcoaia, Tulcea; Gura-Boiului, Olt.

deoparte. Unii însă își închipuiesc Iadul sub Pământ, unde este focul gheenei, sau focul chinului de veci.

În cer, în fiecare noapte, Sfinții Ingeri fac slujbe, cum fac și călugării noștri la mănăstiri, în postul mare; și în timpul când Ingerii toacă în cer, cocoșii aud și cântă. Toaca din cer o aud și unii oameni, însă numai cei credincioși și buni la Dumnezeu.

În noaptea de sfântul Vasile (anul nou)(1), sau în noaptea de Bobotează, când se pogoară Sfântul Duh, și în noaptea Învierii, cerul se deschide; însă nu o vede aceasta fiecare: ci tot numai omul bun la Dumnezeu; și ce va cere el dela Dumnezeu în clipele acelea, i se va da: de va cere sănătate, va fi sănătos; avuție va cere, va fi avut. Și tot atunci, când se deschide cerul, vorbesc și vitele, pe cari le aud tot numai acei ce văd și cerul deschis.

După cât se vede, în legenda creștinească cocoșul are un rol demn și chiar măreț, nu ca în legenda mitică. În loc de Alectryon, metamorfozat în cocoș ca pedeapsă, pentru că nu a păzit destul de bine amorul lui Ares (Marte) cu Aphrodita (Venera), noi avem pe cocoșul vestitor al slujbei cerești: ultimul lui cântec, cel despre ziuă și după unii cel de miezul nopții, având și puterea să alunge spiritele rele de pe fața pământului, cari spirite pier deodată; iar strigoii, dacă sunt surprinși de cântul despre ziuă al cocoșilor, rămân buștean pe loc, unde se găsesc, ne mai având răgaz să poată să intre în mormintele lor: de aia strigoii se grăbesc să reintre în mormintele lor înainte de cântatul cocoșului.

Cei vechi au avut în vedere în legenda lor numai cântatul din urmă al cocoșilor, care anunță răsăritul Soarelui, adică sosirea lui Apollon, pe care Alectryon nu a vestit-o lui Ares la timp, când trebuia.

Unii țărani(2) cred în existența mai multor ceruri cari, zic ei, sunt dela noi până la scaunul lui Dumnezeu; și anume nouă ceruri, tot astfel făcute ca și cerul pe care-l vedem noi; și tocmai în cerul al noulea locuște Dumnezeu cu Ingerii Lui. Ba încă merg cu credința până acolo, că la fiecare din aceste ceruri trebuie să mai fie câte un Pământ, luminat fiecare de alt soare,

(1) Ezerile, Prahova.

(2) Turcoaia, Tulcea. În comunicarea din Măstăcani, Neamț, se spune că cerul se deschide numai spre Ovidenie (21 Noemvrie); și atunci se văd frumusețile cerului numai de cei prea buni la Dumnezeu «ciobanii, cari nici nu au văzut ochi de femeie». Cerul e ținut de Simion Stălpnicul, care ține și Pământul

aceste ceruri fiind așezate fiecare pe Pământul său, ca și cel pe care-l vedem noi deasupra noastră, pe Pământul nostru.

Bolta cerească e luminată noaptea, afară de Lună care nu e în totdeauna pe cer, de niște lumânări (1) cerești numite stele, pe cari Ingerii le aprind în fiecare seară, ca să lumineze pământul noaptea, și le țin aprinse până dimineța. Dar asupra stelelor în genere, naivitatea poporului și lipsa de coordonare între diversele lui credințe întrece orice limită.

Stelele, după cum spusei, sunt pentru țărani niște lumânări, dar ca un fel de candelă (2), fiecare om având steaua lui în cer ca o candelă, după cum fiecare creștin are o candelă la icoana lui cât trăește, sau la capul lui după ce moare. Candela unui om, cea din cer, se aprinde odată cu nașterea lui; și după cum e vreun împărat, sau mare dregător, sau simplu muritor, și steaua lui e un luceafăr, o stea mai mare, sau una mică-mică. Iar când omul moare, steaua lui din cer cade; adică i se stinge și candela lui din cer, cum o fi, mare, mică. Și cei ce cred astfel, se uită să vadă încotro cade steaua, că într'acolo trebuie să fie cel ce a murit.

După cum se vede, poporul, deoarece nu-și poate da seama ce sunt acele stele căzătoare, cari lui îi par stele ca toate celelalte, numai că le vede alergând pe cer ca cum ar vrea să cază și stingându-se deodată și pierzându-se în văzduh, și închipuindu-și că ele stingându-se astfel, e ca și cum ar muri, viața lor fiind licărirea lor, care acum încetează; asociind această idee cu aceea că și omul e muritor și cu credința că tot așa se pierde în văzduh și sufletul omului când omul moare, precum și cu legătura ce după credința țăranului trebuie să fie în mod necesar între om și cer, deoarece tot ce a făcut Dumnezeu pe lume e numai în hatărul omului, copilul răsfățat al lui Dumnezeu: din complexul acestor idei a ajuns la credința că fiecare om trebuie să aibă candela lui în cer, adică o stea, care licărește cât licărește și sufletul în el, și că acea stea se stinge pierzându-se în văzduh, când omul moare, după cum iese și se pierde în văzduh și sufletul lui. Și de altfel această legătură și asemuire între sufletul omului și lumină se intrevește în multe alte credințe ale țăranului. Dar dacă fiecare om are o stea, și dacă steaua lui e legată de viața lui, de ce stelele cari populează cerul sunt mereu aceleași? Adică de ce

(1) Lișna, Dorohoiu.

(2) Ezerile, Prahova; Răstoaca, Putna.

constelațiunile rămân neschimbate? Cum rămâne cu credințele poporului asupra acestor constelațiuni? Sunt și oameni nemuritori? El nu-și pune aceste chestiuni. E curios cum nu-și controlează poporul credințele lui una printr'alta: cât de profund pătrunde cu unele și cât de copilăros e cu altele. Dar dacă ar face acest control, nu ar mai fi fantazie, ci s'ar transformă în știință: și de sigur, începându-se acest control, s'a dat naștere primelor începuturi ale științei.

De altfel asemenea neconsecințe logice, această lipsă de coordonare între diversele lui credințe, nu sunt numai în credințele poporului nostru. Din contră ele sunt și au fost la toate popoarele și în toate timpurile. Și mai ales, în special această credință, cu toată lipsa ei de cel mai elementar simț de control, e la toate popoarele, și e veche de când lumea. Povestea cu Magii dela răsărit, cari văzând steaua lui Hristos pe cer, »stea nouă și foarte luminoasă, așa că i-a făcut pe ei să creadă că s'a născut un mare împărat, și au găsit cu cale că trebuie să se ducă să se închine Lui, ce este alt decât o constatare și o confirmare că și în lumea veche eră credința aceasta, sau cel puțin una analoagă: p. e. că ar fi vorba de o cometă în loc de o stea.

Aceste stele căzătoare, candelile cari se sting, sunt însă numai acele ce lăsând o oarecare dungă de lumină, mai lungă ori mai scurtă, după cum a fost și steaua de mare, se sting sus, după cum am spus, fără să ajungă la pământ: cum am zice noi stelele filante.

Însă tot poporul (1) și desigur cu gândul la bolizi, adaugă că mai sunt și alte stele cari cad, mai mari, rotunde și câte odată lungărețe, și intră adesea prin casele oamenilor, sau cad pe pământ sau chiar pe oameni. Acestea sunt smei sau balaurii sau sburătorii, cari umblă noaptea ca să pocească sau să omoare pe oamenii ce i-ar întâlni în calea lor: căci smei sunt niște ființe rele, cari sunt hărăziți de Dumnezeu să umble numai prin locuri pustii, sau case pustii; dar câte odată ajung și la oamenii «ursiți de soartă să nu rămâie ca ceilalți oameni». De aceea aceste stele căzătoare mai sunt numite și stele *rătăcitoare* sau *călătoare*.

Când intră prin casele oamenilor smei, se lasă la fetele și flăcăii îndrăgostiți ca să-i chinuească, credință așa de sublim descrisă în «Sburătorul» nemuritorului Heliade.

Acești smei de sigur au conflicte și între ei, și atunci se bat în

(1) Stănești, Vâlcea.

capete de se omoară, iar sângele lor cade pe pământ, închegat și negru. Cu acest sânge, când îl găesc țărani, afumă prin case, căci e bun că ferește pe copii de spărietură. Și nu e de mirat că-l găesc ei, pentrucă-l cunosc și-l întâlnesc adesea pe suprafața pământului. Să fie cărbunele de pământ, care se găsește la suprafața pământului câte odată, cum mi se afirmă de patru învățători din Neamț, și ale căror comunicări încolo sunt foarte serioase și importante? N'o fi însă mai degrabă ozocherita? Eu pe ce țaran am întrebat, nu au știut să-mi arate sângele de smeu.

Stelele călătoare pot fi și vrăjite, și cu această vrajă își află fetele încotro e ursitul lor; căci sunt unii cari știu să zică niște vorbe din gură și opresc steaua călătoare în loc; după aceea, iar prin niște vorbe pe cari le tot zic mereu, rânduește acea stea să plece din nou, și încotro o pornește atunci steaua, într'acolo e ursitul fetei.

Terminând cu credințele poporului despre cer și stele în general, menționez două credințe pe cari mi le spuneă mama asupra stelelor, dar despre cari credințe nu am primit, nici nu am auzit dela altcineva nimic.

Cerul, îmi spuneă mama, e sprijinit pe patru stâlpi, cari sunt patru stele și unul din acei stâlpi, pe cât îmi aduc aminte, eră în constelațiunea Scorpie, steaua Antares de sigur. Să nu fie oare vorba de cele patru stele regale, Aldebaran, Antares, Regulus și Fomalhaut, de cari s'a vorbit în citarea ce am făcut din Flammarion, la finele constelațiunilor zodiacale? La lumea veche, ele erau pasnicii cerului, iar la noi ar fi susținatori cerului; și aceste două idei se pot concilia de minune una cu alta.

În tot cazul steaua polară, căreia încă i se zice stâlpul, nu eră între cele patru, căci steaua polară ca stâlp e steajăr iar nu sprijin al cerului; țin minte bine că chiar mi s'a făcut această deosebire.

Îmi mai spuneă mama de șapte stele pe cer, stele cari nu stau locului; și când vor ajunge de vor veni toate în aceeaș linie, se va sfârși pământul. De sigur că eră vorba de planete, căci în popor nu se face nici o deosebire între stele și planete; și apoi vorba, că ele nu stau locului e cu totul hotăritoare. Și tot de sigur că aceasta e o credință veche, căci ea are în vedere pe cele șapte planete ale lumii vechi. Să fi observat lumea veche că conjuncțiunile mai multor planete ar coincide cu cutremure și cataclisme pe pământ? Așa ceva s'a scris și mai anii trecuți asupra conjuncțiunii planetelor mari Joe și Saturn, care, dacă așa o fi fost și credința

celor vechi, ar deveni o chestiune care ar căpăta un deosebit interes, trebuind a fi serios discutată, căci cine știe ce ar putea rezulta.

La cei vechi cerul eră divinizat sub două fețe: Cerul înstelat, cerul de noapte, Uranos; și cerul luminos, Zevs sau Joe, în care mai ales s'a întrupat idea de cer (1). Poeții latini chiar și ziceau câte odată Joe în loc de cer: p. e, la Horațiu găsim «sub Jove frigido» în loc de sub cerul rece, și tot astfel și la Enius și alții, găsim diverse expresiuni în cari prin Joe e indicat cerul.

Poporul român a făcut din cer numai locașul lui Dumnezeu; și încolo ca concepțiune fizică e aproape la fel concepțiunea poporului român cu a celor vechi. Astfel Anaxagora din Clazomene spune că cerurile sunt de piatră; Anaximandru, Anximene și Eudox din Cnid îl credeau făcut dintr'un material solid, deși nu spune anume din care. Empedocle credeă că cerul eră format din aer pe care focul îl făcuse ca de sticlă, transformându-l în cristal, iar stelele erau niște focuri ieșite din pământ, cum sunt focurile emanațiilor de gaze inflamabile, cari, după cum adaogă Xenofon, se aprind seara și se sting dimineața.

Platon chiar descrie bolțile concave din cari e format cerul.

Aristotel își închipue mai multe ceruri de cristal, ca să poată

(1) La Grecii vechi în fruntea Genesei lor e pus Chaos, Gea (Gaea), și Eros, trinitate primordială, în care Chaos este spațiul infinit plin de întuneric, Gea e materia terestră în cale de formațiune, și care în urmă s'a confundat cu Pământul însuși, iar Eros e forța atractivă, gravitațiunea universală a noastră. Din Chaos, întunericul se desfăcu în două: într'un principiu masculin și unul feminin, Erebos și Nix sau Noaptea, cari născură pe Aether și Himera, lumina regiunilor superioare și lumina atmosferei pământești. Astfel, ca și în geneza biblică, întâiu se născu lumina. Apoi Gea, singură, sub influența lui Eros născu pe Uranos, cerul instelat, și în urmă munții și abisul mărilor, Pontos. Uranos deveni soț al Geei, formându-se perechea primitivă, izvorul vieții universale, perechea nemuritoare, celebrată din cele mai vechi timpuri până și de poeții vedici. Ultimul făt al acestei divine perechi a fost Cronos, timpul, cel cu sfaturi istețe. În urmă Gea, revoltată de cruzimea lui Uranos, care începuse să oprească în loc mersul creațiunii cufundând pe noii săi născuți în profunzimile pământului, puse pe Cronos, cel mai întreprinzător din fii ei, care surprinse pe tatăl său Uranos și-l mutilă, așa ca să nu mai poată procrea, și astfel Cronos, timpul, și Rhea, cursul timpului, care apoi deveni tot o zeificare a Pământului, ca și Gea, formă a doua pereche în fruntea creațiunii. Dar și Cronos la rândul lui, și tot pentru că voise și el a opri mersul creațiunii, înghițindu-și copii pe cari îi nășteă soția sa, e înlăturat de fiul său Zevs, după îndemnul mamei lui Rhea, care reușise să scape pe Zevs să nu fie înghițit și el. Cronos fu înlănțuit de Zevs, care îi luă locul în capul creațiunii, dela care începe adevărata perioadă a creațiunii, timpul istoric al ei și al Mitologiei. Zevs e cerul luminos.

trece lumina prin ele, și aparținând la sfere diferite, însă toate concentrice, pământul fiind în centrul lor comun. Aceste ceruri poartă astre diferite, fiind: cerul lui Mercur, cerul lui Marte, al Soarelui, etc., în număr de opt ceruri, cel de al optelea cer fiind Firmamentul, care eră cerul stelelor și dincolo de el eră infinitul gol. Cerurile se învârtiau cu iuțeli diferite. Totuș unii autori admiteau și al noulea cer, numit «Primul Mobil» care înlănțuia pe celelalte ceruri într'o mișcare uniformă și comună.

De altfel și la Ovreei vechi erau aceste credințe. În Talmud se scrie că rabinul Barchana a ajuns până acolo, unde cerul se îmbină cu pământul și și-a pus pălăria pe fereastra cerului; dar voind să și-o reia n'o mai văzù, căci cerurile o luaseră în rotațiunea lor și rabinul așteaptă încă ca revoluțiunea sferelor cerești să-i readucă pălăria și stă mereu cu mâna întinsă, gata ca să o prindă repede când s'o întoarce și o trece prin fața lui.

IV.

SOARELE.

Pentru popor Soarele e o ființă vie și sfântă: «Sfântul Soare»(1). El e un tânăr foarte frumos, a cărui față e atât de strălucitoare, încât luminează tot Pământul (2). Soarele se plimbă zilnic pe bolta cerească, ca să lumineze Pământul. Și în această călătorie, el nu merge pe jos, ci călare: până la prânz călărește pe un bivol (3), din cauză că până atunci el se urcă în cer, și drumul la deal e mai greu; delă prânz până la namiezi călărește pe un cal, iar delă namiezi până seara pe un leu. Unii (4) însă pun numai bivolul și calul sau leul. Să nu fie cumva această credință în legătură cu faptul că, vara, Soarele răsare imediat după constelațiunea Taurului, care ar fi bivolul pe care călărește Soarele, și când apune se vede în urma lui constelațiunea Leului sau Calului, cum am văzut că mai e numită constelațiunea Leului în popor? Eu cred că da.

Când descalecă seara, Soarele mănâncă un colț de prescură și

(1) În comunicarea din Negrești, Neamț, se adaugă că: „E păcat a vorbi rău despre el, căci se supără, și atunci, celor ce-l vorbesc de rău nu le mai trimite lumină și căldură; ba poate să-i și arză“.

(2) Călugăreni, Prahova; Răstoaca, Putna.

(3) Ezerile și Călugăreni, Prahova.

(4) Călugăreni, Prahova.

bea un pahar de vin (1); iar alții (2) spun că Soarele mănâncă de trei ori pe zi: dimineața și seara mănâncă bine și la prânz mănâncă colțul de prescură cu paharul de vin.

După ce a cinat, Soarele își urmează apoi călătoria pe țărâmul celălalt pe jos, înconjurând Pământul pe la marginile lui, până ajunge iar la Răsărit, unde sosește dimineața, și-și reiă din nou calea din ajun. Sau drumul ce-l face după ce apune până ce răsare, îl face prin niște subterane, sau tainițe, sau bolte ascunse, pe sub pământ (3).

Sunt însă și unii cari cred că tot drumul de pe cer Soarele îl face călare pe Leu (4). Seara Leul fiind ostenit, se duce de se culcă împreună cu Soarele, într'un loc întunecos, de unde sunt duși la Răsărit pe când ei dorm duși, fiind transportați de niște monștri mari (4), spre a răsări dimineața. Dacă monștrii au lăsat pe Soare împreună cu Leul ca să se odihnească, atunci Soarele răsare frumos și strălucitor, arătând lumii că este vesel; iar dacă nu a fost lăsat să se odihnească, atunci Soarele răsare posac și înnegurat, sau nici nu se mai arată lumii ca să-l văză, ascunzându-și fața în nori.

Leului i se urăște să șeadă mereu în dreptul nostru (5), de aceea iarna fuge mai încolo de noi, făcându-ne ca să-l rugăm să vie iar.

Iată și o explicație fizică a soarelui (5): Soarele este format din raze fierbinți și foarte strălucitoare; și prin ajutorul lor el încăzește și luminează Pământul. Sau e un glob înconjurat de raze și prin puterea lui Dumnezeu ni le trimite nouă.

După cum vedem, toate aceste credințe sunt în mare asemănare cu ale celor vechi.

La Grecii vechi Helios-Hyperion, strălucitorul care merge pe sus, după cum spune Homer, iese la Răsărit din cursul profund al fluviului Ocean, sau dintr'un lac format de acest fluviu, și ridicându-se deasupra pământului se urcă în cer, pe a cărui boltă solidă înaintează mergând încet, ca la deal, căci se tot suie mereu până la mijlocul cerului, cum îi zice Homer culminațiunii; iar de acolo începe să se pogoare spre Apus, mergând tot așa de tacticos ca și la suire, până ajunge iar la pământ și se cufundă în fluviul Ocean.

(1) Călugăreni, Prahova.

(2) Ezerile, Prahova.

(3) Lișna, Dorohoiu.

(4) Stănești, Vâlcea.

(5) Stănești, Vâlcea.

Nici Homer și nici Hesiod nu spune cum trece Soarele apoi dela Oceanul de Apus la cel de Răsărit. Dar poeții posteriori spun câte ceva, p. e., că Soarele apunând, el se culcă într'un așternut de aur, opera lui Hephaestos (Vulcan), așternut aripat, care pe timpul somnului Soarelui îl duce repede pe fluviul Ocean, înconjurând Pământul dela Apus spre Răsărit.

În Rig-Veda discul Soarelui e asemănat cu o roată înflăcărată, care aleargă pe cer; și această simplă și primitivă idee Grecii o desvoltară în poezia lor, și din roata ariană scoaseră un car, la care sunt înhămați cai luminoși că te orbesc, cari răsuflă pe nările lor lumină și flăcări; iar Helios deveni falnicul conducător al acestui car supranatural, mânănd caii stând în picioare. Zeul fără preget, voinic și în floarea tinereței lui, cu pletele fâlfâind în raze strălucitoare, apărea astfel în radioasa lui majestate, aruncând priviri teribile pe sub casca lui de aur, proiectând în toate direcțiunile imense mănunchiuri de raze de lumină, pe când ușoara și măreața lui mantie fâlfâie umflată de suflarea adierii dimineții.

Pe cât se vede, țărâmul român înclinând mai mult spre ideile simple homeriane, n'a lăsat înlături cu totul nici pe cele mai posterioare: patul cu aripi l-a transformat în Soarele dormind dus de monștri, și fluviul Ocean să intreveadă în drumul din jurul pământului; a mănținut și pe Helios ca tip al frumuseței bărbățești a tânărului în floare, dar a cărui față numai ea singură radiază lumina solară, însă l-a dat jos din superbu-i car, punându-l călare: mai modest, dar cu atât mai în splendoare, căci prin aceasta numai el este totul în lumina solară, neavând nevoie de nimic împrumutat unui decor. De altfel carul și caii de foc ai acestui car, luați dela Soare, i-a dat Sfântului Ilie: chestie de asemănare de nume între Helios și Ilie, de care avem atâtea exemple în Mitologie; ba încă i-a mai dat Sfântului Ilie și tunetul și fulgerul, pe cari le-a pus în legătură cu acest car și caii lui, și ca consecință i-a mai dat, după cum vom vedea, și trăsnetul, de care a despuiat pe Zevs sau Joë. Și nu a uitat să explice și de ce Soarele se depărtează de noi iarna, aducând lucrul tot cam ca în Mitologie. În Mitologie Helios se duce iarna spre fericții Etiopieni, de altfel ca și Apollon spre fericții Hyperboreeni; iar credința noastră populară, fără a fericii pe nimeni, deplânge pe ai noștri, că leului purtător al Soarelui i se urăște să șadă mereu în dreptul nostru, și o mai pleacă făcându-ne ca să-l rugăm să se mai întoarcă; dar pe cât se pare, leul

nici se sinchisește de ruga noastră, ci, ca o pasăre călătoare, are timpul lui regulat când se duce și când vine îndărăt.

V.

LUNA.

Ca și Soarele și Luna «e o sfântă, care luminează noaptea în locul Soarelui, iar ziua se odihnește (1)», deși nu i se zice direct decât foarte rar «Sfânta Lună». În închipuirea poporului Luna este o fecioară frumoasă ca ne alta și e soră geamănă cu Soarele, sau o soră mai mică a Soarelui (2). Frăția Soarelui cu Luna și faptul că aceste două corpuri cerești nu se întâlnesc pe cer, căci când e Soarele pe cer Luna nu se vede; și chiar dacă se vede câte odată Luna, în zilele senine de tot și în faze mai mari, dar se vede fără lumină și par'că ar fugi de Soare, a dat naștere la mai multe legende cari toate au acelaș fond. Soarele a vrut să se însoare cu sora sa Luna, dar a fost împiedicat de ceva în cele din urmă, și nunta nu s'a mai făcut, iar de atunci Luna fuge mereu de Soare, și nu se mai văd între ei. Astfel :

a) Soarele (3), când a fost să se însoare, nu a găsit altă soție mai potrivită pentru el decât pe soră-sa, Luna, pentrucă eră cea mai frumoasă făptură, fiind ea între fecioare cum eră el între flăcăi: și prin urmare «a logodit cu dânsa». Iar când a fost la nuntă, ariciul a strâns mormane de pulbere la curtea Soarelui; și întrebat fiind ariciul de logofeții acestuia, că de ce face aceasta, el a răspuns:

— Pentru ca să mănânce caii nuntașilor.

Logofeții atunci i-au zis:

— Apoi pulbere să mănânce caii ?

— Da, răspunse ariciul, pentrucă dacă a ajuns timpul ca să ieă frate pe soră, Dumnezeu nu o să mai plouă ca să crească iarbă pentru vite; și prin urmare caii trebuie să se învețe de pe acum să mănânce praf, ca să nu le vină greu mai pe urmă.

Auzind logofeții acestea, au spus Soarelui; și acesta, de frică, n'a

(1) Răstoaca, Putna.

(2) Stănești, Vâlcea.

(3) Ezerile, Prahova.

mai luat pe Lună. Și de atunci ei nu s'au mai întâlnit, fiindcă i-a despărțit Dumnezeu.

Iar ariciul, pentru că a făcut acest bine, se zice că e păcat să-l omorîm.

Pe cât se vede, în închipuirea poporului, ariciul e un fel de filozof, cum crede poporul pe filozof, adică a toate știutor și modest, care își vede de filozofia lui retras de restul lumii, sau tăcut când e în lume, așa că nu intervine decât când crede el că trebuie, plin de o morală desăvârșită, și pe care o exprimă mai bucuros prin pilde, ca să nu jignească pe nimeni, să nu spuie cât ar trebui, ci să lase a se înțelege mult mai mult decât are el aerul că vrea să spuie.

b) Luna(1) este sora Soarelui, și Soarele a vrut s'o iea de soție, dar ea nu l-a vrut, căci este păcat să iea frate pe soră. Și de atunci Soarele o gonește mereu, însă ea fuge mereu de el și nu-l lasă să o ajungă. De aceea Luna odată răsare la Apus și merge spre Răsărit, altă dată răsare la Răsărit și fuge spre Apus.

În credința populară Luna și ea eră odată tot atât de luminoasă ca și Soarele, deoarece sunt frați și încă gemeni: dar lumina Lunii s'a mai micșorat, «că altfel ar fi și noaptea tot ca ziua de luminoasă», argumentează țărănul. Și cauza din care Luna și-a mai pierdut din strălucirea ei, e că, după ce s'a zădărnicit nunta ei cu Soarele, Dumnezeu, voind s'o ferească de vederea fratelui său, s'o uite Soarele, să se stingă în el focul dragostei pentru ea, a ascuns'o în diferite locuri, până în urmă și în fundul mării(2), ca să fie mai sigur ascunsă, să nu poată pătrunde Soarele cu vederea lui până la ea; însă apa mării i-a mai întunecat strălucirea, i-a mai stins focul razelor ei.

De altfel și la Grecii vechi Apollon, zeul solar, eră frate geamăn cu Artemisa, zeița lunară. Zeița a luminii curate, Artemisa e ca și Athena, deși cu totul în alt gen, fecioara neprihănită cea mai frumoasă și cea mai castă, care nu a cunoscut niciodată nici plăcerile căsătoriei și nici măcar focul dragostii.

În insula Creta, Artemisa se confundă cu o zeiță locală numită Britomartis, dulcea fecioară; și cum Cretani de sigur au avut mult ascendent asupra întregului litoral al Mediteranei, grație comerțului lor pe care situațiunea lor geografică îl înlesniă foarte mult,

(1) Stănești, Vâlcea; Cracău-Negru, Neamț.

(2) Călugăreni, Prahova.

cultul acestei zeițe locale să generalizeze, făcându-se din ea o a doua zeiță lunară: Britomartis devenind Luna cu lumina vapoasă, neguroasă, a mărilor, pe când Artemisa rămase Luna strălucitoare a uscatului; și ca să le poată acomoda una cu alta, se făcù din Britomartis zeița iubită ca o soră a Artemisei, amândouă fiind nedespărțite, amândouă cu aceleași plăceri, de a străbate munți și văi după vânat, și amândouă fecioare curate, așa că în definitiv se confundau una cu alta.

Tot astfel și Minos, principalul zeu Cretan, fu și dânsul confundat cu Apollon, devenind frate chiar al lui Apollon, adică fiu al lui Zevs ca și Apollon. Și astfel se generalizează și mitul cretan al iubirii lui Minos pentru Britomartis, mit care seamănă cu legenda noastră, confundându-se însă la noi Minos cu Apollon și cu Soarele și Britomartis cu Artemisa și cu Luna. Iată acel mit:

Minos, fiind atras de fulgerătoarea frumusețe a încântătoarei Britomartis, se aprinse de o dragoste nebună pentru această zeiță; și voind s'o răpească, alergă după ea s'o prindă. Dar casta fecioară fugi, și fugi fără intrerupere într'o goană fără preget, ca să scape de voinicul și aprigul ei urmăritor. Și când văzù că dânsul nu o slăbește de loc și că se aproprie mereu gata să puie mâna pe ea, neavând încotro, ca să scape să nu fie prinsă, întâmple-se orice s'o întâmplă încolo, se aruncă din înălțimea unei stânci în mare, unde căzù în plasa unui pescar. Atunci Artemisa îi veni în ajutor și, ca răsplată a castității sale, o ridică la rangul de divinitate. De atunci ea străbate mările noaptea și apare locuitorilor țărmurilor și insulelor, după cum credeau Cretanii.

«Grațioasă personificarea a Lunii», zice Descharmes, «care conduce pe marinari în mersul lor, luminează întreprinderile de noapte ale pescarilor și, reflectându-se la suprafața valurilor, se joacă în rețeaua plaselor. Sau încă, după datele legendei sale, ea este închipuirea Lunii călătoare, care merge pe deasupra pădurilor și munților, și care după un lung mers, fugind din fața Soarelui, care vrea s'o prindă, finește prin a se cufundă în abisul mărilor (a apune). Ea este într'un cuvânt Artemisa lunară a populațiunilor maritime».

Cultul său plecat din Creta s'a răspândit pe cea mai mare parte din țărmurile Mediteranei, dela Arhipelag până la Marsilia.

Astfel el a fost și în Italia și de acolo amintirea acestui cult a fost adusă de legionarii romani și păstrată prin legenda noastră, până în zilele noastre.

Fazele Lunii, cum nici nu se putea altfel, au impresionat pe

țărani; însă ei n'au putut să-și dea seama ce sunt aceste faze, nici nu le-a venit în gând nici o legendă, cel puțin eu nu cunosc nici una asupra lor, și nici din antichitate tradițiunea nu le-a dat nimic. În așa caz țăranul drept orice explicare spune că e faptul lui Dumnezeu, adăugând câte odată și vreun motiv de ordine morală. Cea mai importantă afirmațiune țărănească în acest sens asupra fazelor Lunii e aceasta (1): «Dumnezeu în fiecare lună înnoește Luna prin puterea lui, ca să arăte la oameni că din mic poate face mare și din mare poate face mic».

Când e Lună nouă, țăranii caută să vadă dacă au bani în pungă; și dacă au, bat punga ca să sune banii, căci cred că așa vor avea bani toată luna aceea. Unii chiar scot câte un ban din pungă și-și fac cruce cu el uitându-se spre Lună, și se roagă de ea ca să facă să li se înmulțească banii.

Petele de pe Lună le văd țăranii și sigur că nu-și dau seama că-s munți și văi, după cum nu-și dau seama nici de ce e în sine Luna. Unii, din cauza acestor pete, asemuiesc Luna cu fața unui om, căruia zic că i se vede pe lângă rotundul obrazului, dat de marginile Lunii, și ochii și nasul, formați de pete. Însă cei mai mulți explică aceste pete și în alte feluri: toate aceste explicări având ca fond comun că în Lună se vede un om, care mai de regulă e un cioban, și anume Abel, care a fost primul cioban pe Pământ, după credința biblică, și a fost omorât de Cain, pe care încă-l văd unii împreună cu Abel.

Iată câteva din aceste explicări:

a) Petele (2) ce să vadă pe Lună sunt un păstor cu fluierul în gură și cu oile. Acest păstor e blândul Abel. Dumnezeu l-a pus pe Lună ca să-l vadă oamenii cât a fost de blând; și de atunci se plimbă pe Lună cu fluierul în gură și cu oile.

b) Petele (3) de pe Lună închipuiesc doi frați: cel mai mare ucigând pe cel mai mic, îi poartă ca pedeapsă corpul în spinare; și în mână ține o căldare, în care curge sânge din capul celui mort.

c) În Lună (4) sunt doi frați din cari unul e pedepsit să bea neconținut păcură dintr'un ciubăr, pentru că a omorât pe celălalt.

d) Petele ce se vadă pe Lună (5) sunt Cain, care sugă sângele

(1) Lișna, Dorohoiu.

(2) Stănești, Vâlcea; Cracăul-negru, Neamț.

(3) Ciocăneștii-mărgineni, Ialomița.

(4) Cristești, Botoșani.

(5) Negrești, Neamț.

fratelui său Avel, căci după ce l-a ucis, ia stors sângele într'un vas (ciubăr) și de acolo bea.

e) In Lună (1) se vede un cioban cu oile stând rezemat în bătă și cu obielele opincilor întinse ca să se usuce; iar alături de el este o fântână, lângă care șade o femeie, care a venit să iea apă și mai stă de vorbă cu ciobanul.

Această din urmă închipuire asupra petelor din Lună e cea mai răspândită; și totuș ea s'ar potrivi mult mai bine asupra constelațiunii Ciobanului care are lângă el Fata Mare cu Cobilița și Fântâna din Răscruci; dar cu fantazia nu se discută.

VI.

ECLIPSELF.

Eclipsele sunt numite *întunecimi* de Soare sau de Lună.

Eclipsele de Lună crede poporul că se întâmplă din cauză că Luna e mâncată de niște dihanii, cum nu sunt pe pământ, numite *Vârcolaci* sau *Svârcolaci*.

Vârcolacii sunt explicați însă în diverse feluri.

După unii, ei sunt un fel de animale mai mici decât câinii. Am auzit aceasta de atâtea ori și dela atâția; unii chiar zic că sunt niște căței, și anume doi. Iar după alții sunt niște balauri sau smei (2), sau un fel de animale cu mai multe guri (3), cari sug ca niște caracatițe; sau sunt niște stafii, și mai sunt numiți și Pricolici (4).

Acești vârcolaci au diverse origini.

Unii spun că ei se fac din copii cari mor nebotezați (5); sau din acei oameni, cari se nasc din părinți necununați (6), și Dumnezeu îi blestemă de se fac vârcolaci. Alții spun că vârcolacii se fac dela sine, dacă cel ce mestecă mămăliga dă cu făcălețul (mestecăul sau melesteul) în foc (7); sau dacă, măturându-se casa în asfințitul Soarelui, se dă gunoiul spre Soare (8). Iar alții spun (9) că vârcolacii

(1) Călugăreni, Prahova.

(2) Cristești, Botoșani; Negrești, Neamț.

(3) Cracăul-negru, Neamț.

(4) Braniștea, Dâmbovița.

(5) Bârcu, Neamț.

(6) Turcoaia, Tulcea.

(7) Cristești, Botoșani.

(8) Cristești, Botoșani.

(9) Lișna, Dorohoiu.

se fac din văzduh, numai din cauză că torc femeile noaptea fără lumânare, mai ales la miezul nopții, și mai ales cu scopul de a face niște vrăji cu firul tors astfel. Pe acele fire stau vârcolacii; și acele fire se fac dela sine în calea unui vârcolac. Cât aceste fire nu se rup, vârcolacii rezemați pe ele sunt puternici, și merg încotro vor: atunci ei atacă corpurile cerești și rup cu dinții din ele; și așa rup și din Lună, pe care uneori o prefac toată în sânge, alteori par'că nici nu mai rămâne. Dacă însă se rupe firul pe care stau vârcolacii, atunci ei își pierd puterea mai de tot și se duc în altă parte prin văzduh.

Cum de rămâne Luna după eclipse tot întreagă, cu toate că o mănâncă vârcolacii? Unii (1) o explică zicând că Luna, fiind mai voinică decât vârcolacii, ei nu pot decât să o muște, dar în definitiv birue Luna, căci dacă s'ar întâmpla ca vârcolacii să mănânce Luna de tot, atunci s'ar sfârși lumea. De aceea în multe părți țării au obiceiul să facă un sgomot infernal, că auzind vârcolacii să se înspăimânte, și de frică să lase Luna și să fugă; trag clopotele la biserică, fac sgomot cu clește, frigări, pirostirii și fiare în genere, bat în tingiri sau tăvi, trag cu puștile, țiganiii lăutari cântă cu viorile și instrumentele lor lăutărești; se face în fine sgomot cu orice, numai să fie sgomot, și cât de mare.

Alții zic că Luna fiind mare, deși vârcolacii trag de ea de toate părțile, însă nu o pot înghiți și, învinși de oboseală, îi dau drumul și ea se vede tot întreagă. În fine alții pun totul în fugă: Luna fugind foarte repede, vârcolacii n'au vreme decât să piște puțin din ea și o scapă.

Eclipsele de Soare sunt explicate de unii ca și cele de Lună: adică vârcolacii mănâncă Soarele cum mănâncă și Luna. Iar Soarele scapă de ei ca și Luna, sau pentru că leul (2), pe care călărește Soarele, se luptă cu vârcolacii și-l scapă pe Soare din gura lor.

Alții (3) însă spun, că în timpul eclipsei de Soare, Luna trece repede pe lângă Soare, iar Dumnezeu îl întunecă pe Soare, ca să nu vadă Luna, ceea ce e tot în legătură cu vechea dragoste a Soarelui cu soră-sa Luna. E însă foarte adevărat că în timpul eclipsei de Soare, Luna trece în dreptul Soarelui, și tocmai aceasta e cauza eclipsei: să fie în această credință o întrevedere a realității aces-

(1) Gura-Boului, Olt; Lișna, Dorohoiu.

(2) Stănești, Vâlcea.

(3) Ezerile, Prahova.

tui fenomen? Cu oarecare bunăvoință s'ar putea răspunde afirmativ.

În fine alții (1) spun, că Soarele se întunecă, pentru că văzând răutățile oamenilor, și ne mai putându-le privi, își ascunde fața; sau de scârbă își întoarce fața. Sau (2) că întunecimea de Soare e un semn dat de Dumnezeu, pentru ca oamenii să se pocăiască.

În legătură cu această idee, unii (3) zic, că întunecimile de Soare și de Lună se fac atunci, când Dumnezeu poruncește vârcolacilor să le mănânce, că lumea văzând aceasta să se înfioreze, și să se mai abată dela rele.

Iată și o explicație cu puțină poezie (4): De frumoși ce sunt Sfântul Soare și Sfânta Lună, niște lighioane, cari trăesc acolo sus în cer, râvnesc la ei și vin să-i sărute; dar îi înghit și-i scot apoi și mai frumoși de cum au fost. Alții (5) însă, mai prozaici, zic că dihaniile de vârcolaci se apucă de rod din Soare și din Lună pentru a ne face rău nouă; dar după cum am spus mai sus, avem noroc că Soarele și Luna fug repede, că altfel am fi pierduți.

Când se întâmplă eclipse mai ales de Soare, țărani spun că atunci e bine să se aprinză în case lumânarea dela Paște (6), și să se facă rugăciuni și mătăanii.

Pe cât se vede, cu tot creștinismul de care poporul nostru este absolut convins, tot a mai rămas ici și colo câte o reminiscență a vechiului Roman, care vede în Soare și în Lună niște zeități. Altfel Sfântul Soare și Sfânta Lună de ce ar fi niște Sfinți? Credința însă că disparițiunea Soarelui ar însemna sfârșitul omenirii, își are logica ei. Sublima poemă «Visul» a lui Lord Byron a dat sub cea mai măeastră formă teribilul tablou al unui astfel de sfârșit al omenirii. Însă nu e nevoie de o imaginațiune byroniană, ca să-și poată cineva închipui ce ar rămâne Pământul și ce s'ar alege cu viețuitoarele de pe el, dacă într'un moment dat Soarele ar încetă lumina și căldura lui. Și dacă poporul crede, că acelaș cataclism ar fi și dacă Luna nu ar mai lumina, aceasta vine din credința ce are el în frăția dintre Soare și Lună, credință care nu-i permite a deosebi în gândul lui pe aceste două corpuri cerești.

(1) Ciocăneștii-mărgineni, Ialomița.

(2) Negrești, Neamț.

(3) Răstoaca, Putna.

(4) Călugăreni, Prahova.

(5) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

(6) Bârcu, Neamț.

Și de altfel, Luna se vede numai pentru că e luminată de Soare, și deci sfârșitul luminii Lunii ar fi premers de acela al luminii solare, cum o observă și Lord Byron în poema sa.

În fine voi încheia aceste credințe populare despre eclipse cu credința (1) că într'un caz de războiu, dacă s'ar întunecă Soarele, ar fi rău de neamul creștinesc, iar dacă s'ar întunecă Luna, ar fi rău de Turci; care-i cam tocmai vorba lui Alexandru cel Mare asupra eclipsei de Lună din ajunul bătăliei dela Arbela.

Și în legătură cu aceste idei, sunt unii țărani cari cred că întunecimile de Soare și de Lună sunt prevestitoare de războiu și de mari vărsări de sânge, sau de mari calamități (2). Acestea însă le văd mai ales în Comete, despre cari vom vorbi îndată.

În privința credințelor celor vechi asupra eclipselor, Adolphe Pictet, autorul scrierii *Originile Indo-Europene*, se miră că nu se găsește la scriitorii vechi Greci și Romani nici o mențiune despre mitul lor primitiv asupra eclipselor. Totuș de sigur că credințele vechilor Greci și ale Romanilor trebuie să fi fost tot ca ale popoului nostru, adică că vreunul sau mai mulți monștri ar fi atacând Luna și Soarele în timpul eclipselor, deoarece sgomotul ce se face la noi în timpul eclipselor îl făceau și ei. Astfel Tacit în *Annales* descrie un adevărat războiu dela o eclipsă de lună, și Juvenal încă vorbește de așa ceva. Despre vrăjitoarele Tesaliene se spune că ele se lăudau că au multe relațiuni cu Luna, și că ele prin vrajele lor o scăpau pe Lună de Dragonul care voia să o înghită, iar că aceste vraje vrăjitoarele le făceau în timpul eclipselor chiar și bătând în căldări spre a face sgomot.

Dar credința în monștri cari atacă Luna și Soarele în timpul eclipselor e universală și a fost în toate timpurile până și la vechii Ari. În Mahabhârata, vechea poemă arică, se spune că demonul Rahu a băut pe furiș din băutura nemuririi destinată zeilor, și fiind văzut de Soare și de Lună, aceștia l-au spus lui Vișnu. Vișnu supărat tăia capul lui Rahu. Însă capul tot rămase nemuritor, și el urmărește mereu pe cer pe cele două astre, cari l-au denunțat, pentru a le înghiți (3). Aceeaș povestire o face și Vișnupurâna.

(1) Bistricioara, Neamț.

(2) Talea, Prahova.

(3) Și de sigur, când acest cap drăcesc ajunge și prinde ori Luna, ori Soarele, aceștia se aleg numai cu ceva mușcături, căci încolo, ele fiind înghițite întră prin gură și ies prin ceafa capului: ceea ce explică destul de nostim de ce Luna și Soarele rămân tot întregi după eclipsă.

Mitul a trecut din India la Mongoli, unde Rahu a devenit Araho; și Mongolii de asemenea fac mare șgomot în timpul eclipselor, pentru a alungă monstrul. Și tot astfel, și mai ales din cauza potrivirii de sunete, Raho a putut deveni draho sau draco, confundându-se cu drăkon la vechii Greci și cu draco la Latini, devenind astfel Dragon sau Balaur.

Deci credința poporului nostru că vârcolacii ar fi balauri, își găsește astfel o origine cu totul veche, deși în această origine a fost un singur balaur.

Însă etimologia cuvântului românesc vârcolac indică pe vârcolaci ca lupi, așa că cei doi vârcolaci căței ar fi doi căței de lup.

Și și această credință de vârcolaci lupi trebuie să fie veche, și probabil tot arică, căci e până și la Scandinavi.

VII.

COMETELE.

În popor cometele se numesc *Stele cu Coadă*; și pentru el, ele nu sunt decât niște semne dumnezeiești puse pe cer, prin cari lumea este vestită că o așteaptă mari nenorociri, ca: războaie sângeroase «între Crai și Impărați» (1), epidemii mari în oameni și vite, foamete ș. a. și acestea au să aibă loc în partea încotro se vede steaua cu coadă (2). Și sfârșitul lumii va fi vestit de o stea cu coadă: de aceea mulți văzând o astfel de stea, o ieau și ca semn că poate s'a apropiat sfârșitul lumii, și se pregătesc de moarte, trecându-și timpul, cât se vede steaua pe cer, în post și rugăciuni (3).

De altfel credințele în prevestirile rele ale cometelor sunt comune la toate popoarele și au fost în toate timpurile, poate numai cu mici excepțiuni. Ce să mai zicem de biete credințe populare, când se găesc chiar și în timpurile noastre Falbi, atotștiutori, cari prevestesc cometa, care are să distrugă Pământul, precum și timpul când se va întâmpla aceasta. Dar ea, șireata, nu vrea să le facă pe plac.

Războiul din 1877—78 a întărit și mai mult credința poporului nostru în prevestirile, de cari am spus, ale cometelor. În una din comunicările ce am primit, iată ce spune un țăran (4): «Se văd

(1) Negrești, Neamț.

(2) Bârcu, și Călugăreni, Neamț.

(3) Braniștea, Dâmbovița.

(4) Stănești, Vâlcea.

câte odată stele cu coadă, cari prevestesc rele, ca răsboaie, ciumă ș: a. Așa, în anul 1877, în timpul războiului Românilor cu Turcii, se văzù pe cer o stea cu coadă, care la început fu mică; după aceea a început să se lungească și să se apropie tot mai bine de noi; și tocmai aproape de sfârșitul războiului această stea cu coadă pieri».

VIII.

METEORE ATMOSFERICE.

Țăranii au foarte puține idei, și foarte limitate, asupra meteorelor atmosferice în genere. Astfel:

a) *Vântul* se formează pentru țărani (1) din suflatul unor dihanii rele, cari ar voi să nimicească totul de pe fața pământului, și să rămână numai ele singure. De sigur că aceste credințe se refer numai la vânturile tari, cari usucă totul vara și îngheață totul iarna, cum sunt mai ales Crivățul și Austrul; căci încolo se pare că țăranul, deși având o oarecare teamă de vânt, îl crede însă și folositor în anumite împrejurări. Așa se spune următoarea poveste:

O fată dela țară, frumoasă și isteată nevoie mare, se întâlnește pe drum cu trei flăcăi, cari îi spuseră câte trei:

— Bună dimineața, fată mare.

Fata care cunoscù, că cei trei flăcăi erau, unul Vântul, altul Căldura și al treilea Gerul, răspunse la bună dimineața al lor:

— Mulțumesc la unul din voi.

Și își căută de drum. Flăcăii însă se opriră în drum și începură să dispute între ei, căruia anume i-a mulțumit fata. Flăcăul Căldură spuse:

— Mie, căci știe dânsa că, de-oiu prinde-o eu vara la munca câmpului, îi răsoc creierii în cap de o fac să cadă jos la pământ întinsă moartă.

— Ba mie, zise Flăcăul Gerul, căci știe fata că, de-oiu prinde-o eu iarna pe drum, o fac de înțelenește de frig, de rămâne moartă buștean în drum.

Dar Vântul mai împăciuitor zise:

— Știți ce, haideți s'o întrebăm pe ea; că după vorba voastră par'că fiecare ați avea dreptate; și eu cred că și eu aș avea dreptățile mele să cred, că mie mi-a mulțumit.

(1) Lișna, Dorohoiu.

Toți se învoiră la această propunere, și luându-se după fată cu toții și iuțind pașii, o ajunseră; și unul din ei o întrebă cui a mulțumit ea. Fata răspunse că Vântului. Atunci Căldură îi zise:

— Lasă, te-oiu prinde eu la vară pe câmp...

Dar fata îi tăiă vorba și îi răspunse scurt:

— Nu-mi pasă; numai Vântul să bată.

Gerul la rândul lui, începù și el să-i zică:

— Te-oiu prinde eu la iarnă...

Dar și lui fata îi tăiă tot așa de scurt vorba, răspunzându-i și lui:

— Nu-mi pasă, numai Vântul să nu bată.

Și plecă, și îi lasă pe flăcăi să mai dispute între ei, dacă vor mai aveà poftă (1).

În legătură cu vântul trebuie pusă și o credință a țăranilor asupra Ielelor.

În popor este credința că vârtejul format câte odată de vânt, care ridică în sus praful, (nu e vorba de uragan ci de vârtejul obișnuit de praf), este foarte primejdios, căci e dracul în mijlocul vârtejului; și de aia nu e bine să te prindă vârtejul în mijlocul lui, căci dracul te poate ridică în sus, de unde dându-ți drumul de odată, să te schilodești căzând. Nu odată am auzit povestindu-se că vârtejul ar fi ridicat astfel pe cineva, dar că nu a văzut aceasta cel ce povestea, ci altul i-a spus că a văzut cu ochii lui. Unul chiar preciză că cel prins de vârtej fusese ridicat cât înălțimea unui stâlp de telegraf. În genere însă și fără această ridicare, tot e credință că dracul din mijlocul vârtejiului poate face mare rău celui prins în vârtej, mai ales paralizii: «îi iea o mână, sau un picior, sau îi strâmbă gura», cum zic țăranii. Acelaș rău îl fac și Ielele, vârtejul de vânt fiind înlocuit cu hora lor.

Ielele, Dânsule, Șoimanele, Dobrele sau Sfintele, și mai ales Joi-mărițele, în poporul român fiind numite indeferent cu una din

(1) În revista *Șezătoare*, an. II, sub titlu Vântul, iată ce să spune: „Vântul e un flăcău frumos și sburdalnic, a cărui locuință e în văzduh. El șeade cu mama sa și e neinsurat. De când lumea cată să se însoare și nu mai poate. Când e ostenit de alergat prin lume după însurătoare șade acasă de-și caută de gospodărie și atunci în lume e liniște; când îi abate iar de însurătoare, o iea iar prin lume și atunci bate vântul“. Și mai departe: „Pe aripile vântului se urcă sufletele spre Raiu și Iad, până ajunge la vămile văzduhului“. „Tot pe aripele vântului călătoreșc și smei“. „Când vântul suflă cu putere și vreme multă, jelește un suflet care s'a spânzurat ori înecat“. „Vântul nu bate în Raiu“.

De altfel și la cei vechi Hermes (Mercur), zeul vântului, eră și zeul Psychopompos sau Psychogogos, adică zeul conducător al sufletelor.

aceste numiri, sunt inchipuite ca niște zâne răutăcioase, foarte frumoase și frumos îmbrăcate, dar cari nu iartă ochiu de muritor să le vadă. Ele trăesc sus în aer, însă noaptea se pogoară și pe pământ și merg împreună în horă cântând și jucând, dar fără să atingă pământul decât rareori, și atunci se pălește iarba de sub picioarele lor, îngălbînindu-se ca cum ar fi fost dogorită de foc, și locul se bătătorește. Și «Doamne ferește să te întâlnești cu ele!». Căci credința generală e că ele te strigă pe nume dela spate, și dacă te întorci să le vezi, ele te pocesc, sau cum se zice altfel, te șoimănesc. Tot ele șoimănesc și pe oamenii cari dorm noaptea afară pe câmp, sau sub vreun copac: atunci ele fac mai întâiu horă împrejurul celui culcat în așa locuri.

Această credință explică locuțiunea țărănească: «e luat din (de) Iele», vrând să se zică că cineva e schilod.

Însă ceea ce le-a meritat în deosebi numele de Joimărițe, este că ele pedepsesc șoimănind pe fetele leneșe, cari nu și-au tors cânepa și inul până la Joia-Mare, adică Joia din săptămâna patimelor (1).

Astfel țărani sunt departe de a vedea pe Joe și Marte, cele două divinități păgâne, pe cari le-ar pune ca spirite rele împreună, spre a denumi aceste zâne rele, cum susține răposatul G. Dem. Teodorescu, căci e evident Joi-Mare, în cuvântul Joimărițe, care primitiv a trebuit să fie pronunțate Joimărițe, cu accentul pe a, și pe urmă s'a mutat accentul, devenind Joimărițe; căci credința sus zisă cu fetele leneșe, nu mai lasă nici o îndoială asupra formării acestui cuvânt. Și de ce e tocmai Joia Mare în această credință, cu toate că nu ar fi de discutat, căci fantaziile nu se discută, dar aci se înțelege ușor, având chiar o logică și încă importantă. Țărancă romană iea și ea parte la munca câmpului împreună cu bărbatul; și deci lucrările ei casnice de iarnă, între cari e și torsul, ea trebuie să le isprăvească înainte de a se începe lucrarea mai intensiv a câmpului, care începe cam pe după Paște, că apoi nu mai are când toarce până la toamnă târziu, când va avea altă cânepă și alt in de tors.

După cât se pare, aceste zâne rele sunt reminiscențele zeițărilor vântului, Harpiile sau Hărăpitoarele, zeițele tempestelor sau ale morții, confundate și cu Dryadele, nimfele protectoare ale pădurilor, cari pedepsiau pe cei ce tăiau arborii mari, cari erau sub protecțiunea lor, și în jurul căror arbori ele făceau horă cântând și

(1) Măcăi și Scheiul, Argeș.

jucând. Și sunt unii țărani cari cred că au auzit cântul Ielelor prin văzduh, mergând noaptea pe câmp, sau prin pădure, cum credeau și cei vechi de Dryade. Iar fluierile puse în scorburile copacilor, împrejurul cărora ar cânta și jucă Ielele, devin fluierie fermecate, din cari, când îți cântă cineva, nu te poți stăpâni să nu joci, și poți jucă până vei muri, dacă cel ce-ți cântă din fluierul fermecat n'o vrea să înceteze cântecul și o cântă mereu înainte.

Să nu fie cumvâ Elo (Aello), Harpia reprezentând suflarea uraganului, cuvântul dela care a derivat numirea de Iele, ce se dă la noi acestor zâne? Greu de admis. Căci am auzit pe unii țărani spunând că nu e bine să li se zică pe nume; și dacă li se zice Iele, este cum se zice iele sau ele la ori ce femei; și sunt destule motive de crezut că țărani aceștia să aibă dreptate, pentru că am văzut că li se mai zice și Dânsule.

b) *Ploaea*, o dă Dumnezeu când vrea, iar când nu, dă secetă.

Tot Dumnezeu face și norii. Numai de grindină spun că o fac Solomonarii (1), cari umblă prin nori călări pe balauri, purtând cu ei norii cu grindina. Solomonarii fac să cadă grindina pe moșia cui voesc ei. Nu cumvâ acei norișori mobili, cari afectează diverse forme, formându-se și desfăcându-se repede, numiți de Italiani Ascitizi, nori cari apar pe cer înaintea norilor furtunoși, și mai ales de grindină, au dat idea țăranilor despre Solomonarii călări pe balauri, cari ar merge înaintea celorlalți nori, ca cum ar alege locul unde să bată grindina? E tot ce poate fi mai posibil. Cât privește numirea de Solomonari, cred că ea vine din aceea că la țărani români înțelepciunea lui Solomon, deși mai nu ar ști să spuie bine cine a fost Solomon, e închipuită ca un ce cu totul extraordinar; și ei cred că Solomon, cu înțelepciunea lui, știă ca să domine spiritile rele, cari i se supuneau necondiționat. Pe unele din aceste spirite rele Solomon, ca să scape lumea de ele, le-a închis în sticle, pe dopul cărora a pus sigiliul său, și le-a aruncat în fundul mării; și oricât sunt ele de puternice și rele, când văd sigiliul lui Solomon, nu îndrăznesc să scoată dopul sticlei, sau să spargă sticla și să iasă afară; mai ales că ele cred că Solomon trăește încă; pe altele le-a închis în fundul pământului; și numai câteva cari au scăpat atunci lui Solomon, sau au scăpat mai în urmă, cine știe cum, din închisorile în cari au fost închise de Solomon, mai sunt libere și fac toate relele și pe pământ și în

(1) Băreu, Neamțu.

cer. Aceste credințe asupra lui Solomon le au însă Mahometanii mult mai înflorite, cu mari minunății: adevărate povești mitice, ba încă și mai fantastice și fără vreun substrat în legătură cu fenomenele din natură, cum erau miturile.

c) *Tunetul, Fulgerul și Trăsnetul* sunt operele Sfântului Ilie.

După credința țărănească (1), Sfântul Ilie urmărește prin cer spiritele rele, pe diavolul, plimbându-se pe norii cerului cu cai, trăsura și biciu de foc. Tunetul e huruitul roatelor trăsurii și tropotul cailor Sfântului Ilie, când caii o ieau mai repede la goană prin nori. Când fulgeră, Sfântul Ilie amenință caii cu biciul său de foc ca să-și iea avânt caii; de aia după fulger urmează imediat și tunetul; iar când trăsnește, atunci Sfântul Ilie a lovit pe diavolul cu săgeata. Lumina e mai mare la trăsnet decât la fulgerul simplu, căci săgeata e mai iute asvârlită decât amenințatul biciului, și e mai plină de foc; iar fulgurile sunt vârfuluri din săgeata aruncată astfel. Diavolul încolțit, ca să scape de urmărirea Sfântului Ilie, caută să se ascundă în ce-i iese înainte: om, vită, pom, casă, sau ori ce alt lucru; dar Sfântul Ilie tot îl vede și așa ascuns și tot trăsnește după el; și așa, trăsnește și ființa ori lucrul în care s'a ascuns diavolul. De aceea, când fulgeră, oamenii își fac cruce ca să nu să apropie diavolul de ei și să fie și ei trăsniți odată cu diavolul (2).

În privința tunetului unii (3) mai cred și că, atunci când tună, se bat norii cei groși și întunecoși în capete; și din bătaia lor cade pe pământ un fel de spumă, care e bună pentru vătămătură.

I n c h e i e r e .

Creștinismul nu a șters cu totul din gândul Românului toate vechile credințe și legendele în legătură cu acele credințe ale Romanului păgân. Din ele, unele s'au furișat ici și colo și tot au mai rămas, câte odată mai străvezii și mai lămurite, altă dată mai înnegurate și mai tulburi: am văzut atâtea în cursul acestei lucrări, și mai sunt multe altele despre cari nu am vorbit, căci nu ar fi fost la locul lor în această lucrare. Și această furișare s'a întâmplat nu numai la noi, ci la toate popoarele lumii nouă creștine: la fiecare popor s'au furișat câteva din credințele și legendele în

(1) Ezerile, Prahova; Lișna, Dorohoiu.

(2) Bărcu, Neamț.

(3) Gura-Hangului, Grințieș și Bistricioara, Neamț.

legătură cu acele credințe ale strămoșilor necreștini ai aceluiași popor.

Neapărat, cu aceste credințe vechi furișate pe lângă creștinism, nu e chiar un sincretism în adevăratul înțeles al acestui cuvânt, aceste credințe furișate rămânând numai ca niște erezuri, iar nu credințe alipite religiunii creștine; dar tot e ceva aproape de un sincretism, căci ele fac parte din convingerile poporului, el nedându-și seama că aceste erezuri nu sunt în nici o legătură cu credința lui creștinească, și că din contră ele sunt vrășmașe acestei credințe. Numai știința de carte va scoate pe popor din această mare rătăcire.

Dar pe lângă această parte rea a acestor erezuri, că ele lovesc în credința creștinească, mai sunt și altele. Unele din aceste erezuri împiedică pe țaran dela munca câmpului în anumite zile, cari nu sunt sărbători creștinești; altele îl fac superstițios, vărindu-i în cap tot felul de frici și ipohondrii; altele înlesnesc tot felul de înșelătorii cu cari sunt furați deabinelea câte odată bieții țărani de unii oameni leneși, răi și șireți, cum sunt Solomonarii și vrăjitorii în genere; și mai sunt și alte rele. Aceste erezuri au însă și o parte bună, dar nu pentru țărani, căci pentru ei, ele nu au decât părți cu desăvârșire rele; ci această parte bună o au pentru Istorie; căci ele, prin ele înșile, vorbesc de obârșia fiecărui popor, deoarece sunt dela strămoșii aceluiași popor: astfel ele dau la iveală a'uatul din care s'a plămădit acel popor, adică, cari sunt popoarele vechi din al căror amestec s'a născut el, și cam în ce proporție au intrat ele în plămădirea lui, bine înțeles, ținând seamă și de gradul de cultură al acelor popoare, precum și de împrejurările în cari s'a format și s'a dezvoltat noul popor, căci toate aceste diverse cauze au lăsat urmele lor în alcătuirea erezurilor lui.

Și aceste erezuri ale unui popor, luate împreună cu vechile legende plăsmuite chiar de acel popor, legende cari poartă ștampila unor timpuri îndepărtate, de când acel popor eră încă în fașe, și cari legende, în cazuri când s'ar putea naște vreo îndoeală, precisează de unde s'au furișat unele erezuri, cari sunt rezultate din unele credințe cari au fost comune la mai multe din popoarele vechi; luate împreună și cu graiul aceluiași popor, toate împreună formează, alături de Istorie, Cartea de Aur a originii aceluiași popor, carte de care și Istoria trebuie să țină socoteală, fiind unul din cele mai sigure izvoare ale ei, deși izvorul poate cel mai gingaș, căci trebuie umblat cu el cu multă băgare de seamă și reclamă mult discernământ. Iar văzând din cele cuprinse în această lucrare atâtea

pagine prețioase, căci dau date categorice ale acestei Cărți de Aur a originii noastre, cine de bună credință ar putea pune la îndoială originea noastră daco-romană? Astfel, cu fruntea sus, putem zice ca și Ovidiu, deși el a spus-o din alt punct de vedere: «Et documenta damus qua simus origine nati».

INDICAȚIUNI

ASUPRA

HĂRȚII CONSTELAȚIUNILOR ASTRONOMICE PRINCIPALE

VIZIBILE ÎN ROMANIA (1).

Constelațiunea cea mai veche și cunoscută de toți este *Ursa Mare*, sau *Carul Mare*, formată din 7 stele, din cari 4 formează Corpul Ursei sau Roatele Carului, iar celelalte trei Coadă Ursei sau Oiștea Carului; Roatele din urmă ale Carului se zic Custozii Ursei.

Ducând o linie prin Custozii Ursei *în sus* și prelungind-o de 4 ori cât distanța dintre Custozi, dăm peste o stea mai luminoasă, *Steaua Polară*, care formează vârful Cozii *Ursei Mici*; iar Ursa Mică formată tot din 7 stele, împreună cu Polara, are afară de Polară pe celelalte stele cam pe jumătate mai puțin luminoase și pe jumătate mai puțin depărtate una de alta decât stelele Ursei Mari.

Linia ce am dus prin Custozi și Polara o vom numi linia principală.

Între cele 2 urse șerpuește *constelațiunea Dragonului*, formată din 18 stele, și lângă Dragon vine *constelațiunea lui Hercule* din 21 stele.

Să observăm bine că în această regiune a cerului sunt 5 trapeze geometrice: unul în Ursa Mare, altul în Ursa Mică, 2 în Dragonul, din cari unul reprezintă Incolăcitura Dragonului și celălalt Capul lui, în fine al cincilea trapez e în Hercule. Aceste trapeze se pot uni, după cum se indică în hartă, prin 2 linii perpendiculare între ele.

Lângă trapezul ce reprezintă Incolăcitura Dragonului, spre linia principală, se distinge *Cefeu* cu 8 stele mai importante, din cari 3 cele mai luminoase formează un arc, care adesea se pune singur ca fiind constelațiunea Cefeu.

(1) Aceste indicațiuni pot servi la orientat pe harta constelațiunilor astronomice, pe care o dăm la fine (Stampa I). Ele au și o importanță pentru istoricul acestei lucrări, deoarece sunt indicațiunile trimise de mine în luna Fevruarie 1896 învățătorilor sătești împreună cu harta. De aceea păstrez și situațiunile planetelor mai importante prin mărimea lor aparentă, din luna Martie și până la finele acelu an, cum erau ele atunci.

Între trapezul care reprezintă Capul Dragonului și cel din Hercule, formând cam un triunghi echilateral cu ele, se vede o stea foarte frumoasă, unul din briliantele cerului, numită *Vega*, care face parte din *constelațiunea Lirei*. Restul constelațiunii se distinge ușor.

Lira vine între brațele *Crucii*, o constelațiune ce se distinge ușor, în *Calea Laptelui* (acea fâșie albicioasă ce se vede pe cer).

Și tot în Calea Laptelui alături de Cruce, spre partea opusă liniei principale, se distinge iar o stea foarte frumoasă, aproape ca și Vega. Această stea e Altair, sau Capul Vulturului, și face parte din constelațiunea Vulturului, care încolo se distinge ușor, știind pe Altair.

Constelațiunea Ophiuchus și Șarpele, care vine lângă Vultur și Hercule, n'are nimic important afară de mărimea ei.

În opoziție cu Vega, în raport cu trapezul lui Hercule, se distinge bine *Coroana Boreală*, cu 7 stele, din cari cea mai luminoasă, care e cam ca *Polara* de mare, este numită *Gemma* sau *Piatra Prețioasă* a Coroanei.

Coroana vine la mijloc între trapezul lui Hercule și o stea foarte frumoasă, rivală cu Vega și chiar superioară, numită Arcturus. Arcturus vine și cam pe prelungirea liniei formate din cele 2 stele din vârful cozii Ursei Mari.

Împrejurul lui Arcturus se formează la distanță un mare pentagon aproape regulat, cu stelele *Vega*, *Polara*, *Regulus*, *Spicul* și *Antares*, linia Vega-Polara fiind cea mai scurtă și formând:

Vega-Polara-Arcturus-Regulus un mare trapez.

Vega-Polara-Arcturus-Antares un alt mare trapez.

În fine câte 3, Vega-Arcturus-Spicul și Antares-Arcturus-Regulus formând două linii aproape drepte și perpendiculare una pe alta.

Sirius, cea mai frumoasă stea de pe tot cerul, vine cam pe prelungirea liniei Spicul-Regulus, și formează un triunghi dreptunghi cu Regulus și Polara, cu unghiul drept în Regulus.

În acest triunghi dreptunghi este cuprins *Procion*, *Castor* și *Polux*.

Aceste stele odată recunoscute, constelațiunile din cari fac parte se disting ușor.

Linia principală prelungită dincolo de Polara ne conduce peste un trapez mare, aproape pătrat, care formează *constelațiunea Pegasul*, și prelungită mai departe tot atâta, ne dă peste Fomalhaut.

Încolo *Cassiope* care e lângă Pegas și *Perseu* lângă Cassiope se disting ușor. De notat e că Cassiope vine opusă cu Ursa Mare în raport cu Polara, și pentru că ambele, și Ursa Mare și Cassiope sunt formate de stele cari nu apun niciodată la noi, atunci când Ursa Mare e la Zenit, Cassiope

e la Orizont și vice-versa, sau când Ursa Mare e la Răsărit, Cassiope e la Apus și vice-versa.

Tot așa vine și *Capra*, care face parte din *constelațiunea Vizitiului* cu trapezul ce formează Capul Dragonului. Vizitiul e compus din 5 stele remarcabile, între cari e și Capra; acestea formează un pentagon caracteristic și foarte distinct.

Perseu vine între Cassiope și Vizitiu; și *Taurul*, din care se distinge ușor Aldebaran și Pleiadele, vine lângă Perseu.

În fine cine nu distinge pe frumosul *Orion*. El vine lângă Vizitiul și Gemenii. Cele 3 stele din mijlocul lui sunt numite mai de ordinar Cei trei Regi, și cam pe prelungirea liniei celor 3 Regi vine Sirius.

Restul constelațiilor se distinge ușor cu ajutorul hărții și cunoașterea constelațiilor precedente.

Constelațiunile Ursa Mare, Ursa Mică, Dragonul, Cefeu, Leul Mic, parte din Vizitiul cu Capra sunt formate din stele cari nu apun niciodată la noi, de aceea dela ele este ușor să ne orientăm în orice timp pentru celelalte.

Constelațiunile notate în hartă cu numerele XVIII—XXIX sunt cele 12 constelațiuni zodiacale; în ele se află soarele cam câte o lună, fiind în Martie în Peștii, în Aprilie în Berbecul, în Maiu în Taurul și așa mai în colo la rând.

Primăvara începe când soarele ajunge în Peștii, în punctul V la 8—9 Martie.

Din cauză că soarele se mișcă în constelațiunile zodiacale în timp de un an, aspectul cerului de noapte se schimbă; de aceea pentru a ne da seama de întreg cerul, căci numai noaptea stele sunt vizibile, trebuie studiat cerul în câteva nopți în interval de 3—4 luni și este bine să fie alese nopți fără Lună, și în acele nopți să fie studiat cerul și de cu seară și despre ziua.

Pentru ca indicațiunile hărții să corespundă cu cerul, trebuie să ne închipuim harta că *o privim de jos în sus cum privim cerul*: adică cum o privim punând-o deasupra capului cu fața în jos. *Și dacă o punem astfel și potrivim ca direcțiunea liniei principale să corespundă cea de pe harta cu cea de pe cer, toate celelalte direcțiuni de pe hartă vor corespunde cu cele de pe cer.*

În hartă nu am pus planetele, căci ele n'au pozițiune fixă, ci se mișcă ca și Soarele în constelațiunile zodiacale.

Dintre planete, acelea cari sunt vizibile ca stele principale și cari ar putea să ne încurce când le vedem într'o constelațiune, sunt Venera, Marte, Joe, Saturn și Mercur și iată cari au fost pozițiunile lor din luna Martie și până la finele anului 1896.

Venera în *Martie* în Vărsătorul și apoi în Peștii, în *Aprilie* în Peștii și apoi în Berbecul, în *Maiu* în Berbecul și Taurul, în *Iunie* în Taurul și Gemenii, în *Iulie* în Gemenii, Racul și Leul, în *August* în Leul și Virginia,

în *Septemvrie* în Virgina și Balanța, în *Octomvrie* în Balanța și Scorpionul, în *Noemvrie* în Săgetătorul și în *Decemvrie* în Capricornul.

Venera este așa zisul luceafăr de seara și dimineța. Până la finele lui Iunie (27) a fost luceafăr de seara și apoi până la finele anului a fost luceafăr de dimineța. La începutul lui Iulie a fost sub Polux în linie dreaptă cu Castor și Polux; la finele lui August a fost de tot aproape de Regulus; la mijlocul lui Septemvrie foarte aproape de Spicul; la mijlocul lui Octomvrie foarte aproape de Antares.

Marte în *Martie* în Capricornul și Vărsătorul, în *Aprilie* în Vărsătorul și Peștii, în *Maiu* în Peștii, în *Iunie* în Peștii și Berbecul, în *Iulie* în Berbecul și Taurul, în *August* în Taurul, în *Septemvrie* în Taurul și Gemenii, în *Octomvrie* în Gemenii, în *Noemvrie* în Gemenii, în *Decemvrie* în Gemenii și Taurul. Pe la jumătatea lui August a fost între Aldebaran și Pleiadele frumos de văzut, dar putând să încurce rău pe cel ce nu cunoaște bine această parte a cerului.

Joe în *Martie*, *Aprilie*, *Maiu* și *Iunie* în Racul, *restul anului* în Leul. A fost de tot aproape de Regulus în primele zile ale lui Septemvrie, împreună cu Venera.

Saturn în Balanța tot anul.

Mercur a fost vizibil seara numai câtva timp înainte și după epocele 3 Maiu și 1 Septemvrie, la Apus în urma Soarelui, puțin timp după apusul Soarelui, și vizibil dimineța la epocele 22 Iunie și 12 Octomvrie la Răsărit, înaintea Soarelui, puțin timp înainte de răsăritul Soarelui.

COMUNICĂRILE INTREBUINȚATE.

1. **Almajelul, Mehedinți.** *Preotul I. Gomoiu.* Cei trei Regi *Toiege*. Legenda Căii Laptelui cu jurătorul strămb. După Calea Laptelui se îndrumau robiții de Turci spre a se întoarce în Țara-Românească.
2. **Butești, Vâlcea.** *I. D. Brănișteanu.*
3. **Stănești, Vâlcea.** *Const. Rădulescu.* Soarele merge călare pe leu; seara se culcă cu leul și sunt târiți de monștri spre răsărit. Leului i se urăște să stea mereu în dreptul nostru. Vârcolacii balauri. Legenda a doua asupra Lunii. Blândul Abel în Lună. Luceafărul porcesc deșteptătorul. Povestea cu cometa din 1877. Stelele căzătoare vrăjite. Bolizii smei.
4. **Băsenii-Stârci, Argeș.** Țăranii se îndrumază cu ajutorul Cărelor. Calea Laptelui servia ca popoarele robite să fie duse noaptea mai departe. Crucea din Calea Laptelui. Credința despre Cloșcă la Dumineca mare. Vierii Rarița.
5. **Măcăi, Argeș.** *P. Dumitrescu.* În Carul Mare și Carul Mic puneă Traian pe robii ce-i ducea din Dacia la Roma. Crucea e aceea pe care s'a răstignit Hristos. Șarpele e cel ce a ademenit pe Eva. Joimărițele pedepsesc pe fetele cari n'au isprăvit torsul inului și cănepii până la Joi-Mare. Gemenii. Romul și Rem. Racul a furat al patrulea piron. Virigina e Fecioara Maria. Balanța va fi cântarul cu care va cântări Hristos păcatele oamenilor. Arcașul răboinic roman. Chitul lui Ionas. Porumbița e cea trimisă de Noie din corabie.
6. **Scheiu, Argeș.** *Ion Sinescu.* Crucea se află în Troian. Rarița trei stele. Sfredelul. Crucea e lemnul pe care a fost răstignit Hristos. Virgina Fecioara Maria. Impăratul Traian robind pe Daci și ducându-i la Roma, aceștia au fugit înapoi, venind noaptea pe Troian.
7. **Costești, Muscel.** *C. Becuț.*
8. **Braniștea, Dâmbovița.** *C. Ionescu.* Vârcolacii, stafii și pricolici. Drumul robilor e numit astfel pentru numeroșii robi luați de Impăratul Traian. Pământul susținut de un pește sau doi bivoli.
8. **Ezerile, Prahova.** *N. Bordeanu.* Noi nu vedem chiar cerul ci numai

albăstrimea lui. Stelele sunt candelile. Noaptea Sf. Ingeri fac slujbă în cer și când toacă, cocoșii aud și cântă. Pământul e așezat pe trei picioare de fier, pe cari le roade sgriptoroaica care se nutrește cu mălaiu și apă, etc. Legenda ariciului cu munții și văile. Soarele călare pe bivol, cal și leu. Soarele mănâncă de 3 ori pe zi. Legenda ariciului cu nunta Soarului. Sf. Ilie se plimbă prin cer cu cai, trăsură și biciu de foc, etc.

10. **Călugăreni, Prahova.** *Iorgu Ștefănescu.* Soarele tânăr frumos cu fața luminoasă, umblă călare pe bivol, cal și leu și mănâncă numai când descăleacă seara, apoi își reîncepe călătoria pe celălalt tărâm. Ascunsul Lunii în mare. Ciobanul din Lună, cu oile și femeia cu care stă de vorbă la fântână. Legenda poetică a eclipselor. Rarița redusă la Cei trei Regi.

11. **Talea, Prahova.** *R. N. Hoita.* Lira Ciobanul cu oile. Pegasul Toaca. Eclipsese prevestesc răboaie. Din spusele ciobanilor: Gheorghe Nedelcu, Ion Baciș și Gheorghe Șerbănoiu.

12. **Mărginenii-de-sus, Prahova.** *Naie Popescu.* Steaua polară Stâlpu. Crucea. Fata mare cu cobilița. Vega luceafărul cel mare de miezul nopții.

13. **Scorțeni, Prahova.** *G. Stoicescu.*

14. **Rușavăț, Buzău.** *Ana Morareț.* Carul mic Plugușorul. Vulturul Fata mare cu cobilița.

15. **Dumitrești, Râmnicul-Sărat.** *I. Dumitrescu.* Cloșca e ceasosornicul de noapte al țaranilor în timpul iernii.

16. **Drăgănești, Olt.** *C. Pănculescu.* Ursul Mare, Ursul Mic și Candela cerului, Omul, Căpățâna, Gavădul Mare și Gavădul Mic, Gonitorul, Frații. *Legenda cerului* aproape completă.

17. **Gura-Boului, Olt.** *Ion Drăgulescu.* Cerul locuit. Soarele și Luna mai voinici decât vârcolacii.

18. **Ciocăneștii-mărgineni, Ialomița.** *Em. Popescu.* Ursul a speriat boii Carului mare. Delfinul, Crucea, Impărăția de Sud-Vest în credința asupra Căii Laptelui.

19. **Gaița, Ialomița.** *Anghel Vlădescu.* Cingătoarea Regelui, Rarița zisă și Greblă, Vulturul Fata Mare cu cobilița.

20. **Ulm, Brăila.** *G. Popescu.* Porumbița. Din spusele moșneagului Mircea Pârlog de 96 de ani.

21. **Turcoaia Tulcea.** *C. Popescu Măgureanu.* Când se deschide cerul, vorbesc vitele. Legenda Căii Laptelui cu paiele furate de fin dela naș. Delfinul, Cruce, Paloșchița. Din spusele bătrânilor Vlad Lupoica de 60 de ani și Ion Tufeci de 70 de ani, amândoi născuți și trăiți toată viața în această comună.

22. **Răstoaca Putna.** *G. Cursaru.* Cerul e așternutul picioarelor lui Dumnezeu. Noi nu vedem chiar cerul ci numai albăstrimea lui. Soarele ființă sfântă, a cărei față luminează tot pământul. Luna este o ființă sfântă care

luminează noaptea, iar ziua se odihnește. Eclipsele se fac când Dumnezeu poruncește vârcolacilor să le mănânce, pentru ca lumea văzând aceasta să se înfioreze. Zodiile țin în mâna lor soarta oamenilor. Din spusele fărtașilor Gheorghe Angheluță de 50 de ani, Vasile Zamfir de 48 de ani și Vasile Tarbă de 45 de ani.

23. **Grigoreni, Bacău.** *I. Ghindeanu.* Carul Mare cu trei perechi de boi. Vulturul Fata cu cobilița. Din spusele moșnegilor Vasile Jigău de 105 ani, Gavrilă Sava de 80 ani, Gheorghe Papuc de 65 ani și Ion Șerban de 70 ani.

24. **Negrești, Neamț.** *D. A. Alexandrescu.* Stelele Sori mai mici rupti din Soare, etc. Să nu se vorbească rău de Soare. Legenda Carului Mare cu «De acum o vrea Dumnezeu, ori n'o vrea». Vega Ciobanul. Vulturul Fata cu cobilița.

25. **Cătunul Mănăstirea Bistrița, Neamț.** *Gh. Constantinescu.* Carul Mare cu trei perechi de boi. Vega Regina stelelor. Crucea Mare. Legenda cu balaurul din dealul balaurului. Din spusele moșnegilor Andrei Ignat de 95 ani, Ion Roșu de 88 ani, Toma Ardeleanu de 86 ani și Costache V. Gavrila de 85 ani.

26. **Călugăreni, Neamț.** *D. A. Locșa.* Când înnoptează și Găinușa e la toacă, atunci oamenii știu hătărit că oaia se satură de iarbă. În Carul Mare a dus Iov averile de le-a îngropat, iar în Carul Mic s'a dus Iov la Cer. Polux Comoara lui Iov. Rarițele. Sfredelul, Secerea.

27. **Dobreni, Neamț.** *Darius.* Porcarul cu Porcii. Din spusa moșneagului Constantin Boboc din Cășerie.

28. **Măstăcani, Neamț.** *A. Baci.* Cerul se deschide la Ovidenie (21 Noembrie). Cerul e ținut de Simion Stâlplnicul care ține și Pământul. Din spusele moșnegilor Vasile Gr. Ungureanu de 60 ani și Ion Barcan de 65 ani.

29. **Uscați, Neamț.** *I. Dumbravă.* Luceafărul de dimineață și de seară (Venera) e steaua Ciobanului. Legenda cu Capcâni. Legenda mai simplă cu sfredelul și comoara lui Iov. Din spusele moșnegilor Vasile Davija de 73 ani, Constantin Carhiță de 72 ani, Vasile Florian de 70 ani, Vasile Mazarinu de 90 ani și Ion Lupei de 82 ani.

30. **Bârcu, Neamț.** *G. Popovici.* Ucigă-l crucea mână boii Carului. Găinușa dela 24 Iunie face să crească popușoiul. Vârcolacii se fac din copii morți nebotezați. Solomonarii duc norii de grindină. Din spusele bătrânilor Pavel Ciobanu de 65 de ani, Gheorghe Boiță de 66 de ani, Dumitru C. Ciobanu de 64 de ani.

31. **Cracaoani, Neamț.** *G. V. Nicolau.* Venus steaua ciobanului, Vega luceafărul de Miază-Noapte, Pleiadele Găinușă, Rarițele Cei trei Regi.

32. **Cracăul-negru, Neamț.** *C. Punteșcu.* Stelei polare Impărat, Vega Luceafărul cel Mare de Miezul-Nopteii. La Crucea se închină oamenii zicând

că li s'a arătat Isus Hristos. Ophiuchus și Șarpele Luceferii cei Mici, Coroana boreală Cociorvă. Din spusele moșnegilor Gheorghe A Antăloai de 74 de ani și Ion Subțirelu de 74 ani.

33, 34, 35. **Gura-Hangului.** *G. Leonescu; Grințieș, G. Căvrilișleanu-Tașcă; Bistricioara. P. Cădere, jud. Neamțu.* Polux Comoara, Rarițile dat foarte bine, Secera, Cloșca numită și stelele ciobanului, Ophiuchus și Șarpele Calea rătăciților, Vizitiul și Perseu Carul lui Dumnezeu și al dracului. D-l P. Cădere a luat cele comunicate din spusele moșnegilor Toader Lăcătușul de 80 de ani și Ștefan A Savi de peste 75 de ani.

36. **Hangu, Neamț.** *D. Diaconiță.* După răsăritul Stelei Ciobanului se poate mânca brânză în zilele de post. Coromâsla Ciobanului răsare și apune odată cu Ciobanul, Vizitiul zis și Trăsura.

37. **Cristești, Botoșani.** *I. Iordăchescu.* Legenda Carului Mare cu Pepelea. Cassiope Mănăstire. Cine se scoală de vede Găinușa răsărind în postul Sf. Petrului, va avea noroc. Crucea Mare, Crucea Mică, Fata de Impărat cu coromâsla, Calea Laptelui Crângul cerului. Vârcolacii se fac dacă se dă cu meilesteul în foc, sau dacă se aruncă gunoiul seara spre Soare-apune.

38. **Lisna, Dorohoiu.** *I. Cernat.* Cerul este o boltă așezată pe apă și pe stâlpi. Ingerii aprind seara stelele ca pe niște lumânări, Vârcolacii și firele toarse de femei noaptea ca să facă vraje. Luna o face Dumnezeu ca să arate că din mic poate face mare și din mare poate face mic. Ursa Mică Grapă, Vizitiul Ocol, Corpana boreală Casa cu ogradă, Leul Calul, Pământul făcut din felurite lucruri amestecate la un loc, etc. Vântul din suflarea duhurilor rele. Din spusele moșnegilor Gheorghe Drâmbă de 80 de ani, Dumitru Printrinjel de 75 de ani, Manolache Frunză de 95 de ani, Dumitru Lupan de 63 de ani și ale babelor Maria Anton Antonecioaia de 70 de ani și Zamfira Bilibori de 70 de ani.

39. **Cordăreniu, Dorohoiu.** *I. Balinescu.* Steaua polară steaua ciobanului, Colăcul și Capul Balaurului, Iezii caprei Sfredelul Pământului, Vulturul Domnului, Cassiope Scaunul lui Dumnezeu. Când or mănâncă-o de tot pe Lună vârcolacii, se sfârșește lumea. Din spusele țaranului Tudor Simion.

CUPRINSUL

	pag.
Introducere	1
Cap. I. Constelațiuni	4
I. Cele două Urse	" 10
II. Dragonul	12
III. Hercule. Omul	" "
IV. Lira. Ciobanul cu Oile. Luceafărul cel Mare de Miezul nopții. Luceafărul cel Frumos. Regina Stelelor. Istoricul acestei constelațiuni	" "
V. Lebăda sau Crucea. Crucea Mare sau Crucea Miezului nopții. Fata Mare cu cobilița. Cobilița Ciobanului. Fântâna din răseruci. Ce alte constelațiuni mai sunt numite Cruce și Fată	13
VI. Delfinul. Crucea sau Crucea Mică	14
VII. Vulturul. Vulturul Domnului. Fata de Impărat	15
VIII. Cefeu. Coasa	" 16
IX. Perseu. Căpățâna. Barda sau Toporul. Carul Dracului	" "
X. Cassiope. Scaunul lui Dumnezeu. Mănăstirea	" "
XI. Andromeda. Jghiabul Puțului	" "
XII. Pegasul Toaca. Gavădul Mic	" "
XIII. Vizitiul. Trăsura sau Surugiul. Capra. Iezii Caprei. Burghiul. Carul lui Dumnezeu	18
XIV. Văcarul	" "
XV. Coroana Boreală. Hora. Fata Mare din Horă. Lăutarii	19
XVI. Ophiuchus și Șarpele. Șarpele. Calea rătăciților	" "
XVII. Peștii. Crapii	20
XVIII. Berbecul	" "
XIX. Taurul	21
XX. Gemenii. Frații. Romul și Rem. Comoara. Istoricul	24
XXI. Racul. Legenda cu mersul racului înapoi	25
XXII. Leul. Calul. Gavădul Mare	23
XXIII. Virgina. Fecioara. Legenda Aracneii. Istoricul acestei constelațiuni	" "
XXIV. Balanța. Cântarul. Istoricul acestei constelațiuni	27
XXV. Scorpionul. Scorpia	28
XXVI. Săgetătorul. Arcașul. Legenda Centaurilor. Chiron	" "
XXVII. Capricornul. Țapul. Cornul Caprei	29
XXVIII. Vărsătorul	30
XXIX. Orionul	31
XXX. Câinele Mare și Câinele Mic. Dulăul și Cățelul. Zorii. Spite'nicul Mic	35
XXXI. Balena. Chitul	38
XXXII. Porumbița	" "

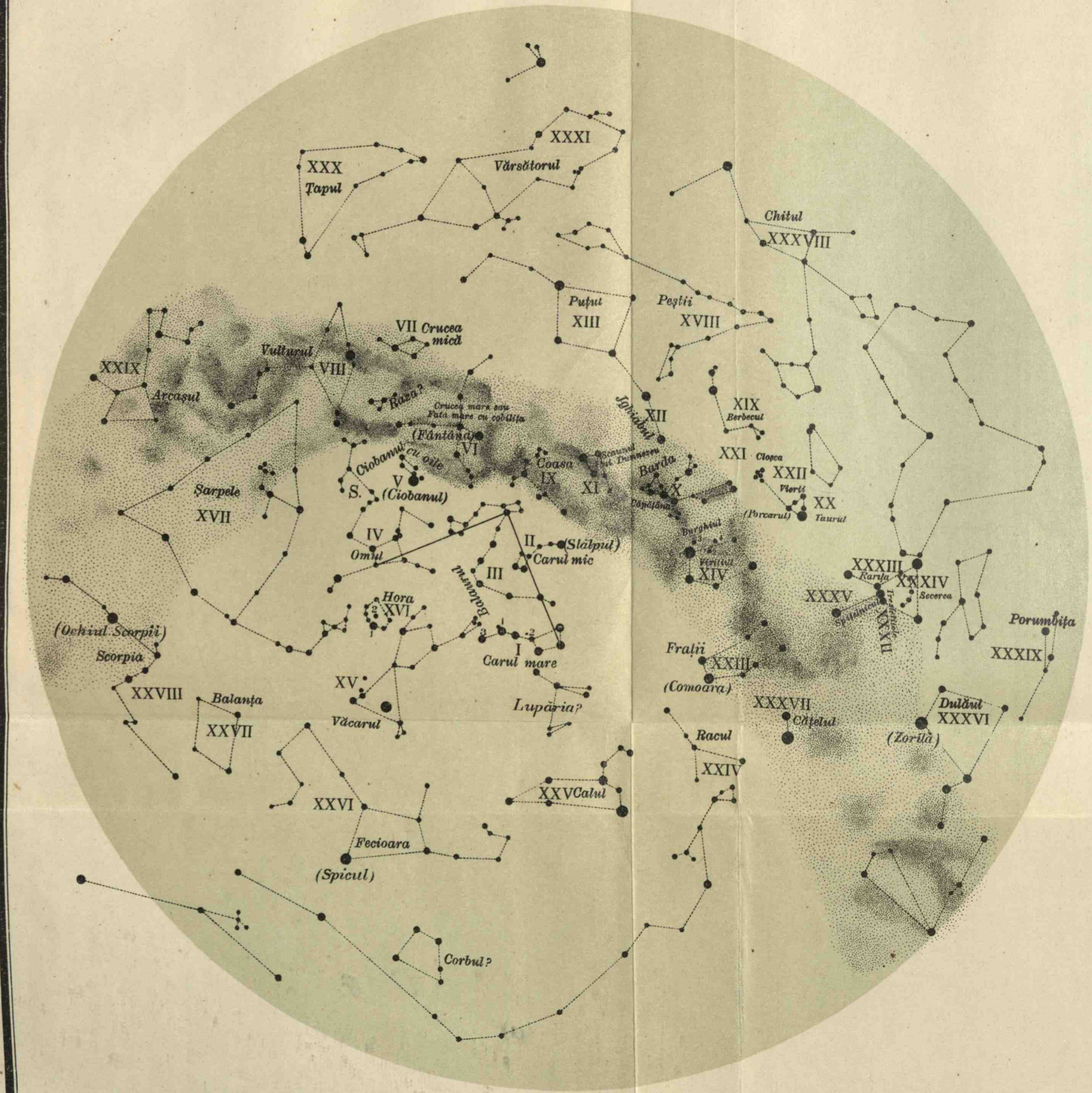

	Pag.
Cap. II. Pământul	51
Credința cu sripturoaica, cum stă pământul și cutrumurele de pământ	"
Legenda munților și văilor cu ariciul și albina	52
Cap. III. Cerul	54
Cerul material și mărginit	"
Toaca 'n cer și cocoșii. Deschiderea cerului	"
Existența mai multor ceruri	55
Stelele candel. Fiecare om cu steaua lui	"
Sburătorii și stelele călătoare	57
Stâlpii cerului. Cele șapte planete	58
Cerul la cei vechi	"
Cap. IV. Soarele	60
Călăria zilnică a Soarelui și depărtarea de noi Iarna. Credințele celor vechi asupra Soarelui în comparațiune cu credințele țaranului român.	"
Cap. V. Luna	63
Legenda dragostei Soarelui pentru Lună și Ariciul	"
Legenda fugirii Lunii de Soare și ascunderea ei în mare	64
Legenda cu zeița Britomartis la cei vechi	"
Fazele Lunii	65
Petele Lunii. Ciobanul din Lună	66
Cap. VI. Eclipsele	67
Eclipsele de Lună. Vârcolacii	"
Eclipsele de Soare	68
Ce ar fi dacă Soarele sau Luna ar fi mâncate de tot de vârcolaci	69
Credințele celor vechi asupra eclipselor	70
Cap. VII. Cometele	71
Cap. VIII. Meteore Atmosferice	72
a) <i>Vântul</i> . Legenda cu Vântul, Căldura și Gerul	"
Vârtejurile de praf	73
Ielele	"
b) <i>Ploaia</i> . Grindina și solomonarii	75
c) <i>Tunetul</i> , fulgerul și trăsnetul	"
Incheiere	76
Indicațiuni asupra hărții constelațiunilor astronomice	79
Comunicările întrebuințate	83

VERIFICAT
2007

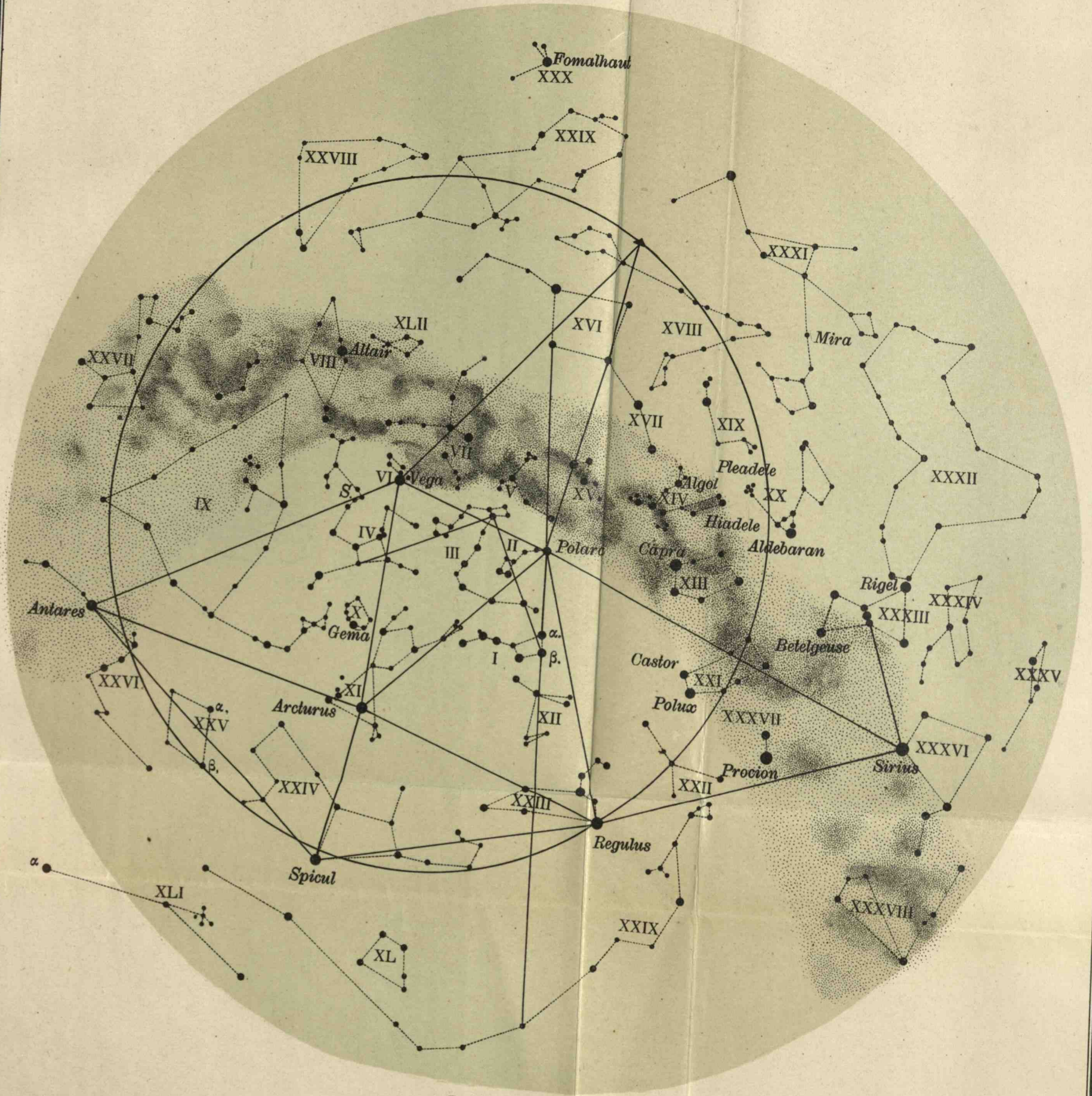
CONSTELAȚIUNILE PRINCIPALE VIZIBILE IN ROMÂNIA ȘI IN IMPREJURIMI

CU GRUPĂRILE FĂCUTE DE ȚĂRANI ROMÂNI

CONSTELAȚIUNILE PRINCIPALE ASTRONOMICE

VIZIBILE IN ROMÂNIA ȘI IN IMPREJURIMI

LEGENDA

- I. Ursa mare (α, β . Custozii).
- II. Ursa mică (Steaua Polară).
- III. Dragonul sau Balaurul.
- IV. Hercule (S. punctul către care merge Soarele în spațiu).
- V. Cefe.
- VI. Lira (Vega).
- VII. Crucea.
- VIII. Vulturul (Altair).
- IX. Ophiuchus și Șarpele.
- X. Coroana boreală (Gemma).
- XI. Văcarul (Arcturus).
- XII. Leul mic.
- XIII. Vizitiul (Capra).
- XIV. Perseu (Algol, variabilă).

- XV. Cassiope.
- XVI. Pegas.
- XVII. Andromeda (α . din Pegas e și în Andr.).
- XVIII. Peștii (V. e punctul vernal.)
- XIX. Berbecul.
- XX. Taurul (Aldebaran, Pleiadele și Hiadele).
- XXI. Gemenii (Castor și Polux).
- XXII. Racul.
- XXIII. Leul (Regulus).
- XXIV. Virginea (Spicula).
- XXV. Balanța (α, β , Talerele).
- XXVI. Scorpionul (Antares).
- XXVII. Săgetătorul.
- XXVIII. Capricornul.

- XXIX. Vărsătorul.
- XXX. Peștele austral (Fomalhaut).
- XXXI. Balena (Mira, variabilă).
- XXXII. Fluviul Eridanul.
- XXXIII. Orionul (Rigel și Betelgeuse).
- XXXIV. Iepurele.
- XXXV. Porumbița.
- XXXVI. Cânele mare (Sirius).
- XXXVII. Cânele mic (Procion).
- XXXVIII. Corabia.
- XXXIX. Hidra.
- XL. Corbul.
- XLI. Centaurul (α nu se vede la noi).
- XLII. Delfinul.